

ПАТРІАРХ ФІЛАРЕТ ПРО МЕТОДИ,
ЯКИМИ РПЦ НАМАГАЄТЬСЯ ЗНИЩИТИ
КИЇВСЬКИЙ ПАТРІАРХАТ

КРИМІНАЛЬНА ЗАКОНОТВОРЧІСТЬ:
ЯК У ВЕРХОВНІЙ РАДІ СПОТВОРЮЮТЬ
РЕЗУЛЬТАТИ ГОЛОСУВАННЯ

ЧОМУ ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ
МОЖУТЬ ПЕРЕНЕСТИ
НА 2015 РІК

Тиждень

український www.tyzhden.ua

№ 6 (171) 11-17 ЛЮТОГО 2011 р.

АДВОКАТ НЕЛЯ
НЕМИРИНСЬКА:
ЯК «ШИЮТЬ»
СПРАВИ
ІНАКОДУМЦЯМ

ВЕРНИМ ПУТЬОМ ІДЬОТЕ, ТАВАРІЩІ!

Сталінські методи на озброєнні
Російської православної церкви

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

CITІ БІЗНЕС

ПОНЕДІЛОК–П`ЯТНИЦЯ

20:50

22:50

Ліцензія: серія НР №0007-м, серія НР №0432-м

www.city-tv.kiev.ua

Фото тижня 193-тя

4

По кому подзвін?
Чому нинішні репресії можуть обернутися проти влади

6

Коли зло повертається на добро
Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет про рейдерські захоплення храмів Київського патріархату та оману «Русского міра»

10

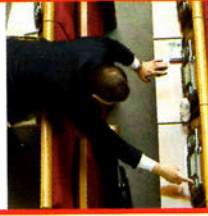
ВПРИТУЛ

Часи підкорення Криму
Чому автономія Криму стає все більш примарною

14

Кримінальна законотворчість
«Звичайне» порушення Конституції депутатами переросло у скандал із кримінальним відтинком

18

Юрій Макаров про суворість норів у країні

22

Хіміки без лірики
Як Дмитро Фірташ монополізує хімічну промисловість

24

Зворотний бік прохідної
Хто насправді контролює промислові підприємства України

26

З великої хмари – малий дощ
Чому Польща прийняла правила гри Януковича

30

Шкала вразливості
Туніс, Єгипет... Хто наступний?

34

Корпорація «Покарання»
Як українська пенітенціарна система перетворилася на машину із залякування в'язнів і вичавлювання з них грошей

38

Друг «ворогів режиму»
Адвокат Неля Немиринська про те, як «шили» справи інакодумцям

42

МИ

Патріархат-рейдер
Як Москва боролася з українською церквою

48

Затоплені асиміляцією
Історія українців Словаччини: від незнання до безпам'ятства

52

НАВІГАТОР

Чужі серед своїх
Чому в FM-просторі немає місця класичній музиці та креативній українській культурі

56

Свято, яке завжди з кимось іншим
Деміфологізація: міжнародні кінофестивалі не мають нічого спільного з розвагою

58

Кілька слів від журналістів Тижня

66

Тиждень

№6 (171) 11–17.02.2011

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український Тиждень»
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступник головного редактора Наталя Петринська
Оглядачі Юрій Макаров, Дмитро Вовнянко
Редактори Анатолій Астаф'єв, Жанна Безп'яточ, Дмитро Губенко, В'ячеслав Дарпінянц, Роман Кабачій, Дмитро Крапивенко, Ігор Кручик, Андрій Лаврик

Журналісти Богдан Буткевич, Інна Завгородня, Олександр Михельсон, Аліна Пастухова, Олена Чекан
Відповідальний секретар Віталій Столига
Арт-директор Андрій Ермоленко
Дизайнери Ганна Ермакова, Тимофій Молодчиков
Художник Павло Ніц
Більд-редакція Олександр Чекменюв, Валентина Бутенко
Фотограф Андрій Ломакін
Кольорокоректор Олена Шовкопляс
Літературні редактори Лариса Мінченко, Марина Петрова
Коректори Росіна Ларіна, Ірина Павленко

Генеральний директор Микола Шейко
Фінансовий директор Андрій Решетник
Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Олена Андреева
e-mail: andreeva@ut.net.ua
тел.: 067 407-10-89
Відділ пром. та маркетингу Ганна Кашеїда
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 2.11.2007 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2
Адреса редакції та видавця 03067, Київ, Машинобудівна, 37

E-mail: office@ut.net.ua.
Тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №1447 від 28.07.2003 р.
№ зам. 113374
Наклад 31 100
Номер підписано до друку 9.02.2011 р.
Виходить щоп'ятниці.
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою.
Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р», під рубрикою «Трибуна» та на сірому тлі, публікуються на комерційній основі

193-ТЯ

9 липня на мапі офіційно з'явиться нова держава – Південний Судан, який, ймовірно, стане 193-ю державою-учасницею ООН. За незалежність проголосувало понад 98% мешканців – демократичність референдуму ніхто у світі не піддав сумніву. Зокрема, і Судан, який відпустив із миром свою південну частину. Оголошення результатів викликало хвилю ейфорії, однак попереду серйозні випробування й амбітні плани: подолати бідність і високу смертність, побудувати нову столицю. Південний Судан хоче здивувати світ інноваціями в містобудуванні: своїми обрисами місто Джуба нагадуватиме носорога, а місто Вау – жирафа.

Фото: AP

3 лютого

Блогер kikhot1953 взяв на себе відповідальність за підри́в пам'ятника Сталіну в Запоріжжі

4 лютого

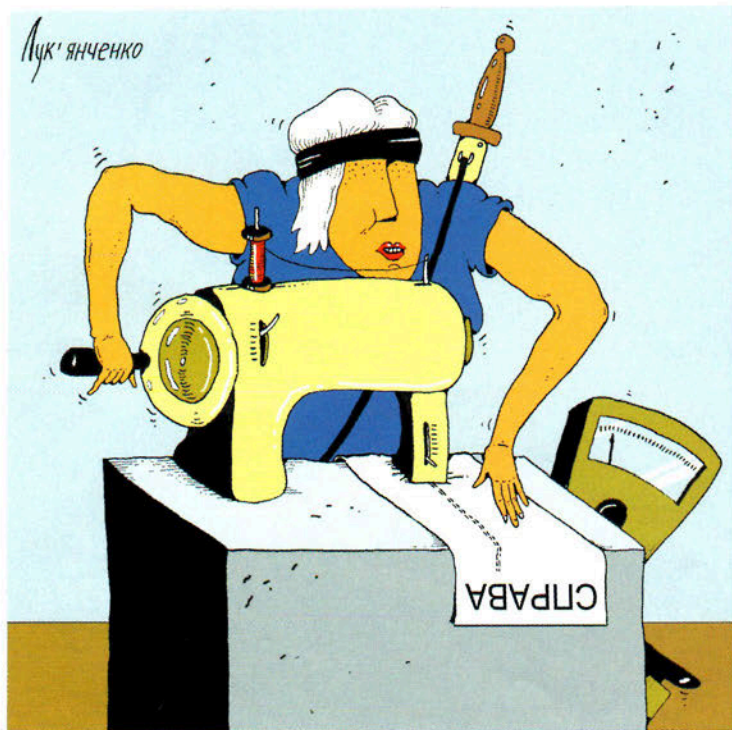
Шахтарський страйк у Донецьку проти закриття копалень

5 лютого

Спалах холери у Венесуелі – захворіли 293 людини

По кому подзвін?

Автор:
Ростислав
Павленко

Використання правоохоронців проти опонентів стає звичною справою. Одна за одною відкриваються скриньки Пандори, зриваючи чинні ще вчора негласні домовленості. Останні приклади: обшук житла голови Верховного Суду Василя Онопенка у справі проти його молодшої доньки. Як вважають політологи, в крісло Онопенка хочуть посадити чергового представника Донецького регіону. У ЗМІ з'явилася інформація, що брати видних бютівців Мовчана і Семиноги, які голосували за зміни до Конституції синхронно з владою, потрапили «під увагу» правоохоронних органів.

Родинні зв'язки – вразливе місце багатьох українських політиків: за нездоровою традицією вони

влаштовують родичів на зручні посади, переписують на них бізнес тощо. Родинний чинник мали б враховувати в боротьбі з усіма корупційними схемами, хоч ким би вони були побудовані. Виключно у такий спосіб влада може відновити довіру до себе як власних громадян, так і світової спільноти. Однак наразі влада чинить навпаки. Окрім грубих ходів у питаннях репресій, вона докотилася і до смішних. Прес-аташе українського посольства у Франції поширила серед місцевих журналістів лист, який ті з удливими коментарями переслали українським колегам. У листі без підпису стверджується, що «неприпустимо» і «неприйнятно» вести мову про репресії в Україні, тому що Тимошенко продовжує свою політичну діяльність, а якраз відмова від її переслідування і буде вибіркоvim застосуванням закону.

Як доказ «безсторонності» влади автори епістоли наводять вбвч, на їхню думку, статистику: виявляється, «проти можновладців розпочато 300 розслідувань», тоді як проти представників БЮТ – «лише 70». Прикладом безсторонності також називають порушення кримінальних справ проти колишнього голови Верховної Ради Криму регіонала Гриценка, а також «заступника міністра з питань охорони навколишнього середовища».

Утім, ці аргументи мали б переконати або дуже наївних, або геть не обізнаних із ситуацією в Україні людей. Оскільки вони не відповідають по суті на запитання вибіркового застосування законодавства і демонстративного ігнорування кричущих випадків порушень закону тими, хто у влади поки «в честі».

Приміром, переслідування Гриценка й інших кримчан – це не так боротьба з корупцією, як викорінення кримських донецькими у боротьбі за ресурси і владу на півострові (див. стор. 14). Згаданий заступник міністра опинився ні в сих, ні в тих, не забезпечив собі надійного прикриття, перш ніж нахабніти, і попався на гарячому. Те саме можна сказати і про багатьох інших можновладців, проти яких справді порушено кримінальні справи.

Тиждень
в історії

11 лютого 1950 року

12 лютого 1918 року

13 лютого 1991 року

ЦК КП(б)У ухвалив постанову про журнал «Дніпро», в якій були трафаретні звинувачення в антинародності, формалізмі тощо

Мала Рада УНР затвердила Володимирів Тризуб як великий і малий герб УНР

США нанесли авіаудар по бомбосховищу в Багдаді. Загибло близько 400 осіб

6 лютого

Леонід Черновецький повернувся до Києва і почав робочий тиждень із неділі

7 лютого

Оголошено результати референдуму в Південному Судані – 98% за незалежність

8 лютого

Верховна Рада Криму припинила своє існування – на фасаді будівлі з'явилася вивіска «Верховный Совет»

9 лютого

Почав діяти безвізовий режим між Україною та Ізраїлем

Зрештою, 300 – не така вражаюча кількість, особливо якщо усвідомити, що вона стосується усіх рівнів управління. В Україні понад 240 тис. державних службовців, ще близько 80 тис. службовців органів місцевого самоврядування. Кілька сот спійманих на корупції на рік – звична практика для будь-якої української влади.

А от відбування жартиками у темах про лавочки харківського метро за ціною автомобіля, про тендерні процедури із підозріло прогнозованими результатами, про надміру дорогі вертольоти та про інші приклади, відомі кожному, породжує недовіру до запевнень у «безсторонності» застосування репресивної машини. Вона натомість може повернутись проти тих, хто зараз насміхається над її сьогоденніми жертвами. За слабкістю зовнішнього ворога і обмеженістю ресурсів дедалі активніше пробиваються внутрішні сутички у владному конгломераті. Як свідчать приклади останнього часу, вже зараз вимальовується кілька ліній таких сутичок.

По-перше, спроби позбутися попутників. Після «конституційної реставрації» і формування «жорсткої вертикалі» Партія регіонів уже не потребує формальних союзників. Тому, наприклад, озвучена регіоналом Василем Харою вимога відставки його тезки – першого заступника міністра соціалітики Надраги, якого вважають близьким до Володимира Литвина, – незабаром стане одним із багатьох прикладів заміни колишніх союзників на перевірених соратників.

По-друге, бізнес-конфлікти місцевого рівня. В Одесі з гумором переповідають суперечку між Сергієм Ківаловим і депутатом-регіоналом Ігорем Плохим. Ківалов позивається проти Плохого за те, що той у місцевому ефірі «зводив наклеп» стосовно його корупційної діяльності. Конфлікт триває і теж є лише прикладом із низки подібних.

По-третє, великі бізнес-конфлікти. Група Ахметова і «бюрократи» Азарова так і не дійшли компромісу щодо умов повернення в Україну Vanco Prykerchenska. Оскільки йдеться, без перебільшення, про мільярди, групова солідарність поступається інстинктам внутрішньовидової боротьби.

З часом ставатимуть очевидними й інші лінії розлому. Не факт, що це призведе до розколу владного конгломерату; але якраз спроби його керівництва тримати васалів укупі з часом спонукатиме до застосування репресій і проти своїх.

УГКЦ без очільника

Папа Римський Бенедикт XVI прийняв відставку Глави Української греко-католицької церкви кардинала Любомира Гузара. Офіційна причина – поважний вік Його Блаженства. Ще 2001 року, очоливши УГКЦ, Любомир Гузар заявляв: він залишає за собою право піти у відставку, коли досягне канонічного віку, тобто 75 років, тому що «старша людина уповільнює розвиток церкви». У зв'язку з неминучою зміною керманіча УГКЦ виникають побоювання, що відлучена від УГКЦ четвірка отців-василіан, так звані підгорецькі отці, відновлять свої спроби здійснити розкол всередині УГКЦ, певна річ, не без допомоги «Русского міра» та Російської православної церкви.

Захист від Газпрому

Лідери європейських держав домовились дати безпрецедентну свободу дій виконавчому органу ЄС – Європейській комісії, щоб проводити переговори з експортерами енергоресурсів, такими, як Росія, з метою підвищення безпеки постачання та захисту інвестицій. Відповідно до цих домовленостей європейський комісар з енергетики Гюнтер Еттінгер у червні має подати офіційну пропозицію, яка надасть Європейській комісії повноваження сприяти країнам-членам в укладанні контрактів із Росією та іншими урядами, якщо домовленості є достатньо важливими і можуть вплинути на енергетичну безпеку Європейського Союзу. Мандат Еттінгера буде також поширюватись на сферу альтернативної енергетики, наприклад, на отримання електроенергії з відновлювальних джерел енергії.

ФОТО: МАКС ЛЕВІН, ОЛЕКСАНДР ЧЕРКМЕНЬОВ

14 лютого 1956 року

У Москві відкрився XX з'їзд КПРС, на якому засудили культ особи та ідеологічну спадщину Сталіна

15 лютого 1919 року

Українська національна рада ухвалила закон про вживання української мови у державних установах

16 лютого 1991 року

У Львові відбулася І Галицька асамблея (об'єднана сесія Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської обласних рад)

17 лютого 1930 року

Народився Юрій (Георгій) Якутович, український митець-графік, ілюстратор, майстер лінориту, деревориту й офорту

понад 17 млн грн

буде витрачено цього року на чартерні авіаперевезення урядових делегацій та утримання президентського вертольота

\$16 тис. хабара

отримує в середньому московський чиновник. За даними українського МВС, середній хабар за землю під Києвом сягає \$12 тис.

на 70%

зріс фондовий ринок в Україні у 2010-му. На поточний рік аналітики прогнозують збільшення на рівні 30–40%

5 ОБЛИЧ

ВІКТОР ЯНУКОВИЧ

викриває змови

«Брешуть (опозиція. – Ред.) без совісті, перекручують факти, за накрадені гроші винаймають наймитів у Європі, США та всередині країни».

МИХАЙЛО ПОЖИВАНОВ

вигідно сховався

Екс-керівник Держрезерву, якого розшукують за розкрадання державних коштів, працевлаштувався в одній із західних компаній із зарплатою €6 тис.

МИКОЛА АЗАРОВ

втрачає пам'ять

Урядовим розпорядженням штат Інституту національної пам'яті скорочено на третину. Причина – брак фінансів.

ДОКУ УМАРОВ

лякає Росію

Лідер кавказьких ісламістів узяв на себе відповідальність за теракт в аеропорту «Домодедово» і пригрозив РФ новими терактами.

ОЛЕНА ВОРОНОВА

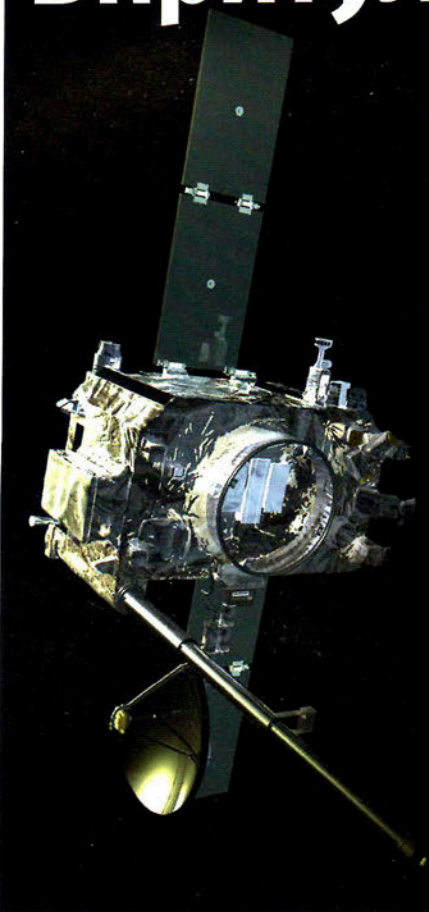
постраждала за мову

Молодій киянці відмовили у працевлаштуванні в столичному кафе через те, що вона розмовляє українською мовою.

НАУКА

Впритул до Сонця

Фахівцям NASA вперше вдалося отримати тривимірний знімок Сонця

Велику вогняну кулю пощастило розгледіти зблизька завдяки американським супутникам-близнюкам STEREO, які вирушили до світила ще 2006-го. Тепер вони наблизилися до Сонця на відстань, що дає їм змогу знімати і передавати фото на Землю. Супутники здатні не лише забезпечити небачене досі видовище, яке тепер NASA транслює на своєму сайті, а й істотно прислужитися науці. STEREO можуть поліпшити моніторинг сонячної активності, фіксувати плями, які досі були недосяжні для земних телескопів. Вивчення Сонця зблизька дозволить також робити точніший «прогноз погоди» для інших апаратів, що працюють у космосі, вивчати викиди плазми та їхній вплив на магнітне поле нашої планети.

Непрестижна миротворчість

Влада відправляє миротворчий контингент у чергове пекло – 60 військових до розпеченого військовим конфліктом Кот-д'Івуару. Задля поліпшення миротворчого іміджу України та заради примарних економічних інтересів на Заході Африки. Тим часом Кабмін не поспішає збільшити зарплату українським миротворцям, які нині заробляють на рівні своїх африканських колег.

11,3 млн українців

користуються інтернетом. 2010 року аудиторія уанету зросла на 30%

900 млн людей

житимуть, за даними ООН, у 2015 році в злиднях. Порівняно з 1990-м цей показник зменшиться удвічі

КОРОТКО

Велика втеча

760 тис. українців торік взяли участь в американській лотереї green card, переможці якої отримують нагоду легально переселитися до США. Найбільшу кількість заявок подали мешканці Бангладешу та Нігерії, третє місце посідає Україна. Водночас офіційна українська статистика не фіксує зростання емігрантських настроїв: 2010-го країну залишили понад 13 тис. громадян, тоді як 2009-го – понад 18 тис. Ймовірно, в багатьох потенційних емігрантів бажання не збігаються з можливостями, особливо серед молоді: за даними опитувань, виїхати за кордон не проти кожен третій українець, молодший від 30 років.

Бензин не вгамується

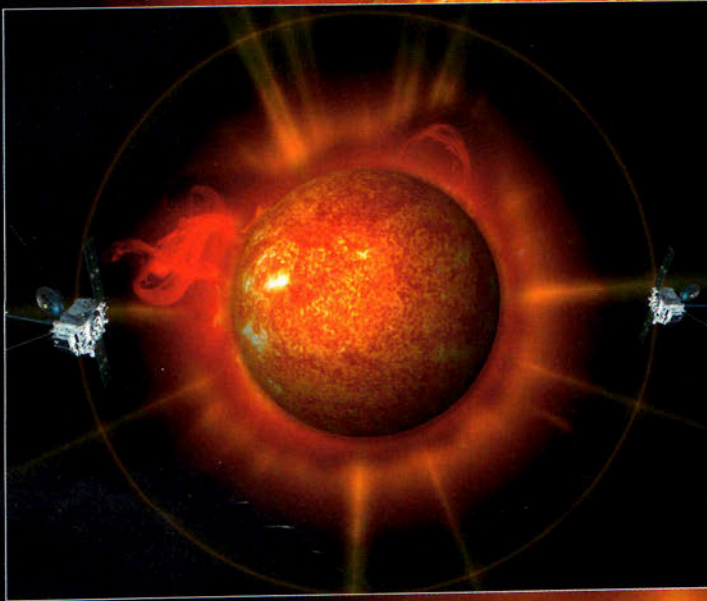
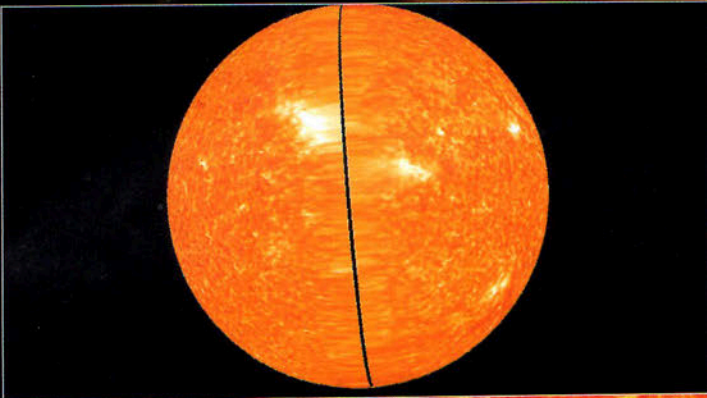
За оцінками Об'єднання операторів ринку нафтопродуктів України, до 15 лютого бензин А-95 коштуватиме 9 грн за літр. На цьому ціновий галоп не зупиниться. За підрахунками аналітиків, за нинішньої кон'юнктури цілком виправдано правити 9,30–9,40 грн за літр, адже світові ціни на нафту зросли на 20%, до того ж із січня на 50 коп. за літр збільшився акциз на імпортне пальне.

«Русській мір» захопив Харків

Північний сусід продовжує в Україні інформаційну експансію. На додачу до Центру російської культури протягом 2011 року у Харківській області заплановано відкрити п'ять кабінетів з одіозною назвою «Русській мір». Як пояснив генеральний консул Російської Федерації у Харкові Всеволод Філіпп, ці центри «сприятимуть кращому ознайомленню з російською культурою та удосконаленню знання російської мови». Подібні російські центри уже діють в інших містах України.

Курильське виверження

7 лютого, у День північних територій, представники японських ультраправих організацій з'явилися біля Посольства РФ в Токіо з розірваним російським прапором. Курильські острови, які обидві країни вважають своєю невід'ємною територією, вкотре стають причиною напруження. Черговий скандал спалахнув після візиту Дмитрія Медведєва на Південні Курили. Позицію Кремля озвучив помічник президента Сергій Приходько: «Суверенітет Росії над Курильськими островами ні сьогодні, ні завтра не підлягає перегляду».

УКРАЇНСЬКІ МИРОТВОРЧІ КОНТИНГЕНТИ (кількість військових)

ЗАРПЛАТА МИРОТВОРЦЯ

Франція	\$6000
США	\$5000
Казахстан	\$2000
Росія	\$1500
Україна Гана Нігерія	\$550-1000

За даними Української асоціації миротворців

ФОТО: AP WWW.NASA.GOV, ОЛЕКСАНДР ЧЕЛМЕНЬОВ, ІНОС ГРАНКА, ПАВЛО НІЦ

КОЛИ ЗЛО ПОВЕРТАЄТЬСЯ НА ДОБРО

Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет про рейдерські захоплення храмів Київського патріархату та оману «Русского міра»

Спілкувалася

Олена
Чекан

Фото:
Анатолій
Бєлов

Україною поширюються чутки, що Російська православна церква має намір знищити Київський патріархат. **Тижень** зустрівся з Патріархом Філаретом, щоб підтвердити або спростувати цю інформацію.

У.Т.: Ваша Святосте, це правда?

– Правда в тому, що УПЦ МП хоче подолати розкол в українському православ'ї. Ми теж за те, щоб в Україні православ'я було єдиним. Але якщо ми хочемо об'єднати все українське православ'я і створити єдину помісну Українську православну церкву, незалежну від Москви, то УПЦ МП хоче об'єднання за рахунок підпорядкування всіх своєму Патріарху. Це вписується і в політику РФ, і в загальноцерковну політику Патріарха Кіріла. Він вважає, що розкол можна подолати лише з допомогою влади, тобто насильно, підтверджуючи свої думки такими прикладами, як знищення за наказом Сталіна автокефальної церкви в Україні в 1930 та в 1944 роках. Для Патріарха Кіріла втручання влади в церковні справи – це нормально. На його думку, влада має втрутитися й вирішити це питання, звісно, на користь Москви.

У.Т.: Чи можливий в Україні так званий болгарський варіант?

– В Болгарії церква розкололася, коли в цій країні прийшли до влади демократичні сили і з'ясувалося, що Патріарх Максим був поставлений комуніс-

тичною владою з порушенням канонів. Тоді деякі єпископи й духовництво виступили проти нього – і церква розкололася. Колишній цар Симеон, обійнявши посаду прем'єр-міністра Болгарії, вирішив відібрати в противників Патріарха Максима храми і повернути їх йому. Тобто церковне розділення було нібито припинене. Деякі священники звернулися до Страсбурзького суду, який виніс рішення, що в Болгарії чинили не за законом. Суд наказав уряду вирішити питання стосовно повернення храмів та виплати грошових компенсацій. Такий «болгарський варіант» і хотіли би повернути в нас, тобто ліквідувати УПЦ КП, вдавшись до допомоги влади, оскільки в Україні нині російський президент.

Виконувати московське завдання взялися по всій Україні ще минулого року. Щоправда, на місцях, там, де влада мудріша, вона не втручається в ці справи. А там, де влада хоче продемонструвати, що підтримує лише ту церкву, до якої ходить президент, тиснуть сильно й навіть шляхом рейдерських атак почали відбирати наші храми. Наприклад, у селі Кам'янка Тельманівського району на Донеччині з'явилися бізнесмени, які запропонували гроші на реконструкцію храму громаді й священникам, за що ті мали перейти до УПЦ МП. Крім того, їх попередили, якщо добровільно цього не зроблять, то буде застосовано силові методи. Але єпископ там,

МЕТОДАМИ СТАЛІНА.
«Патріарх Кіріл
вважає, що
розкол можна
подолати лише з
допомогою влади,
тобто насильно,
як знищили за
наказом Сталіна
автокефальну церкву
в Україні в 1930 та в
1944 роках».

хоч і росіянин, твердо стоїть на позиціях УПЦ КП. І заявив, що коли діятимуть у такий спосіб, то він готовий навіть померти, а храм не віддасть. Тож рейдери злякалися й поки що відступили. У Вінницькій області деякі працівники райдержадміністрацій збирали духівництво УПЦ КП і ультимативно пропонували перейти до Московського патріархату. Так само й на Донбасі. Кажуть, що допомагатимуть, сприятимуть, пропонують фінансову допомогу, проте наше духівництво відмовляється.

У Макарієвському районі Київської області, вдавшись до обману, перевели громади до МП. Підробили документи, а парафіяни про це навіть і гадки не мали. Тут є всі ознаки кримінального злочину. Органи, які мають розслідувати цю справу (міліція, прокуратура), фактично відмовляються це робити і пропонують вірянам звертатися до суду, прем'єра, президента. Відмовляються, тому що парафіяни дали письмові свідчення, що їхнє волевиявлення фальсифіковано, що священник, який пішов від Київського патріархату, підробив документи й зареєстрував зміни до статутів парафій, юридично перевівши їх до Московського патріархату. Тож треба повертати храм, бо його звела УПЦ КП, а не хочеться.

У. Т.: У Верховній Раді зареєстровано законопроект про надання церквам статусу юридичної особи. Незалежні експерти вважають, що його запроваджують, щоб полегшити рейдерські захоплення храмів Київського патріархату.

– У цілому було б непогано, якби церква отримала статус юридичної особи. Але нині, коли церква в Україні поділена, ми проти ухвалення такого закону, тому що він надасть Московському патріархату право через суд вимагати майно, яке вони вважають своїм, але яке на сьогодні з волі віруючих у руках Київського патріархату. Всі знають, що на суд можуть і натиснути, і підкупити. І тоді через це майно спалахне боротьба аж до розпалювання релігійної ворожнечі. А ми пам'ятаємо, що відбувалося в Західній Україні на початку 1990-х років, коли там і кров пролилася, і з вилами, і з соки-

рами йшли один проти одного. Ми не хочемо, щоб це повторилося, та ще й охопило всю Україну. Тому ми звернулися до президента, прем'єра, Верховної Ради, щоб вони подумали, до чого це може призвести.

У. Т.: Скільки наразі випадків переходу священників УПЦ КП до УПЦ МП?

– Поки що таких двоє. Виявилось, що вони, я маю на увазі Богдана Лісиченка і Валерія Жигуца, грошолоби, їх поманили – вони й пішли до УПЦ МП. А їхні парафіяни не хочуть. Якщо загалом, то віряни Київського патріархату не підтримують переходу до Московського. Взяти, наприклад, колишнього донецького архієпископа Юрія (Юрчика), який 2008 року заявив про перехід до Московського патріархату, а парафії за ним не пішли, віруючі його не підтримали, тож МП його не прийняв, і він мусив перейти до греко-католиків. Ми не дуже переживаємо через такі випадки, коли люди, не будучи морально чистими, відходять від нас. Церква так очищається.

Якщо розглядати цю проблему в цілому, то хоч як дивно, все це працює на користь УПЦ КП. Здавалося б, ці утиски мали б руйнувати Київський патріар-

хат, а відбувається навпаки. Бо все це набуло великого розголосу, громадськість обурена, і не лише в Україні, а й у Європі, США, бо і там є наші церкви. Віряни звертаються до урядів своїх країн по допомогу. Таким чином здійснюється консолідація суспільства навколо Київського патріархату. І я бачу в цьому Боже провидіння: Бог повертає зло на добро. Так само, як це було 1995 року, коли помер Патріарх Володимир. Усі пам'ятають той «кривавий вівторок». Саме ті страшні події об'єднали навколо УПЦ КП громадськість, і відтоді Київський патріархат став швидко зростати. Тодішній президент Леонід Кучма, який був проти КП, мусив поставити нас в однакові умови з УПЦ МП. Тож ми сподіваємося, що і Віктор Янукович, який заявив, що хоче бути президентом всієї України, вирішить це питання. Тобто ставитиметься до всіх церков насправді однаково, а не на словах.

У. Т.: А чи є випадки переходу вірян Московського патріархату до Київського?

– У Полтавській області, в одному з сіл вся громада вирішила перейти від УПЦ МП до УПЦ КП, проте влада їй зава-

ЖАЄ. СФАБРИКУВАЛИ РІШЕННЯ СУДУ Й ХРАМ ОПЕЧАТАЛИ, ТОЖ ЛЮДИ НА РІЗДВО ХРИСТОВЕ МОЛИЛИСЯ НА ВУЛИЦІ ПІД ЦЕРКВОЮ.
НЕЗАЛЕЖНА ДЕРЖАВА – НЕЗАЛЕЖНА ЦЕРКВА.
 «Багато хто думає, що поки живий Філарет, до того часу існує Київський патріархат, а як помер, то все розвалиться. Київський патріархат тримається завдяки волі Божій, бажанню українського народу і незалежності держави»

жає. Сфабрикували рішення суду й храм опечатали, тож люди на Різдво Христове молилися на вулиці під церквою.

Є такий приклад і в Чернігівській області. Завжди ініціатива переходу до Київського патріархату йде від вірян.

У. Т.: Чи може КП розраховувати на підтримку Вселенського Патріарха?

– Тут повинен діяти закон України про те, що парафії, як юридичні особи, мають право вільно обирати належність до тієї чи іншої церкви. А держава має лише стежити за дотриманням законності, а не так, як є зараз: якщо у нас відбирають парафію у МП, то держава реєструє це навіть за фальшивими документами, а якщо парафія йде з МП – влада чинить їй всілякі перешкоди.

Вселенський патріархат міг би допомогти, якби визнав КП автокефальною церквою. Бо якщо б так сталося, в незалежну помісну українську церкву прийшли б усі, навіть із Московського патріархату.

У. Т.: Ваша Святосте, як ви розцінюєте доповідь Предстоятеля УПЦ МП митрополита Володимира на Архієрейському соборі,

який щойно відбувся в Москві? Складається враження, що він не хоче бути маріонеткою Патріарха Кіріла і що його в цьому підтримує більшість українського єпископату.

— Стратегічна мета Патріарха Кіріла – відібрати в українській церкві право незалежності й самостійності. Для цього він хотів би перебрати собі титул Патріарха Київського, мати свою резиденцію в Києво-Печерській лаврі, стати громадянином України, попри те що в Україні подвійне громадянство заборонено. Кіріл прагне мати більший вплив на Україну. Тому що коли церква самостійна й незалежна, то він не може через голову митрополита Володимира втручатися у справи УПЦ МП. Його часті приїзди в Україну мають демонструвати, що справжній керманіч УПЦ МП не митрополит Володимир, а він, Патріарх Московський Кіріл. Кіріл зустрічався з Віктором Януковичем без митрополита Володимира, а етикет цього не дозволяє. Він приїхав і благословив новообраного президента України. А благословити мав би, в крайньому разі, митрополит Володимир. А так і ми мали б.

Влітку минулого року під час свого візиту Патріарх Кіріл полетів у Крим на зустріч із Януковичем сам, без митрополита Володимира. І тому коли Патріарх приїхав до Дніпропетровська, то Володимир поїхав звідти й повернувся до Києва. А з ним і більшість архієреїв. Саме через це, коли Патріарх Кіріл служив у Софійському соборі, мусив публічно заявити, що ніхто на самостійність і незалежність УПЦ МП не посягає. Тобто бачимо внутрішнє протистояння між митрополитом Володимиром і Патріархом Кірілом. Саме тому на Архієрейському соборі в Москві митрополит Володимир виступив із доповіддю, в якій доводив, що самостійність і незалежність української церкви не щось нове для України, а це повернення того, що вона мала, тих прав, які колись у неї відібрали. З цього можна зробити висновок, що Володимир відстоюватиме і далі самостійність і незалежність своєї церкви. Кірілові доведеться послабити тиск, оскільки якщо він так тиснутиме, то у митрополита Володимира є запасний хід:

об'єднання з УПЦ КП. Цього Москва дуже боїться.

У. Т.: Яку небезпеку для України та нашого православ'я має проповідь «Русского міра»? І чи пов'язана світова експансія РПЦ з тим, що вона втрачає Росію?

— «Русский мір» — це така приваблива обгортка, як колись «комунізм — світле майбутнє». Патріарх Кіріл придумав «Русский мір», щоб спочатку відбулося духовне об'єднання навколо Москви, потім — політичне, й зрештою — територіальне. Тобто, щоби відновити російську імперію. Але ці його бажання нездійсненні, бо не можна увійти двічі в одну річку.

Що стосується причин експансії РПЦ в Україні, то річ ось у чім. Нині за кількістю парафій українське православ'я, загалом Київського і Московського патріархатів, перевищує російське.

За прогнозами політологів, через 30 років Росія не буде християнською державою. Навіть сьогодні в Москві з 9 млн населення росіян лише 31%. З українцями, грузинами, білорусами, вірменами й іншими християнами — 49%, а мусульман — 34%. Оскільки народжуваність у мусульман значно вища, то за кілька років їхня кількість буде набагато перевищувати кількість християн у Москві. На Різдво у Москві прийшло до церков близько 100 тис. вірян, а на мусульманське свято Курбанбайрам було 70 тис. Керівництво і РФ, і Російської церкви схильоване таким становищем. Тому вони так вчепилися за Україну, як за своє спасіння.

У. Т.: Прес-секретар Патріархії УГКЦ отець Ігор Яців нещодавно заявив, що коли українська влада віддає абсолютну перевагу одній із конфесій, то вона свідомо чи несвідомо провокує виникнення міжконфесійного напруження, а це означає «сьогодні — вони (КП), а завтра — ми (УГКЦ)».

— Наміри такі можуть бути. Між Московським патріархатом і Ватиканом якраз через Українську греко-католицьку церкву точаться суперечки, тому Московський Патріарх не зустрічається з Папою Римським. Так чинив і Патріарх Алексій, і нинішній Патріарх Кіріл. Для того щоб зустріч відбулася, Папі Рим-

РОСІЙСЬКЕ ПРАВОСЛАВ'Я
12 тис.
парафій

близько
100
архієреїв

67
єпархій

УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВ'Я
15 тис.
парафій

понад
100
архієреїв

85
єпархій

ському висувають такі умови: вирішити питання з українськими греко-католиками. Інакше кажучи, зробити так, щоб їх не було, щоб вони повернулися у російське православ'я. Тож у МП є дві проблеми: Київський патріархат і українські греко-католики.

У. Т.: Держкомрелігій припинив своє існування. Чи триває де-факто офіційний діалог влади з релігійними організаціями, окрім як із УПЦ МП?

— Держкомрелігій справді сприяв залагодженню міжконфесійних непорозумінь. Зараз, коли Держкомрелігій ліквідували, залагоджувати суперечками, які час від часу спалахують, уже нікому. Реєстрацію парафій передали в організацію, яка займається взагалі усіма статутами, а церковні справи передані до Міністерства культури. Таке розпорошення принижує статус церкви, а церква — це душа народу. ■

Продовження теми
на стор. 48

ІСТОРІЯ УПЦ КП
1990, червень

Помісний Собор у Києві проголошує відновлення діяльності Української автокефальної православної церкви, проголошує Київський патріархат та обирає першим Патріархом Київським і всієї Руси-України митрополита УПЦ в США та УАПЦ в діаспорі Мстислава (Скрипника).

1990, 6 листопада

Інtronізація Патріарха Мстислава в соборі Святої Софії.

1990, 28 жовтня

Проголошення Московським патріархом Алексієм у соборі Святої Софії в Києві статусу «незалежності й самостійності в управлінні» для УПЦ. Митрополит Київський і всієї Руси-України Філарет благословляється бути Предстоятелем УПЦ.

1991, 1–3 листопада

Собор УПЦ під головуванням митрополита Філарета одностайно ухвалює рішення про необхідність автокефалії для Української Церкви.

1992, 27 травня

Скликаний з ініціативи Москви так званий Харківський собор незаконно усуває митрополита Філарета з посади Предстоятеля УПЦ. Початок розділення УПЦ.

1992, 25–26 червня

На Всеукраїнському Православному Соборі відбувається об'єднання УПЦ та УАПЦ в єдину УПЦ КП. Патріарх Мстислав визнаний її Предстоятелем, а митрополит Філарет — заступником Предстоятеля.

1993, 22 жовтня

На Всеукраїнському Православному Соборі Патріархом Київським і всієї Руси-України обраний митрополит Володимир (Романюк), який заступив померлого у червні 1993 року Патріарха Мстислава.

1995, 18 липня

«Кривавий вівторок» — побиття загонами міліції похвальної процесії з тілом Патріарха Володимира біля собору Святої Софії в Києві.

1995, 22 жовтня

Інtronізація новообраного Патріарха Філарета.

Часи підкорення Криму

Автономія Криму стає все більш примарною

24 січня 2010 року в Сімферополі було заарештовано колишнього спікера кримського парламенту Анатолія Гриценка. Його звинуватили у скоєнні злочину за ст. 365 КК України «Перевищення влади або службових повноважень» у вигляді незаконного відторгнення 4,8 тис. га із земель радгоспу «Азовський» у часи його перебування на посаді голови Ленінської райдержадміністрації. Уже після арешту 28 січня проти екс-спікера кримського парламенту порушили другу кримінальну справу – за ч. 3 ст. 365 КК України «Перевищення влади або службових повноважень». На Печерських пагорбах пояснили, що то нинішня влада всерйоз заходилася боротися з корупцією у своїх лавах. Але Печерські пагорби дещо лукавлять. Арешт Гриценка – це лише черговий крок до опанування влади в Криму макіївською командою регіонала Василя Джарти.

ЕКСПАНСІЯ ЗЕМЛЯКІВ

Після перемоги Віктора Януковича на президентських виборах у березні 2010 року новообраний прем'єр-міністр Автономної Республіки Крим Василь Джарти з трибуни парламенту пообіцяв, що своїх земляків у кримську владу він не привезе. Земляки – це чиновники з пропискою міста Макіївки Донецької області, мером якої Василь Георгійович був до недавнього часу.

Проте в той самий день двох земляків нового прем'єра АРК було призначено на посади в силові відомства: Олександр Просолов очолив кримську міліцію, а Степан Молицький став головою прокуратури республіки. Невдовзі інший макіївський, Вячеслав Трубніков, очолив тамтешню податкову.

Головні кримські силовики підтягли на півострів своїх колишніх заступників, і невдовзі земляки прем'єра Джарти посіли всі ключові посади в сило-

Автор:
**Вікторія Орел,
Дмитро Вовнянко**

вих відомствах АРК. Саме тоді у відставку було відправлено (зрозуміло, «за власним бажанням») тодішнього спікера парламенту Анатолія Гриценка, а на його місце призначено лояльнішого до нової команди Володимира Константинова.

Але справжнє панування макіївських почалося після виборів до місцевих рад. Якими методами кувалася перемога Партії регіонів у Криму, можна збагнути хоча б із того, що мітинги за чесні вибори об'єднали такі партії-антагоністи, як БЮТ, вітренківська ПСПУ, Народний рух України та Союз лівих сил, а одного з кандидатів на посаду мера Сімферополя було побито прямо в будівлі міськвиконкому.

**ПОВІЛЬНО, АЛЕ
НАПОЛЕГЛИВО КОМАНДА
МАКІЇВСЬКИХ ЗАХОПЛЮЄ
ВСЮ ВЛАДУ НА ПІВОСТРОВІ**

Напередодні виборів у Верховній Раді АРК було помічено масове перебігання до лав Партії регіонів депутатів інших політичних сил. Так, у червні 2010 року до ПР увійшли лідери кримської СДПУ(о), а в серпні їхній приклад наслідували представники партії «Союз», Блоку Куніцина та Блоку Вітренко.

Старання прем'єра Джарти не були марними. На виборах до ВР АРК біло-блакитні здобули 80% голосів. Як наслідок – 16 листопада 2010 року він був переобраний на посаду голови Ради Міністрів Криму.

ЧЕРВОНА ГЕРИЛЬЯ

Бажання «дружити родинами» проти «макіївської експансії» політичні сили, альтернативні регіоналам, тривалий час не висловлювали.

Чи не єдиною реальною опозицією засиллю макіївських на півострові несподівано виявилася тамтешні комуністи на чолі з першим секретарем Кримського республіканського комі-

тету КПУ нардепом Леонідом Грачем. Ще в червні 2010 року у відповідь на звільнення комуністів із керівних посад в уряді АРК кримський реском Компартії зажадав відправити Василя Джарти у відставку. Під час виборів до місцевих рад комуністи заявляли про численні порушення законодавства та тиск на виборців і кандидатів.

Опозиційність нардепа Грача далася йому взнаки. 11 грудня він був звільнений із посади першого секретаря Кримського рескому КПУ. 14 грудня реском на позачерговому пленумі поновив Грача на посаді першого секретаря. Проте вже 16 грудня президія Компартії України виключила його і з членів КПУ, і з фракції у Верховній Раді. У відповідь кримські комуністи обрали головою рескому Наталію Штепу – фігуру, яка мала б замінити Грача до його поновлення в партії. Але президія КПУ виключила з партії всіх, хто брав участь у виборах нового лідера (82 особи) і розпустила 14 організацій КПУ в Криму, які підтримали Грача.

Нині колишній голова рескому КПУ заявляє про створення нової партії, альтернативної КПУ, проте з політичного життя півострова його можна вважати тимчасово виведеним.

Причина такої жорсткої реакції керівництва Компартії стає очевидною, якщо припустити, що це політичне замовлення керівництва ПР. «У Джарти хороша партійна вертикаль, яка дозволяє йому вирішувати питання з політичними сателітами Партії регіонів – КПУ. Те, що відбувається з Грачем, – своєрідна помста за його опозиційні щодо ПР дії під час виборів до місцевих рад», – вважає кримський політолог Андрій Нікіфоров.

КРИМСЬКИЙ РАЙОН МАКІЇВКИ

Нейтралізацією комуністів команда чинного голови Ради Міністрів АРК не обмежилася. Опанувавши більшість у місцевих радах Криму, вона явно заходи-

ФОТО: УКРАЇНОРМ

лася прибирати з півострова всі сили, які гіпотетично могли б у майбутньому створити конкуренцію донецькій команді Партії регіонів.

Пересічні громадяни керівництвом Джарти і К° на півострові, м'яко кажучи, незадоволені. До них висувують цілу низку претензій: подорожчання електроенергії, пального, проїзду в громадському транспорті, продаж посад у виконавчій владі, 10 млн грн, виділених на ремонт будівлі уряду АРК. Погіршала й інвестиційна привабливість Криму – про це заявив російський бізнесмен Александр Лебедев, який був змушений переуступити свій бізнес в АРК західним партнерам. Незадоволення пануванням макіївських спостерігається всередині самої кримської Партії регіонів. Терпіти засилля «варягів» вони мусять після тривалого панування на півострові групи, очолюваної корінним кримчанином і досвідченим кримським апаратником, регіоналом Анатолієм Гриценком.

Анатолій Павлович – фігура скандально відома. Акції протесту проти його політики збирали навіть ідейно близькі йому

«Русській блок», «Союз» та «Русская община Крима». Звинувачивши Гриценка в корупції, з кримської ПР вийшов колишній спікер тамтешнього парламенту Василь Кисельов. Ім'я Гриценка пов'язують з Олександром Мельником – нардеп-самооборонівець Геннадій Москаль називає його «головою могутньої кримської ОЗГ».

Проте в умовах панування в Криму макіївських команда експікера Гриценка виявилася єдиною силою, що має свої фінансові та інформаційні ресурси і своїх людей у владі. Давно подекують про зв'язки структур Гриценка з Меджлісом кримських татар, а татари – великі майстри з організації акцій громадської непокори. Не дивно, що після виходу з тривалого лікарняного Василь Джарти почав діяти рішуче. 17 січня він надіслав відкритого листа керівникові Меджлісу кримськотатарського народу нардепові Мустафі Джемилеву, в якому запропонував спільними зусиллями навести лад у питанні «самозахоплення землі» кримськими татарами. Натяк більш ніж прозорий, будете збурюватися – ми вам влаштуємо перегляд прав власності на землю.

ЦАР ВСІЯ КРИМУ. Василь Джарти продовжує монополізувати владу на півострові

21 січня під час зустрічі з президентом Всесвітнього конгресу кримських татар Рафатом Чубаровим питання самозахоплень було узгоджено. А 24 січня заарештовано Анатолія Гриценка.

Повільно, але наполегливо команда макіївських захоплює всю владу на півострові. «На відміну від усіх попередніх прем'єр-міністрів тільки Джарти може так розпоряджатися силовими структурами. Немає формальної підлеглості, проте до поняття джартинської вертикалі входять якраз і силовики, і прокуратура, і органи внутрішніх справ. Це дає йому змогу діяти саме тими методами й будувати свою систему володарювання, яка була просто недосяжна для інших людей», – каже Андрій Нікіфоров.

Де-факто Київ посадив у Криму «воєводу», завдання якого – тримати цілковитий економічний та політичний контроль над АРК. Автономія Криму в таких умовах стає прирочною і все більш декларативною. Тобто несправжньою. ■

Продовження теми
на стор. 16

Земля розбрату

Політика влади щодо кримських татар залишається суперечливою і непослідовною

Автор:
Юлія
Тищенко,
Український
незалежний
центр
політичних
досліджень

Сьогоднішні взаємини між політичним керівництвом кримських татар та українською владою, кримським урядом можуть радше нагадувати хитання складного годинникового механізму, за яким неможливо точно визначити час, ніж цілісну, послідовну та раціональну політику.

Такий стан речей став практично традиційною моделлю відносин влади та кримських татар, коли дії першої радше спрямовані на ситуативне реагування на ті чи інші проблеми, ніж є цілеспрямованою стратегією діалогу, що саме по собі є складним і дивним, адже значна кількість проблем кримських татар у соціогуманітарній, економічній сферах вже давно перезріли.

Фактично перша знакова для 2011 року подія щодо інтеграції кримських татар в українське суспільство сталася в грудні 2010-го. У результаті оптимізації органів виконавчої влади указом президента було ліквідовано Державний комітет із питань національностей та релігій – інститут, який адміністрував кошти на реалізацію державних програм розселення й облаштування депортованих кримських татар та осіб інших національностей, що повернулися на проживання в Україну.

Тепер відповідні ресурси мають відійти у відання Міністерства культури і туризму України. Проте указ не містить інформації про надання повноважень відповідному міністерству щодо формування політики інтеграції та облаштування. Окрім того, будь-яка державна політика – це не тільки стратегії та дії, а й реальні ресурси, які мають бути спрямовані на їх реалізацію. До речі, загальне недофінансування програм з облаштування й інтеграції кримських татар та осіб

інших національностей за 2006–2009 роки становить 103 млн грн, а в 2010-му було виділено лише 53 млн грн замість необхідних 108 млн.

Політичний 2011 рік у відносинах між кримськими татарами та владою розпочався з ультиматуму голові Меджлісу кримськотатарського народу Мустафі Джемілеву з боку глави уряду АРК Василя Джарти. Так, 18 січня було оприлюднено документ, у якому прем'єр просив кримських татар добровільно звільнити земельні ділянки, оскільки самозахоплення заважають соціально-економічному розвитку регіону і є дестабілізуючим чинником міжнародного порозуміння. Йшлося про те, що кримська влада відмовляється «заплющувати очі на ігнорування і нехтування Конституцією та законами України з боку окремих представників кримських татар. Закон тільки тоді закон, коли він один для всіх».

Варто зазначити, що, за даними Республіканського комітету земельних ресурсів, лише 17% становлять кримськотатарські самозахоплення в регіоні, решта здійснені вітчизняними та російськими бізнес-структурами. Часто-густо актуалізацією саме кримськотатарської теми в цій проблемі маскується реальний стан справ у розподілі землі на півострові. Замовчуються причини, з яких місцева влада не завжди виділяє землю кримським татарам. Тут переплітаються питання і корупції, і міжетнічних стереотипів.

У відповідь Джемілев зауважив, що Джарти має звертатися з такою про-

позицією до оновленої Ради представників кримських татар при президентові України, в якій більшість становлять кримські татари з опозиційних Меджлісу організацій. Нагадаємо, що в серпні минулого року Віктор Янукович переформатував згадану раду, замінивши принцип делегування кримськими татарами своїх представників, яких вони обирають за власними процедурами, принципом призначення.

Представники Курултаю Меджлісу на сьогодні мають у цьому органі меншість – 8 проти 11, тож нескладно передбачити результати відповідних обговорень. Попри численні натяки на можливі зміни формату ради, принципи її формування досі так і не були переглянуті.

Поява таких «оновлених підходів» до діалогу не в останню чергу могла бути визначена політ-історичною пам'яттю регіоналів. Адже представники Меджлісу за багаторічної монополії на півострові партійних регіоналів на виборах підтримували Віктора Ющенка, а пізніше і Юлію Тимошенко. Можливо, не залишилися поза увагою й критика з боку Меджлісу харківських домовленостей і пу-

Лише **17%** становлять татарські самозахоплення землі в Криму, решта здійснені українськими або російськими бізнес-структурами

блична незгода щодо пролонгації перебування російського флоту в Севастополі.

Свою чергою, специфікою січневого листа став не тільки перелік проблем та ультимативний тон, а й те, що Василь Джарти фактично чи не вперше в таких документах вживав слово «Меджліс» на позначення повноцінного представницького органу кримських татар. Для якого, до речі, протягом 20-річної історії повернення так і не знайшлося місця в українському законодавстві. Як і для закону про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою», що передбачав би закладення механізмів реабілітації та компенсації жертвам депортації й що так і залишився замороженим. До речі, як і інші численні релігійні та історико-гуманітарні питання: повернення топоніміки, відродження історичної пам'яті кримських татар, будівництво Соборної Мечеті в Сімферополі. Відповідний ультиматум кримської влади щодо землі не залишився непоміченим і набув неабиякого резонансу в автономії та за її межами, адже сприймався як пряма погроза, а будь-які обіцянки силових дій на півострові відіграють роль справжнього каталізатора міжетнічних конфліктів.

Водночас складається враження, що такі тонкі матерії кримська влада усвідомлює недостатньо мірою. Адже для представників новітньої кримської політичної еліти з Донецького краю складні питання ідентичності кримських татар не завжди є зрозумілими.

Часто-густо переважає думка щодо пріоритетності так званої економізації політики, що нерідко на практиці означає збагачення конкретних посадовців і їхніх партнерів.

При цьому соціокультурні аспекти кримськотатарської ідентичності для інститутів влади залишаються вторинними. До речі, у стратегії соціально-економічного розвитку Криму, яку було затверджено наприкінці 2010 року, про потребу гармонізації міжетнічних відносин, розвитку мультикультурного діалогу сказано фактично одним реченням. Не артикульовано можливі виклики, що можуть актуалізуватися в процесі модернізації Криму, якщо багатетнічна специфіка регіону не буде повною мірою врахована.

Нині складний годинниковий механізм знову ніби хитнувся в бік діалогу. Так, має розпочати роботу створена 31 січня Радою Міністрів автономії Комісія з вирішення питань, пов'язаних зі звільненням самовільно зайнятих земель і наданням депортованим та іншим громадянам земельних ділянок для спорудження та обслуговування житлових будинків у Сімферополі та Сімферопольському районі. Це відкриває можливості для діалогу з владою. Хоча те, наскільки це змінить ситуативний характер політики держави стосовно кримських татар, залишається під великим знаком питання. ■

К Н И Г А Р Н Я

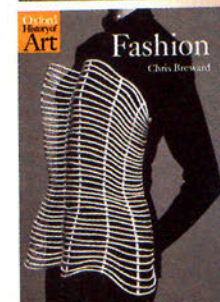
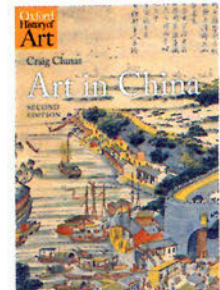
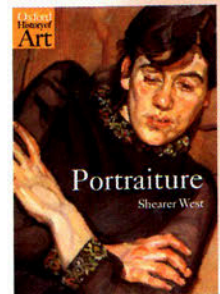
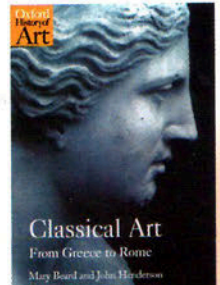
History of Art at Ye Bookstore

Looking at art history from a fresh perspective*

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044)235-88-54

*Історія мистецтва
в Книгарні «Є»

Свіжий погляд
на історію мистецтва

www.book-ye.com.ua

Кримінальна законотворчість

«Звичайне» порушення Конституції депутатами переросло у скандал із кримінальним відтінком

Автор:
Олександр Михельсон

1лютого Верховна Рада проголосувала за зміни до Конституції, якими подовжила власні повноваження до жовтня 2012 року, а президентські вибори призначила на березень 2015-го. Факт чергового перекроювання Основного Закону затмарив несподіваний скандал, що спалахнув довкола самого голосування. Можна навіть сказати, що він зафіксував клінічну смерть українського парламентаризму: адже якщо раніше звичним було незаконне голосування від імені відсутніх, але згодних із цим депутатів, то тепер натискати кнопки за народних обранців почали навіть без їхнього на те дозволу.

ГРА В КАРТКИ

Конституційні поправки про подовження повноважень уряду й місцевих рад до п'яти років підтримали, за даними електронної системи «Рада», 310 депутатів (за необхідних 300). Журналісти, які спостерігали за процесом, підраховували: насправді в залі під час голосування були відсутні щонайменше 25 парламентаріїв із тих, чий голоси «Рада» зарахувала як подані «за».

Проте справжній скандал вибухнув пізно ввечері, коли депутат від «Народної самооборони» Володимир Ар'єв повідомив пресі, що його не було не лише в парламенті, а й в Україні на час голосування. На підтвердження своїх слів народний обранець надав своє фото з депутатською картою, зроблене в аеропорту Вашингтона.

Без електронної картки жоден депутат не може не лише голосувати, а й зареєструватись у сесійній залі. Спікер щоранку оголошує кількість зареєстрованих у залі парламентаріїв, однак він називає лише цифру вставлених у пульт на депутатських місцях карток, які втраховує система «Рада».

Цим користуються партійно-фракційні боси: картки у народних обранців час від часу вилучають, і найнадійніші з членів фракції вставляють їх у гнізда пульта, а потім, протягом відведених на голосування секунд, відчайдушно гасають рядами, тиснучи кнопки «за себе й за того хлопця» й неабияк звеселяючи журналістів та гостей засідання. В парламентських кулуарах цей спосіб голосування називається «піаніно».

«Піаніно» є цілком протизаконним. В Конституції України (ст. 84, ч. 3) зазначено: «Голосування на засіданнях Верховної Ради здійснюється депутатом особисто». Ще в 1998 році цей пункт, напевно, для тих, хто не розуміє з першого разу, розтлумачив своїм рішенням № 11 – рп/98 Конституційний Суд: «народний депутат України не має права голосувати за інших народних депутатів України на засіданнях Верховної Ради України».

Проте покарати парламентарія за порушення Конституції неможливо, оскільки це не прописано в жодному законі України. «Систему не замкнуто на реальний наслідок», – пояснив у коментарі *Тижню* професор права, народний депутат кількох скликань і один із авторів Конституції України Віктор Мусіяка. На його думку, норму покарання за «піаніно» слід увести навіть не у відповідне законодавство, а безпосередньо в тіло Конституції.

Депутати виправдовують «піаніно» тим, що без порушень ефективна робота законодавчого органу неможлива. Зокрема, коли вибухнув скандал із картою Ар'єва, стало відомо, що за члена БЮТ Павла Мовчана проголосував нунсівець Михайло Полянчич. Про це його попрохав сам пан Мовчан, що перебував на той час у лікарні «Феофанія». Депутата Мовчана за це виключили з фракції БЮТ, але він наполягає, що лише скористався своїм конституційним правом підтримати

той законопроект, який вважає за потрібне.

Голова регламентного комітету ВР регіонал Володимир Макеєнко у зв'язку з цим уже заявив, що конституційну норму про особисте голосування де-

«АРГУМЕНТ» ДЕПУТАТІВ НА КОРИСТЬ «ПІАНІНО»: БЕЗ ПОРУШЕНЬ ЕФЕКТИВНА РОБОТА ПАРЛАМЕНТУ НЕМОЖЛИВА

«ПІАНІСТИ». Голосування за відсутніх у сесійній залі колег стало для депутатів практикою

путата варто просто прибрати. Очевидно, це поставить питання, над яким і без того давно замислюється чимало «маленьких українців»: навіщо в такому разі взагалі потрібні аж 450 депутатів, на утримання яких держава лише минулого року виділила 875 млн грн?

Зрештою, чи буде реалізована ініціатива Макеєнка – це справа часу. Сьогодні ж треба відповісти на ті запитання, які виникли внаслідок нинішнього скандалу.

БЕЗ ПРАВА ПЕРЕДАЧІ

Перше з таких запитань: що ж, урешті-решт, сталося з картою Володимира Ар'єва. Найбільш конспірологічна теорія – пряме втручання в роботу системи «Рада», нібито може забезпечити необхідний результат голосування і без участі депутата з його картою. Проте опитані **Тижнем** парламентарії такої версії відкидають: якби такий спосіб існував і використовувався регулярно, зауважують вони, все швидко вплигло б на чисту воду, а головне, не виникло би потреби збирати картки і грати в «піаніно».

Насправді в ситуації з картками є два моменти. По-перше, чимало парламентаріїв не носять їх із собою, а віддають «наглядачам» від фракції, які після завершення засідання здають картки до Секретаріату ВР. По-друге, кожен депутат має доступ не лише до основної картки, а й

У ЦЕНТРИ СКАНДАЛУ. Із махінаціями з картою для голосування нардепа Володимира Ар'єва розбиратиметься спеціальна парламентська слідча комісія

до двох її дублікатів. Якщо народний обранець загубить картку або просто її забуде, то може написати заяву й отримати дублікат. При цьому технічний відділ ВР, активуючи дублікат, одночасно блокує забуту чи загублену.

Проте в ситуації з депутатом Ар'євим є певні ускладнення: свою основну картку він, за його ж словами, загубив ще кілька місяців тому. І відтоді постійно користується дублікатом – картою під номером два, з якою і фотографувався в аеропорту Вашингтона.

«Я не думаю, що кілька місяців тому відбулась якась спецоперація з викрадення в мене картки, – сказав Ар'єв **Тижню** телефоном зі США. – Найімовірнішим, як на мене, є те, що хтось від мого імені приніс заяву про надання дубліката, а в Секретаріаті ВР хтось погодився видати й активувати його, поки я перебував за кордоном».

Цей варіант виглядає не таким неймовірним. Голоси під конституційні зміни в Раді збирали чи не до останнього моменту; за даними ЗМІ, цим опікувався особисто перший віцепрем'єр Андрій Клюєв. І хоча зміни підтримали із запасом у 10 голосів (чи то пак, карток), ще на початку дня 1 лютого цього ніхто знати не міг. А отже, в хід могли піти будь-які методи.

Проте в цьому випадку, впевнений депутат Ар'єв, ідеться вже не про порушення Конституції, за яке не прописано покарання, а про втручання в роботу державного діяча. Ст. 344 Кримінального кодексу України передбачає за це санкцію – позбавлення волі терміном до трьох років, а якщо незаконні дії вчинено з використанням службового становища – від трьох до п'яти.

Технічно знайти винних дуже легко: дізнатись, з якого гнізда проголосувала картка, можна через ту ж таки систему «Рада», а відеозапис подій у залі покаже, хто персонально нею скористався. Як запевняє сам Ар'єв, він ще зі США направив відповідні заяви не лише до регламентного комітету ВР та голови ВР Литвина, а й до Генпрокуратури. На час написання матеріалу, щоправда, в останній надходження заяви не підтвер-

джували. Але ніщо не заважає депутатові, який мав прилетіти до Києва 8 лютого, подати її особисто.

ПОДАРУНОК ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО РЕЖИМУ

Політичні опоненти Ар'єва прореагували на його демарш дуже бурхливо. Уже згаданий депутат Макеєнко ще по свіжому сліду висловив упевненість у тому, що Ар'єв не вимагатиме встановити істину: «Це нова технологія... Така піар-технологія, красива, але заяви немає. І, повірте, її не буде. Тому що якщо вона буде, воно ж не впливає на розслідування – 310 чи 309 (голосів було віддано)».

Очевидно, в пропрезидентській парламентській більшості не сумніваються, що більше ніхто з відсутніх 1 лютого у сесійній залі депутатів не зголошиться заявити про використання його картки. Однак голова парламентського комітету лукавить. Як стверджують опитані **Тижнем** експерти, одногодиного факту порушення процедури голосування, тим паче такого грубого, цілком достатньо для визнання голосування недійсним. Класичний приклад – фактичне скасування у вересні минулого року цілої Конституції, що діяла протягом майже п'яти років, через процедурні порушення під час її зміни взимку 2004-го.

Понад те, в уже згаданому рішенні КС №11 – рп/98 з посиленням на ст. 152 Основного Закону прямо сказано, що голосування за іншого депутата є саме таким процедурним порушенням, яке тягне за собою визнання неконституційним відповідного законодавчого акта.

На думку Віктора Мусіяки, опозиціонери мають звернутися з приводу скандального голосування до КС, який муситиме або скасувати результати голосування, або заперечити власне раніше ухвалені рішення.

Хтозна, чи маніпуляції з картою Ар'єва не стануть за кілька років великим подарунком якому-небудь сьогодні ще не відомому слідчому. Особливо якщо майбутня українська влада поставиться до нинішньої з тією ж всебічною увагою, з якою нинішня ставиться до попередників. ■

ФОТО: РН

Комбінатори

Конфлікти груп впливу всередині партії влади – такою може виявитися ціна продовження повноважень чинного парламенту

Автор:
Аліна
Пастухова

Ухвалення змін до Конституції стало невеличкою символічною перемогою для умовної групи впливу всередині ПР, яку пов'язують із першим віце-прем'єр-міністром Андрієм Клюєвим. Вочевидь, їхні опоненти в партії влади, зокрема група, яку асоціюють із бізнесменом Дмитром Фірташем та головою Адміністрації президента Сергієм Львовичкіним, намагатимуться відновити позиції. Загостренню внутрішнього протистояння сприяє необхідність ухвалювати непопулярні рішення, які влада воліє називати реформами. Окрім зростання цін і тарифів вони торкаються звуження трудових прав громадян та змін у системі ЖКГ, які вимагатимуть від людей більшої відповідальності й платіжної дисципліни.

ГОЛОВНЕ – БЕЗ НЕЇ

Як уже писав *Тиждень* (див. № 47, 48/2010), на відтермінуванні виборчої кампанії наполягала умовна група донецьких бізнесменів (до неї зараховують першого віце-прем'єра Андрія Клюєва та Ріната Ахметова), яка, вочевидь, планувала таким чином заощадити кошти й спокійно готуватися до майбутніх парламентських перегонів.

Натомість Львовичкін намагався переконати президента, що ВР доцільніше переобирати 2011-го, пояснюючи свою позицію тим, що на вибори краще йти, поки партія влади все ще утримує рейтинг.

Члени умовної групи Фірташа – Львовичкіна розраховували також на можливість вплинути на формування списку Партії регіонів і розширити представництво своїх людей у фракції ПР у парламенті наступного скликання.

Наразі, за свідченнями джерел, близьких до цієї фракції, група Фірташа – Львовичкіна контролює близько десяти народних депутатів, у той час як група донецьких бізнесменів може розраховувати на близько 60 своїх людей у стінах Верховної Ради.

Зацікавлення голови Адміністрації президента в переобранні парламенту тут і зараз зрозуміле: якщо сьогодні Янукович демонструє прихильність до Львовичкіна і К°, це не означає, що він довірятиме їм вічно. І в такому разі свої в парламенті, навіть слабкому, виявилися б не зайвими. Подейкують, щоб зрвати голосування за внесення змін до Конституції, які продовжили життя чинної Верховної Ради, Львовичкін навіть намагався вести переговори з депутатами із фракції БЮТ, але, як за свідчив результат голосування, так і не зміг переконати білосердечних.

А головним аргументом, який таки змусив Януковича погодитися на реалізацією сценарію парламентських виборів-2012, схоже, стала перспектива не бачити у ВР наступного скликання Юлію Тимошенко.

Довести до кінця кримінальні справи, порушені проти экс-прем'єра, та повісити на неї умовну судимість до березня 2011-го просто не встигли б. Натомість можливість реалізувати це завдання до жовтня 2012-го виглядає цілком реальною. До того ж разом із продовженням терміну повноважень парламентаріїв шостого скликання пролонгували й повноваження президента – до березня 2015 року, що стало додатковою спокусою для Януковича погодитися на сценарій проведення виборів, який проштотував Клюєв.

ДОБРЕ СТОЇМО!
Політичні події розвиваються за сценарієм групи Ахметова-Клюєва. Але конкуренти по партії у будь-який момент можуть перехопити ініціативу

ВІЙНА ЗА ВПЛИВ

Та перемога прихильників ідеї конституційних змін може виявитися ситуативною. Відсутність потреби в найближчій перспективі об'єднуватися навколо спільної мети, наприклад, досягнення на парламентських виборах результату, що дозволить ПР самостійно формувати більшість, провокуватиме нові конфлікти всередині партії влади. Свого часу так уже було зі створюваними владою Кучми мегаблоками: і НДП, і «За єдину Україну» по-

ФОТО: УНАН

рівняно швидко розпалися на дрібніші фракції за дрібнішими інтересами. Янукович і його оточення підходять до дисципліни більш жорстко, але їхні можливості не безмежні. А суперечності між різними частинами владного конгломерату накопичуються.

Група впливу Фірташа – Львовчкіна, яка наразі прогнала протистояння навколо дати виборів, спробує відігратися на всіх фронтах: прагнучиме розширити бізнес-імперію, намагатиметься вплинути на

нові кадрові рішення президента та доводитиме йому свою відданість.

Так, власник Group DF Дмитро Фірташ і далі розширює свій бізнес за рахунок підприємств хімічної промисловості. Минулого тижня він оголосив про придбання Северодонецького об'єднання «Азот» та плани купити Одеський припортовий завод і черкаський «Азот», що зробить його фактично монополістом на ринку (див. стор. 24). Та не забуває олігарх і про політику, схоже, будуючи довготермінові плани. Поділяють, що крім боротьби за можливість впливу на партійний список ПР на майбутніх виборах Фірташ розглядає варіант проведення до парламенту під своїм патронатом одного з уже розкритих відносно нових політичних проектів.

Група Адміністрації президента намагатиметься отримати максимум від керування великими національними проектами. Так, Владислава Каськіва, якого Янукович наприкінці минулого року призначив керівником Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами, називають креатурою саме Львовчкіна.

Крім того, джерела в Адміністрації президента повідомляють про майже отриманий Львовчкіним дозвіл на приватизацію Укртелекому в своїх інтересах, а не в інтересах Ріната Ахметова.

Вочевидь, групи впливу середині ПР розігруватимуть і карту футбольного чемпіонату Європи: неуспіх одного з інфраструктурних проектів, пов'язаних із Євро-2012, стане приводом для чергових кадрових чисток у таборі винних за провал і дасть можливість ін-

третя сила – група народного депутата Юрія Іванющенка (Юра Єнакіївський), яку нині вважають однією із найвпливовіших у партії влади через тісні зв'язки з родиною Януковича.

БЛІЦКРИГ ЧИ ВІДТЕРМІНУВАННЯ

Першим серйозним випробуванням владного конгломерату на єдність стане необхідність визначитися з пакетом українопопулярних соціальних змін – «реформ», які ще наприкінці минулого року регіонали обіцяли включити до порядку денного восьмої парламентської сесії. Це, зокрема, зміни до пенсійного законодавства, а також проекти Трудового та Житлового кодексів, які вже встигли викликати як критику експертів, так і незадоволення простих громадян, що підпадатимуть під дію нового законодавства.

Ухвалення цих законопроектів може призвести до нової хвилі акцій протесту. Тому, якщо владі вкрай принципово змінити відповідне законодавство, їй доведеться робити це якомога швидше, щоб до парламентських виборів незадоволення громадян від нововведень спало. Що менше часу залишатиметься до дати народного волевиявлення, то негативніше може позначитися на рейтингу ПР реалізація плану з урізання соціальних виплат і розширення прав роботодавців та держави щодо громадян.

Тож якщо пакет цих законопроектів не вдасться провести через Верховну Раду вже найближчого місяця, то його ухвалення доведеться відкласти до кінця осені 2012-го й натомість перейти до звичного популістського загравання з населенням. Зокрема, символічного підвищення пенсій чи зарплат працівникам бюджетної сфери, спекулювання на мовному питанні та «боротьбі» з корупцією.

Щоправда, представники опозиції припускають розгортання подій і за іншим сценарієм. Кодекси через парламент проведуть у будь-якому разі; якщо ж після цього рейтинг партії влади сягне критичної межі, дату виборів намагатимуться знову перенести, уже на 2015 рік – задля «стабільності й реформ». ■

НОВІ КОНФЛІКТИ В ПР ПРОВОКУВАТИМЕ ВІДСУТНІСТЬ ПОТРЕБИ ОБ'ЄДНУВАТИСЯ НАВКОЛО СПІЛЬНОЇ МЕТИ

шим групам просунути на вакантні посади своїх людей.

У протистоянні груп Львовчкіна – Фірташа й Ахметова – Ключова може втрутитися

Лівоохоронці

Автор:
Юрій
Макаров,
Тиждень

Луценко досі сидить, і мені це прикро. Не тому, що я вважаю його невинним (у нас провину визначає незалежний суд, хай там як, третя влада, окрема гілка), а тому що утримання в СІЗО колишнього міністра означає прогресуючу суворість норів у країні – нічим не виправдану, марну й шкідливу для загального клімату.

Ось менти нібито знову побили журналіста, цього разу в Полтаві. Кореспондента одного з київських телеканалів, кажуть, впіймали на вулиці, привезли до відділку й змушували підписати зізнання, що він украв... трактор. Згодом з'ясувалося, що хлопець жодного стосунку до каналу не має, отже, й із трактором не все зрозуміло, але... Я впіймав себе на тому, що мене не дуже-то цікавило з'ясування істини – я й без того, як і всі, повірив цій досить екзотичній інформації беззастережно. Слухайте, статистика злочинності зашкалює, тож мільціонер мав би автоматично сприйматися кожним законотворчим громадянином як природний захисник, як фактор безпеки, а втім, презумпція винності правоохоронних органів діє автоматично, на підсвідомому рівні. Боронь Боже потрапити їм на очі, тим більше до рук. Може минуться, а може й ні, і тоді вам скажуть, що ви самі впали з лавки в КПЗ... і так вісім разів. Приклади навести?

До речі, я категорично проти будь-яких привілеїв для журналістів у сенсі їхньої недоторканості або якихось додаткових санкцій у разі, якщо вони постраждають. Не лише через те, що журналісти – такі самі громадяни, як і решта співвітчизників (а також іноземців), а й тому, що інциденти з ними швидше стають предметом розголошу й таким чином привертають увагу до проблеми. Коли одного колегу, відомого на всю країну репортера, затримують за те, що він «ліцо кавказкої національності», а іншого, головного редактора не останнього тижневика, обшуковують просто тому, що він не так стояв біля машини, а потім ще брешуть, викручуються... То якщо з ними так, що ж може статися з іншими простими смертними? Правильно, будь-що, й звикни до цієї думки.

Або, скажімо, зовсім «вегетаріанський» випадок. Хлопець-старшокласник, типовий «ботанік», уперше наважився піти до клубу. Довго морально готувався, вдягнув як годиться широкі штани... Близько десятої увірвався патруль, усіх присутніх вишикували біля стіни, попрямували відразу до нього й витягнули з кишені пакетик із травичкою. Знали, де шукати. Батьки

кинулися до адвокатів. Дарма! Або штука баксів на стіл, або карна справа. Як ці геть незаможні люди збирали ту тисячу доларів, окрема розповідь. У відділку їм навіть, сказати б, поспівчували: «Нічого не вдієш. Ну не пощастило. Важайте, що це не ваш день». І ще порадили, щоби наступного разу хлопець вдягнув щось вузьке, а кишені зашив, щоб нічого не підкинули. Тобто визнали, що для них це... ну майже легальний промисел.

Це те, про що всі ми знаємо. А чого не знаємо!.. А чом би й ні? Чому тим, у «Мерседесах», можна, а цим, у патрульних «Деу», – зась? Якщо міністр отримує спонсорські подарунки на шестизначну суму й має моральне право засуджувати тих, хто їв ікру на бенкеті, – так, ніби він сам харчується сухою скоринкою? Якщо шеф спецслужби за сумісництвом керує телеканалом? Якщо генерали хизуються один перед одним своїми палацами? То чому лейтенант має підставлятися під кулі, спілкуватися з різними покидьками й горіти на роботі? За СРСР хоча б знали: ідеш у міліцію – за рік-два отримаєш квартиру. А тепер? А вже до генерала не всі дослужаються, а жити хочеться зараз... Вони й живуть, і тому, повторюю, навіть у тих випадках, коли правда

на сто відсотків на боці героїчних правоохоронців, співчуваєш протилежній стороні, й смак до «Мурки» тут ні до чого.

Я повертаюся до Луценка. Щиро бажаю Юрієві Віталійовичу вийти на волю якомога швидше. Серцю не накажеш, він мені симпатичний, принаймні більше, ніж нинішній міністр. У нього хоч нормальні людські реакції. Але не можу не пригадати мудрість Глеба Жеглова: «Покарання без вини не буває». Майже два роки – з лютого 2005-го по грудень 2006-го – Луценко очолював МВС, і жоден з експертів, із якими я спілкувався, не міг згадати системних заходів, які перетворили б вітчизняну міліцію на щось більш-менш гуманне. Я розумію, що реформа силових структур – справа не для одного міністра, але навіть було називати себе «термінатором» корупціонерів? Я так само розумію, що його посадило інше відомство, і взагалі не відомство, а конкретні мстиві дрібязкові функціонери, але відчуття спокути – за безтурботність, за сибаритство, за безвідповідальність політиків і за байдужість громади – не залишає.

Тож нехай не ображається. Але його наступникам не варто було б так уже хизуватися й демонструвати м'язи. Краще б зробили нормальний ремонт на Лук'янівці. Може, ще самим згодиться. ■

**ЧИ МАЄ МІНІСТР, ЯКИЙ
ОТРИМУЄ СПОНСОРСЬКІ
ПОДАРУНКИ НА
ШЕСТИЗНАЧНУ СУМУ,
МОРАЛЬНЕ ПРАВО
ЗАСУДЖУВАТИ ТИХ, ХТО ЇВ
ІКРУ НА БЕНКЕТІ, – ТАК, НІБИ
ВІН САМ ХАРЧУЄТЬСЯ СУХОЮ
СКОРИНКОЮ?**

ТВІ
телеканал

22:30
щосуботи

АЛЬБЕРТ ЕЙНШТЕЙН

ШУКАЙТЕ ТЕЛЕКАНАЛ ТВІ У ЕФІРІ, В КАБЕЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ТА У ВІЛЬНОМУ ДОСТУПІ НА СУПУТНИКУ АМОС

ЛОНДОН - традиції класики

159 USD

в обидві сторони
всі збори враховано

АероСвіт
УКРАЇНСЬКІ АВІАЛІНІЇ

*для дзвінків з мобільних телефонів на території України, вартість 1 хвилини розмови - 1 грн, плата за з'єднання нараховується згідно тарифного плану мобільного оператора
**дзвінок безкоштовний зі стаціонарних телефонів на території України.
Ліцензія АБ №440862 видана Державнаадміністрацією 18.11.09

0 800 509 800** 799* Kyivstar, Life :) Beeline, MTS

www.aerosvit.com

Хіміки без лірики

ФОТО: ОЛЕКСАНДР ЧЕМЕНЬОВ

Дмитро Фірташ монополізує виробництво азотних добрив в Україні

Автор:
Анастасія
Янова

Дмитро Фірташ підтвердив друге за останні півроку придбання в азотному секторі – ЗАТ «Северодонецьке об'єднання «Азот». «Ми його купили», – сказав він журналістам під час поїздки до Харкова, проте не уточнив вартості операції, так само як і частки, придбані в ЗАТ. Оголошено лише, що 60% суми – особисті вкладення, 40% – запозичення. Опитані інвестиційні аналітики оцінюють актив не менш ніж у \$400 млн.

На сьогодні до сфери впливу DF Group належать три з шести вітчизняних хімічних підприємств: ВАТ «Рівнеазот», ЗАТ «Северодонецьке об'єднання «Азот» і концерн «Стирол». Ще одне придбання, якого прагне Фірташ, – черкаський «Азот», підконтрольний Олександрові Ярославському. «Я обов'язково братиму участь у цих торгах», – повідомив бізнесмен. Він зацікавлений і в приватизації Одеського припортового заводу, запланованій на поточний рік. Ярославський хоче отримати за черкаський «Азот» щонайменше \$800 млн. Якщо угода відбудеться, це буде найвигідніше придбання Фірташа на ринку азотних добрив. Поглинуті «Стирол» і ЗАТ «Северодонецьке об'єднання «Азот» вважаються найзастарілишими підприємствами сектору. Також до бізнес-імперії DF Group вхо-

дять «Таджиказот» та естонське підприємство «Нітроферт».

Останнє і майбутнє придбання Фірташа цілком вписуються в стратегію створення потужного хімічного холдингу. Група вже контролює 55% аміачних потужностей України (обсяг виробництва – 2,8 млн т на рік), близько 60% карбамідних (2,3 млн т), а також 76% аміачної селітри. Якщо купівля черкаського «Азоту» відбудеться, олігарх дістане контроль над усією селітрою, що виробляється в країні, карбамідна частка сягне 80%, аміаку – 75%. Таким чином, DF Group остаточно монополізує виробництво азотних добрив в Україні – чудовий плацдарм для експансії в АПК.

Така концентрація активів викликає в експертів безліч запитань. Приміром, незрозумілим залишається інтерес олігарха до застарілих та енергомістких потужностей (у собівартості товарного аміаку частка газу – близько 90%). Раніше керуючий DF Group Роберт Шетлер Джонс уточнював, що в групі не розраховують на власні запаси газу, зокрема на 12,3 млрд м³, які НАК «Нафтогаз України» має повернути РосУкрЕнерго Фірташа. У принципі, цього обсягу палива цілком вистачило б, щоб завантажити придбані потужності років на три, проте вигідніше його експортувати. «Очікуємо, що Україна домовиться з РФ про конкурентну ціну на газ для нашої хімії», – повідомив Роберт Шетлер Джонс.

Так чи інакше, а Фірташ зробив істотні інвестиції в хімію, без реалістичних газових домовленостей це було б вельми нео-

бачно. Створюється враження, що в DF Group щось приховують. З огляду на це має право на життя така версія: активи купуються для того, щоб надалі обміняти їх (або їхню частку) на російський газ. Така схема зрозуміла російським газовим олігархам, а уряд Юлії Тимошенко свого часу дозволив підприємствам хімічної галузі купувати газ в обхід НАК (постанова діє і нині). Справедливість такої версії може підтвердитися цього року, коли традиційно актуалізується питання про ціну на російський газ для України. Поки що підприємства хімічного сектору (експортують понад 70% продукції, не враховуючи селітри) працюють рентабельно навіть з урахуванням січневого подорожчання газу до \$370/тис. м³. У пресслужбі DF Group, підконтрольної бізнесменові, підкреслюють: «Северодонецький «Азот» Дмитро Васильович купив особисто...». Деякі експерти вбачають у цьому формулюванні намір «особисто» перепродати актив. Нагадаємо, що концерн «Стирол», «куплений особисто» у серпні минулого року, потім було взяте на баланс Ostchem Ukraine.

Для підприємств АПК азотна монополія Фірташа не обіцяє нічого хорошого, аграрії стають ще залежнішими від цін на селітру і карбамід. ЗАТ «Северодонецьке об'єднання «Азот», до речі, продавало добрива приблизно на 100–150 грн дешевше, ніж решта виробників. Не домігшись пільгового газу від держави, Дмитро Фірташ навряд чи вважатиме за доцільне дотувати село. ■

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ
Передплатний індекс 99319

Передплата на 2011 рік Передплатити «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ» ви можете:

- У редакції:
 - заповніть квитанцію у відділенні будь-якого банку (отримувач: ТОВ «Український тиждень», р/р 26007026823721 у Печерському відділенні ПАТ «УКРСОЦБАНК». МФО 322012. Код ЄДРПОУ 35392656. Передплата на журнал «Український тиждень»);
 - розбірливо зазначте адресу доставк та контактний телефон;
 - оплатіть квитанцію у найближчому відділенні банку;
 - надішліть копію сплаченого бланка замовлення (квитанцію про оплату):
 - * факсом: (044) 351-13-00 (01);
 - * поштою: ТОВ «Український тиждень», м. Київ, 03067, а/с № 2.
- Вартість редакційної передплати журналу «Український тиждень» на 2011 рік:
 - 1 місяць – 30 грн;
 - 3 місяці – 90 грн;
 - 6 місяців – 180 грн.
- У будь-якому відділенні зв'язку Укрпошти. Передплатний каталог на 2011 рік, стор. 168. Передплатний індекс – 99319.
- У передплатних агенціях вашого міста (детальніше див. на сайті www.tyzhden.ua).
- На сайті www.portmone.com

ПАТРІОТИЗМ?

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ?

ДЕМОКРАТІЯ?

**ВІДВЕРТО
ПРО КРАЇНУ**

За детальною інформацією звертайтеся за тел. (044) 351-13-00. Менеджер з передплати Ірина Приліпко peredplata@ut.net.ua

повідомлення	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	26007026823721	35392656
			поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку	Печерське відділення ПАТ «УКРСОЦБАНК»		
		МФО банку		
		322012		
		Прізвище, ім'я та по батькові платника		
квитанція	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	26007026823721	35392656
			поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку	Печерське відділення ПАТ «УКРСОЦБАНК»		
		МФО банку		
		322012		
		Прізвище, ім'я та по батькові платника		
касір	Адреса платника, телефон			
	вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»			
	період:			
	сума, грн			
	платник (підпис)			

Нацбанк офіційно оприлюднив попередні підсумки зовнішньоекономічної діяльності України за 2010 рік. Як і за два минулі, вони невтішні. 2010-го імпорт (\$60,5 млрд) перевищив експортні показники (\$52,1 млрд) на \$8,4 млрд. Це при тому, що кон'юнктура на зовнішніх ринках склалася для головних вітчизняних експортерів украї сприяливо: обсяги продажу підприємств металургії зросли до \$17 млрд (на 35,2% рік до року), машинобудування – до \$9,2 млрд (на 33,6%), хімії – до \$4,7 млрд (на 32,8%) тощо. У 2010-му Кабміну та Нацбанку вдалося утримати стабільним курс нацвалюти й уникнути економічних потрясінь завдяки перекриттю дефіциту торговельного балансу профіцитом фінансового рахунка (\$7,7 млрд), зокрема шляхом збільшення держборгу на \$5,1 млрд. Однак загалом лінія української економіки в 2008–2010 роках схожа на життя молодого людини, яка мало заробляє, багато позичає і не дуже цим переймається. У 2011-му така дивна траєкторія не зміниться – офіційно прогнозований дефіцит торговельного балансу (\$3,4 млрд) держава знову покриватиме за рахунок кредитів МВФ, розміщення суверенних єврооблігацій тощо. Але ж очевидно, що рано чи пізно борги, номіновані у вільноконвертованих валютах, доведеться повертати. І зробити це без економічних потрясінь можливо лише у випадку, якщо Україна більше експортуватиме, ніж імпортуватиме. З огляду на стан справ на багатьох промислових підприємствах країни в цьому є великі сумніви.

ТЕМНИЙ Б

Хто насправді контролює промислові підприємства України

Автор:
Дмитро Калининчук

Фото:
Олександр Чекменев

Локомотиви розвитку економіки та наповнення бюджету – металургія, машинобудування, хімія тощо – не встигають за темпами нарощення імпорту. Причому ситуація на мікроекономічному рівні ще гірша, ніж на макро. П'ятирічний досвід інженерної роботи на промисловому підприємстві дає можливість реалістичніше поглянути не лише на перспективи поліпшення торговельного балансу та погашення зовнішніх боргів, а й узагалі на стан і майбутнє українських заводів.

ЯК ДОПРАЦЬОВУЄ СОВОК

Головна проблема більшості українських підприємств – зношення основних фондів. Олігархи-власники, які нібито контролюють заводи, можуть

сміливо вважати себе нащадками комуністичної влади. Усі без винятку потужні вітчизняні промислові підприємства було побудовано за часів СРСР. Відтоді якість їхніх основних фондів здебільшого лише погіршувалася. На деяких заводах і досі трапляється устаткування, отримане під час Другої світової війни від американців за ленд-лізом або дещо пізніше від Німеччини за репараціями.

«Поки наші інженери навчалися не просто виробляти, а ще й продавати продукцію, приблизно третина потужностей виявилася в стані «відновленню не підлягає», – характеризує ситуацію в металургії Євген Дубогриз, аналітик ІК BG Capital. – Зникли Куйбишевський, Костянтинівський, Макіївський метзаводи. З дев'яти доменних печей Криворіжсталі й дванадцяти ДМК ім. Дзержинського на сьогодні працюють тільки по чотири». В інших галузях ситуація не краща, приміром, із шести нафтопереробних заводів на півдні України лише три, сту-

ІК ПРОХІДНОЇ

пінь зношення основних фондів підприємств машинобудування (гірничого, енергетичного тощо) сягає 60–70%.

«Тільки металургам до 2018-го потрібно буде інвестувати щонайменше \$7,5 млрд лише для підтримки в робочому стані наявних потужностей, не кажучи вже про спорудження нових. Такий порядок цифр у машинобудуванні, – констатує Євген Дубогриз. – Не все добре навіть у нині надприбутковій добувній промисловості. Наявних ресурсів, приміром, найбільшого в Україні Ігулецького ГЗК Ріната Ахметова вистачить приблизно на 15 років роботи. Схожа ситуація з Полтавським ГЗК Костянтина Жеваго».

Не можна сказати, що олігархи не орієнтуються в поточній ситуації. Потужне промислове лобі у ВР ще кілька років тому запровадило галузеві пільги зі слати ПДВ при імпорті інвестиційного обладнання... Але старе радянське гасло «Ширше використовуйте внутрішні резерви!» виявилось життєздатнішим за бажання власників оновлювати основні фонди. Філософія дуже проста:

якщо директорів не виділяти грошей на модернізацію обладнання й вимагати результатів, то він їх дає... Практичний результат цього підходу – справжній техногенний армагедон: аварійно зупиняється обладнання, перманентно виходять із ладу системи електрики, водопостачання та транспорту. В приміщеннях заводів влітку нудить від спеки, а взимку гуляє морозний вітерець. Дедалі частішають нещасні випадки й травми, через постійні ремонти простоє виробництво, шкереберть летять графіки виконання замовлень, як наслідок – керівництво затримує зарплатню, а із заводів масово звільняються робітники. Типові «антикризові» заходи за таких умов – значне збільшення обсягів робіт, які доводиться виконувати у вихідні та свята тим робітникам, які залишились. І це лише погіршує ситуацію на підприємствах.

Часом проблема неможливості виконання планів через зношення основних фондів стає такою очевидною, що оминати її увагою неможливо. Саме тоді стається диво: системні проблеми намагаються заткнути

великими грошми. У середовищі інженерів такий підхід має гірку назву: «Ось три мільйони – післязавтра все мусить працювати!..» Вони розуміють – ремонт обладнання, що працює на останніх резервах розрахункового запасу міцності, потребує не тільки інвестицій, а й часу, який не вимірюється грошми (навіть великими!). Проте пояснити це керівництву важко, ще складніше – донести власникові. Лишається починати ремонтні роботи, й тоді, умовно кажучи, розкриття одного вузла для заміни деталей спричиняє пошкодження кількох суміжних – усе сиплеться й хитається, тож проблем більше. Іноді керівництво підприємства діє на випередження, приміром, оновлює основні фонди, але задля економії довіряє монтаж обладнання фірмам, які не мають відповідної кваліфікації. У результаті дороге сучасне обладнання простоє роками. Ще один приклад із виробничих буднів – нове обладнання, яке змонтували без урахування вимог до приміщення, не лише не принесло користі, а й зруйнувало в процесі експлуатації стіни та підлогу. ■

ЯК КАДРИ ВИРІШУЮТЬ

Загалом в умовах надзвичайно зношених основних фондів працювати нормально неможливо за визначенням, а за «погано» (особливо за невдачі спроби модернізації обладнання) хтось має відповідати. З огляду на це інженери перманентно й захоплено граються в перекладання провини одне на одного, а також своїх робітників – на чужих. Адже, наприклад, майстри та технологи є відповідальними й за дії (бездіяльність) підлеглих. Тож якщо на ділянці або на стику зон відповідальності стається щось надзвичайне, то перше правило інженера – негайно написати службову, викласти свою думку про проблему, доки цього не зробив інженер-конкурент. Але це вже з дещо іншої опери – управлінської.

Невід'ємні атрибути управління – циркуляція по вертикалі (згори донизу і навпаки) різноманітних ЦУ, БЦУ (цінних та більш цінних вказівок). Їхнім джерелом зазвичай є наради в кабінеті директора заводу, який повчає начальників цехів, ті, своєю чергою, – начальників ділянок і напрямів, ті – майстрів, а ті... нікому нічого довести не можуть, тому що робітничий люд має стійкий, незламний імунітет до лементу керівництва. Заводські старожили розповідають, що в сталінсько-хрущовські часи дисципліна була краща, і згадують постанову РНК від 27 травня 1940 року «Про підвищення ролі майстра...» Тоді майстри, технологи та інші інженерно-технічні працівники (далі – ІТП) стимулювали підлеглих до ударної праці просто: за доповідною запискою ІТП робітника могли відрядити ставити трудові рекорди, наприклад, із Запоріжжя на меридіан Ангари. Але навіть під загрозою такого покарання робоча сила винайшла тисячу і один спосіб, як працювати менше, без зайвого ентузіазму і клопоту. Позиція ІТП зрозуміла: змусити робітника трудитися більше, якісніше, ретельніше й за ті самі гроші, а бажано за ще менші. Логіка підлеглого проста: якщо не реагувати на примушення, то щось у підсумку та й вийде. Виходить «як завжди» і «як у нас», а інакше:

«сьогодні рекорд – завтра норма»... Видається смішним? А раніше це писали на агітаційних плакатах!

Сталінізм минув – традиції залишилися, з тією лише різницею, що ІТП позбавлені ефективних важелів впливу на демотивованих робітників. Як наслідок – радше типовими є ситуації, коли майстри, технологи, начальники ділянок отримують від підлеглих не об'єктивну інформацію (про стан обладнання, стосунки із суміжними службами цехів, можливість виконати завдання тощо), а ту, яка вигідна самим робітникам. Іноді безпосередні виконавці протягом робочого дня звітують абсолютно протилежне щодо однієї й тієї самої проблеми, це означає, що в робітників змінилися пріоритети чи настрої. Працюючи з небезпечним для здоров'я обладнанням, їм простіше повісити на свого майстра якусь технічну чи організаційну проблему й очікувати її вирішення, тобто нічого не робити. А таких проблем, певна річ, вистачає не на один робочий день. В особливо складних випадках і робітників, і майстрів стимулюють до праці начальники ділянок, цехів, а інколи й сам головний інженер. Інакше система не діє.

ЯК КУЮТЬ ЗАЛІЗО

Паралельно і набагато ефективніше працюють інші «виробничі» системи. Хоч як дивно, саме робітники, а не олігархи та їхні топ-менеджери насправді контролюють ситуацію на підприємствах. Пролетаріат, недостатньо мотивований грошми, не боїться звільнення, його не надто цікавить кар'єрне просування. Сфера інтересів багатьох із них зовсім інша: у промислових містах країни вздовж шляхів від заводів (завзвичай розташованих відокремлено) до житлових масивів розкинулися численні ринки, на яких купують-продають новий спецодяг, електрооди, каски, інструменти та інші скарби зрозумілого походження. Бабці з самогонкою в кошиках гуртуються теж неподалік.

Справжній заводський Клондайк – кольорові метали. Бронзові вкладиші підшипників ковзання, мідні плити для

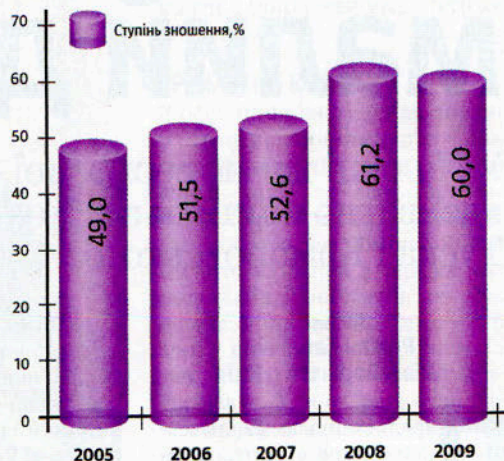
зварювання, алюмінієві дроти електричних мереж та... інші корисні копалини видобуваються робітниками безжалюбно (в часи затримки зарплатні обсяги видобутку зростають) і здаються в пункти збору брухту, розташовані неподалік заводів. Але це окрема та нескінчена історія. Популярна теза для виправдання такого «господарювання» – низький рівень оплати праці робітників та ІТП, а також неритмічність виплат. Щоправда, кожен керівник знає – підвищення зарплатні та регулярна її видача не зменшує ні на йоту обсягів видобутку кольорових металів.

Загалом внутрішньокорпоративна корупція має безліч форм і виявів: ІТП можуть влаштувати пункт прийому пролетарських скарбів, розгорнути власне виробництво на базі потужностей заводу (при цьому разове виготовлення залізних дверей, віконних ґрат та інших дрібниць для себе сприймається як норма), організувати позачергове відвантаження продукції заводу стороннім трейдерам тощо. Делікатними питаннями постачання сировини, електроенергії, води, газу, обладнання займаються окремі відділи, підпорядковані топ-менеджерам заводу, від рішень яких залежить обрання підрядчиків з усіма відповідними відка... домовленостями.

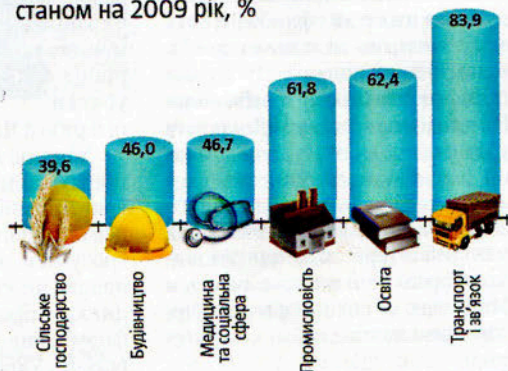
Навряд чи власники в курсі реального стану справ на їхніх підприємствах. Радше олігархи його відчують і не поспішають робити інвестиції: скільки не дай – вкрадуть. Насправді ж вітчизняні заводи, насамперед робітники, як діти, можуть спіймати натхнення і працювати із завзяттям, можуть вередувати й саботувати, попри галас керівництва. Стан основних фондів поки що дозволяє підтримувати роботу в такому режимі. Але стратегічно такі системи безперспективні. Тактичне завдання – не допустити під час погашення зовнішніх боргів України (які в 2010-му перевищили \$104,5 млрд) з усіма потенційними соціально-економічними наслідками (затримки виплат зарплатні, інфляція тощо) на заводах істерики. Інакше їх приватизують справжній господарі ситуації. ■

НЕМІЧНІ ФОНДИ

Динаміка зношення основних засобів в українській економіці

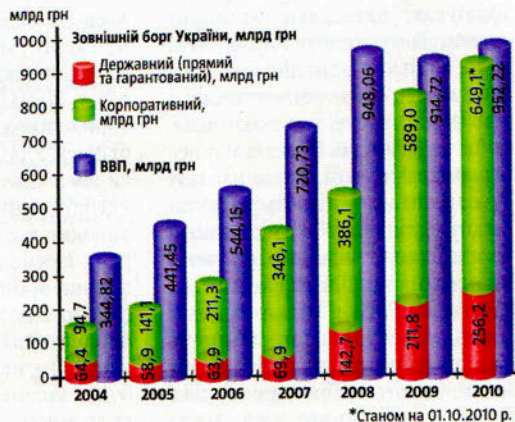

Ступінь зношення в окремих галузях станом на 2009 рік, %

За даними Держкомстату

Динаміка зовнішніх зобов'язань і ВВП України

*Станом на 01.10.2010 р.

За даними Держкомстату, НБУ, Мінфіну

З великої хмари – малий дощ

У Польщі немає серйозної сили, яка б могла адекватно оцінити згубну для країни східну політику Туска і Коморовського

Автор:
Роман Кабачій,
Київ – Варшава – Київ

Перед станцією варшавського метро «Центр» пританцьовує «привид комунізму». Він тримає в руках телевизор, обплілений червоними прапорцями та портретами Леніна. Обплетений бинтами юнак пускає з нього «в ефір» одну й ту саму мелодію зі словами: «Ти мене ненавидиш». Того ж дня польське приватне телебачення Polsat запускає ролик: «Янукович у Польщі!». Однак, судячи з реакції польського суспільства, дводенний візит лідера найбільшого східного сусіда Польщі викликав менший інтерес, ніж чергова відмова російської влади винести з Мавзолею та поховати вождя світової революції.

ТРИВАЛІ ЗБОРИ

«З великої хмари – малий дощ»: саме так можна розцінити медальний ефект відвідин українського президента. Винна в цьому передусім українська сторона: візит кілька разів відкладали, Київ до останнього дня затримував затвердження програми. Тому навіть зацікавлені цією подією журналісти не могли спланувати повноцінне висвітлення перебування Януковича над Віслою. Про те, що делегація з України має намір побувати ще й у Гданську, польським медіа стало відомо лише в перший день відвідин. Журналіст-міжнародник із тижневика Newsweek Polska Міхал Кацевіч пояснює: «З організацією візиту Канцелярія президента Польщі мала клопоти. Тож про приїзд Януковича мало хто знав. А хто був поінформований, вважав,

що запізнилій візит нічого нового не принесе. Ми досі не знаємо, як ставитися до Януковича: позитивно чи негативно». Усі ці чинники склалися до купи і, як наслідок – у новинах польського Першого телеканала повідомлення про візит з'явилося на 15-й хвилині вечірніх новин, а щоденна Gazeta Wyborcza, яка завжди подавала прихильні до України матеріали, присвятила цій події півшпальти на 6-й сторінці, на половині якої були уривки з уже надрукованого інтерв'ю з Януковичем.

Удливий польські журналісти підраховували, що перед Варшавою Янукович на посаді президента відвідав 25 столиць, щоб зрозуміти: на захід від Польщі навряд чи хтось уже вірить в обіцянки провести швидкі реформи, виконати всі вимоги для вступу України в зону вільної торгівлі, здобуття асоціативного членства в Євросоюзі та скасування візового режиму з ЄС. Саме на просування цих питань розраховує офіційний Київ від головування Польщі в ЄС у другій половині цього року.

Здавалося, Україна поставилася до візиту з усією серйозністю. Янукович привіз із собою до Варшави делегацію зі 166 осіб, серед яких: міністри, губернатори, представники великого бізнесу. У польській столиці президент штапував заявлені «стратегічний партнер», «наш адвокат у Європі» та інші милі речі. Несподіваний «друг» Януковича Броніслав Коморовський (так його назвав наш керманіч) і справді пообіцяв сприяння, пояснюючи, що «нам усім від цього буде краще». Однак озвучене коло проблем ризикую залишитися на папері.

ПРИЙОМ У «ДРУГА»

Після підписання двох документів – Дорожньої карти на 2011–2012 роки та Меморандуму про співробітництво між Державним агентством з інвестицій та управління національними проектами України, Польським агентством інформації та іноземних інвестицій та Польсько-українською господарською палатою – президенти дали щось подібне до пресконференції. «Сценарій» передбачав лише по два запитання від українських та польських журналістів (загалом акредитовано їх було близько сотні). Але з-поміж українських видань поставити запитання дозволили чомусь лише журналістам «Известия» і «Комсомольская правда». Не дивно, що найадекватніше запитання стосувалося переслідування представників опозиції в Україні, прозвучало з вуст польської тележурналістки українського походження Марії Степан. Відповідь Януковича звучала так: «У вас одностороння інформація. Я знаю лише про дві кримінальні справи (насправді їх 18. – Ред.)». (Наступного дня Янукович продовжить цю тезу, розповівши полякам про «корупціонерів, які під прикриттям захисту демократії брешуть без совісті».)

Поспілкувавшись із пресою, очільники держав поїхали покласти квіти до монументу Невідомому солдатові. Цей жест деякі сприйняли як архаїзм: поміж собою варшав'яни називають його «Пам'ятник сплячим», через «спання» Червоної армії влітку 1944-го на правому березі Вісли, доки німці не потопили у крові Варшавське повстання. Наступного дня Янукович по-

ПОВ'ЯЗАНІ ЄВРО-2012. Польща погодилася на «економізацію зовнішньої політики» від Януковича, закриваючи очі на паплюження демократичних свобод в Україні

ФОТО: УНАП

кладе квіти уже жертвам комуністичного режиму – полеглим у повстанні 1970 року гданським суднобудівникам. Опісля цього український президент зустрівся за зачиненими дверима з прем'єром Польщі Дональдом Туском, головами двох палат парламенту та подивився, як будується столичний Національний стадіон до Євро-2012. На вечерю його чекала вишукана кухня – Броніслав Коморовський має шляхетне походження і не боїться акцентувати на цьому. На ранок він обдарував українського президента парою гуцульських коней з місцевого племзаводу, за визначенням Коморовського, «подарунком настільки польським, як і українським».

Ось такі практичні результати візиту.

«ЯК КОЛИШНІЙ МЕНЕДЖЕР...»

Перед початком 10-го польсько-українського економічного форуму в будівлі Варшавської фондової біржі з'являється поет Януковича: прогулюється «друга людина над Дніпром»... Сергій Львович, як вже встигла охрестити його Gazeta Wy-

borcza, цілується із присутніми Дмитро Табачник. Трохи пізніше проплив сам Янукович з купою охоронців (польські журналісти не втрималися і назвали їх «горилами»). Його функція – проїхатися ескалатором до дзвона біржі й заздзвонити, сигналізуючи, що українські бізнесмени «прийшли надовго». Після закінчення форуму деякі з них, із найбільш «підприємницькими» обличчями, безпардонно полізуть на трибуну фотографуватися.

Чимало оглядачів запитували себе: чому має слугувати цей візит, якою є його основна мета? «Я, як колишній менеджер, знаю: варто бізнесу створити відповідні умови, і він піде на запах грошей», – відкрив таємницю Віктор Федорович. Гроші стали основною темою перемовин Януковича з Коморовським: польські інвестиції в Україну; подовження нафтопроводу Одеса – Броди до Плоцька і Гданська заради створення євроазіатського енергетичного коридору; гідне проведення «цієї чудової події» (Євро-2012. – Ред.) тощо. Гуманітарна ж співпраця мала би полягати максимум у збільшенні обмі-

ну студентами (про створення спільного Східноєвропейського університету після одностороннього рішення українського міністра освіти Дмитра Табачника вийти з ініціативи вже ніхто не згадував).

ТРИБУНИ І КУЛУАРИ

З офіційних виступів по-справжньому критичним щодо польсько-українських відносин був голос лише голови Торгово-економічної палати Польщі, экс-міністра економіки Яцека Пехоти: «Україна в середовищі польських бізнесменів не має доброї opinii. Те, що зараз у цій залі польських підприємців менше, ніж українських, це підтверджує. У 2005 році було навпаки. Повсюдна корупція та бюрократія відлякують наших підприємців. Коли навіть Вища рада юстиції не хоче допомогти з поверненням ПДВ, жодне заохочення інвестицій не врятує, якщо наявний в Україні польський бізнес відраджує вкладає кошти в вашу державу». Пехота застеріг Януковича від формальних реформ, оскільки у світі є певні бізнесові стандарти, які стосуватимуться й української економіки.

Янукович не сприйняв критики на свою адресу. Він за традицією переклав вину на «купку людей», які «20 років обкрадали країну». Про себе та про своє оточення президент сказав: «Ми все життя сповідували один принцип: казати і робити». Водночас пообіцяв після «розпочатих 7 реформ взятися ще за 14».

В кулуарах поляки були відвертими. Більшість польських експертів, незалежно від політичної належності, налаштовані досить скептично до закликів «Уві...мкнуті Україну», форсувавши її «євроінтеграцію».

«Якщо буде розвиватися лише олігархічна група, а малий і середній бізнес перебуватиме у стагнації, це не задовольнить українське суспільство, – переконаний Ян Пекло, голова Фондації польсько-української співпраці (PAUCI). – Не можна відокремити демократію від економіки. Навіть якщо ваші олігархи приходять сюди і викупуватимуть підприємства, за нинішніми українськими чи російськими стан-

Новим послом Польщі в Україні після піврічних суперечок між МЗС та Броніславом Коморовським призначений Генрик Литвин, історик за освітою, у 2007–2010 роках – посол у Білорусі

Янукович і Коморовський домовились про нову форму військової співпраці – створення польсько-українсько-литовської бригади зі штаб-квартирою в Любліні

ФОТО: УНІАН

дартами вони довго не витримують: за порушення прав працівників їх штрафуватимуть і змушуватимуть прийняти європейські правила».

Більш категорична Анна Костшева, заступниця директора департаменту Східної Європи МЗС Польщі: «Євросоюз не допустить ніколи ані угоди про асоційоване членство, ані безвізового режиму, якщо громадянські права в Україні порушуватимуться. Вже зараз надходять різні сигнали, зокрема про неприйняття Верховною Радою пакета антикорупційних законів. Якщо тест на асоційоване членство Україна не пройде, це буде сигнал до іншого трактування влади в Україні, інших грошей на кредитування, інший рівень відносин».

«Те, що відбувається нині в Україні, не до вподоби не лише Польщі, – зауважив Мирон Сич, депутат Сейму від правлячої партії «Громадянська платформа». – Про це говорять також у Брюсселі. Самих розмов про реформи недостатньо. Адже сучасна Європа – це Європа сильних регіонів. Якщо не буде проведено децентралізації держави, якщо регіони не отримають реальних засобів до самоврядування, відразу стане зрозуміло реальність намірів української влади».

Із вуст представників польської влади публічно не прозвучало жодної критики на адресу Януковича і К°. Варшава замість об'єктивної оцінки політики українського президента прийняла його правила гри.

Безкомпромісну критику міг дозволити собі лише голова Європарламенту поляк Єжи Бузек, який обурився згортанням свобод в Україні, за що одразу був торпедований послом України при ЄС Костянтином Єлісєвим: «Я не хотів би бачити євроінтеграцію України заручником емоцій».

РОЗМОВА З ГЛУХИМИ

Утім, було би надто просто стверджувати, що в загостренні українсько-польських відносин винна лише українська сторона. Зрештою, жодного нового критичного зауваження не пролунало. Як, на жаль, і конкретних пропозицій щодо налагодження містків між Україною і «польськими воротами» в ЄС.

Польська інтелектуальна еліта не сприймає «реактивації» відносин з Україною у нинішньому форматі. При цьому більшість втомилася від радикалізму лідера польської опозиції Ярослава Качиньського, який повсюди бачить змову, продаж державних інтересів, спроби конституційного перевороту.

ПОГОВОРИЛИ. Спікер сенату Богдан Борусевич (на фото ліворуч), як і решта польських керівників, не спромігся на публічну критику української влади

Золота середина поки що на етапі розробки. На сьогодні в Польщі немає серйозної сили, яка б могла адекватно оцінити східну політику керівництва країни. В Польщі наразі немає кому донести до суспільства ризики, які постали перед країною, що опинилася під впливом Кремля. Польські інтелектуали, яких роз'єднала смоленська катастрофа, не мають що протиставити угодівській політиці Туска і Коморовського щодо авторитарних режимів на Сході.

Тому виникають справедливі, але знайомі й неефективні докори. Вони лише зміцнюють думку нинішнього керівництва України, що «Захід їх не зрозуміє». А отже, залишається дорога на Москву. Однак у кінці цієї дороги – «двополюсна Європа». Захід намагатиметься будувати рай за охоронюваним периметром. «Російська» натоість потребуватиме нових ресурсів і нового образу зовнішнього ворога для утримування під контролем приєднаних територій. Адже корумпована економіка і неефективне централізоване управління не дають можливості забезпечити на цих територіях обіцяного добробуту. Тому можна очікувати, що і надалі, використовуючи енергетичний важіль, Росія корумпуватиме представників еліти країн ЄС, поступово знищуючи його як систему.

Українська, польська, німецька та інші європейські спільноти можуть не допустити такого розвитку подій. Необхідно об'єднати зусилля інтелектуалів і організацій, які підтримують європейський вибір Укра-

БЕЗКОМПРОМІСНУ КРИТИКУ МІГ ДОЗВОЛИТИ СОБІ ЛИШЕ ГОЛОВА ЄВРОПАРЛАМЕНТУ ПОЛЯК ЄЖИ БУЗЕК

їни – як українських, так і європейських. Мета – розробити реалістичний план демократичних змін для України та знайти реальні важелі тиску на ключових представників українського істеблішменту. Без цього Україна і ЄС продовжуватимуть обмінюватися докорами, а Європа рухатиметься до нового поділу й занепаду. ■

Британська Рада в Україні,
Книгарня «Є» та журнал «Український тиждень»
запрошують на зустрічі у рамках спільного проекту
«Європейський досвід: Сполучене Королівство»

 **BRITISH
COUNCIL**

КРІСТІН ФОРРЕСТЕР

Тема зустрічі: «Бізнес із людським обличчям:
соціальне підприємництво у Великій Британії та Україні»

17 лютого (четвер), 2011 року
19:00

Фахівець із широкого кола питань, що стосуються розвитку громадянського суспільства, співпраці громадських організацій із місцевими спільнотами та соціального підприємництва. Займаючись консалтинговою діяльністю з 1993 року, працювала в країнах Центральної та Південної Європи, Балтії, на Близькому та Далекому Сході. Україну вперше відвідала 1996 року як керівник британського проекту з реформування системи охорони здоров'я. Відтоді брала участь у численних міжнародних проектах: програмі «Демократизація України» (2003–2008), дослідженні діяльності міжнародних донорів у Криму на замовлення Британської Ради, вивченні потреб соціальних підприємців. Наразі Крістін Форрестер є стратегічним радником проекту Європейського Союзу «Громадянин і держава: розвиток партнерства для ефективного врядування», який реалізує Британська Рада в Донецькій та Луганській областях.

К Н И Г А Р Н Я

Тиждень
український www.tyzhden.ua

ЕЛІЗ ДОДЖСОН

Тема зустрічі: «Лондонський театр Royal Court
і нова світова драматургія»

23 лютого (середа), 2011 року
19:00

Директор міжнародної програми театру Royal Court, Лондон. Еліз є членом мистецької команди театру Royal Court із 1985 року – спочатку як директор Театру для молоді, а з 1995-го як директор міжнародної програми. Була першим директором Міжнародної літньої школи (тепер Міжнародна резиденція Royal Court). Із 1995 року є продюсером Фестивалю молодих драматургів Royal Court. Координувала театральні постановки в багатьох країнах світу, зокрема на Кубі, у Нігерії, Мексиці, Росії, Бразилії та Індії. Редактор п'яти антологій міжнародної драматургії та кількох збірок п'єс. Лауреат премії лондонського театру Young Vic (2004), нагороджена членством Ордена Британської імперії за внесок у «розвиток міжнародної театральної сцени і молодих драматургів за кордоном».

Книгарня «Є»:
Київ, вул. Лисенка, 3
(ст. м. «Золоті ворота»)

ВХІД ВІЛЬНИЙ

Шкала вразливості

Туніс, Єгипет... Хто наступний?

Відголос подій у Єгипті та Тунісі сягнув майже кожного з лідерів 22 країн Арабської ліги (усі з них є диктатурами, крім Лівану, Іраку і Палестинських територій, хоча й тут є свої проблеми). Проте одні вразливіші за інших. Звідси і найновіша арабська головоломка «Хто наступний?»

Найбільш очевидний претендент – президент Ємену Алі Абдулла Салех, який очолював Північний Ємен з 1978 року і об'єднаний Ємен з 1990-го. Він зіткнувся з великим тиском ще

до протестів у Тунісі, коли в його країні почалося повстання племен на Півночі, сепаратизм на Півдні та проблеми з Аль-Каїдою на Сході і не тільки.

У Сані, столиці країни, вже відбулися безпрецедентні протести, організовані вільним об'єднанням студентів, що підтримують зв'язок через інтернет, ісламістів та інших. 2 лютого, услід за Хосні Мубараком в Єгипті, президент Ємену заявив, що не братиме участі у президентських виборах, які мають відбутися у 2013 році. Але про-

тестувальники висунули вимогу про його негайну відставку.

Салех неперевершено вмів маніпулювати складним племенним суспільством Ємену і користується лояльністю збройних сил. Не варто розраховувати на дострокове повалення його режиму. А навіть якщо б він пішов, хаос тільки поглибився б.

Ще один претендент – президент Судану Омар аль Башир, якого вважають відповідальним за «втрату» Південного Судану і неспроможність підвищити рівень життя в країні. Впродовж

Арабська ліга: погані оцінки

Країна	Лідер	Рік прийшов до влади	Демократія*	Корупція**	Свободи преси***	Населення, млн	ВВП на особу, \$ тис.	Частка населення, молодшого за 25 років, %
Єгипет 1	Хосні Мубарак	1981	138	98	130	84,6	5,9	52,3
Лівія 2	Муаммар Каддафі	1969	158	146	193	6,5	18,7	47,4
Джибуті 3	Ізмаїл Омар Геллех	1999	154	91	159	0,9	2,3	57,2
Ємен 4	Алі Абдулла Салех	1978	146	146	173	24,3	2,9	65,4
Марокко 5	Король Мухаммед VI	1999	116	85	146	32,4	4,7	47,7
Саудівська Аравія 6	Король Абдулла	2005	160	50	178	27,1	22,9	50,8
Йорданія 7	Король Абдулла II	1999	117	50	140	6,4	5,2	54,3
Ірак 8	Нури аль Малікі	2006	111	175	144	31,4	4	60,6
Сирія 9	Башар Ассад	2000	153	127	178	22,5	4,7	55,3
Палестина 10	Махмуд Аббас / Ізмаїл Ханія	2005 / 2006	93	-	181	4,1	2,9	64,4
Сомалі 11	Шейх Шаріф Ахмед	2009	-	178	181	10,1	0,6	63,5
Туніс 12	Мохаммед Гануші	2011	144	59	186	10,4	42,1	8,6
Мавританія 13	Мухаммад ульд Абдельазіз	2009	115	143	20	3,4	1,9	59,3
Коморські острови 14	Ахмед Самбі	2006	127	154	102	0,7	1,1	57,4

* зі 167 країн і територій
 ** зі 178 країн і територій
 *** зі 196 країн і територій

Джерела:
 Індекс демократії – за даними Economist Intelligence Unit, індекс ставлення до корупції – за даними Transparency International, показники свободи преси – за даними Freedom House

кількох останніх днів безробітна молодь устрявала в сутички з поліцією на вулицях Хартума, столиці Судану; заарештовано принаймні 70 людей і одна особа загинула. Поліція, що стежить за громадським порядком, і працівники спецслужб у цивільному оточили університети.

Основною претензією протестувальників є підвищення вартості життя, яке частково спричинило скасування урядом субсидій на пальне і цукор, а це делікатне питання в усьому арабському світі. Лідери Йорданії, Алжиру та Лівії гуртом зменшили податки на імпортовані продукти харчування або знизили ціни на основні товари, побоюючись заворушень.

Очільники найрепресивніших арабських країн, зокрема лідери Лівії Муаммар Каддафі та Сирії Башар Асад, схоже, мають намір

сильно прикрити гайки. З протестувальниками, навіть якщо вони почнуть виступати де-не-де, розправляться дуже швидко. Але якщо гайки не витримають, може пролитися чимало крові.

Королю Марокко, здається, немає чого хвилюватися. Найспокійніше почуваються монархи Перської Затоки, яким завдяки щедрості здебільшого вдається втихомирювати малочисельне населення своїх країн. А ось Саудівська Аравія – найміцніша і найбільш населена країна Перської Затоки – окремих випадок. Тут зростає краще освічений середній клас, на королівську родину скоро чекають непрості зміни, пов'язані з передачею влади, а Аль-Каїда все ще тільки планує змови – поки що країна може насолоджуватися безпекою, але так навряд чи буде завжди. ■

КОМЕНТАР

ЕГИПЕТ: ОЧІКУВАННЯ ЗМІН

«Ефект доміно» (в сенсі перетікання заворушень у сусідні країни) може й не відбутися. Кожна з країн Африки та Близького Сходу намагатиметься заздалегідь обезпечити себе від масових протестів шляхом скасування чи принаймні пом'якшення драконівських заходів та умов, у яких жило населення. Думаю, вони це зможуть – якщо не власними силами, то з допомогою міжнародної спільноти. Наразі можна говорити про три сценарії розвитку подій у Єгипті. Перший, оптимістичний, передбачає, що владі та опозиції таки вдасться досягти певного компромісу. Поступок з обох сторін буде достатньо, щоб вгамувати пристрасті людей та поступово вивести їх із вулиць. Країна готуватиметься до виборів, а чинний президент Єгипту Хосні Мубарак не втручатиметься в ситуацію. За таких умов якщо радикальні групи й зможуть потрапити до парламенту, то вони не матимуть реального впливу.

Та ситуація може розвинутися і за другим, менш оптимістичним сценарієм. Мубарак упирається, влада намагається демонструвати готовність до переговорів, але, за великим рахунком, нічого не робитиме. Відбуватиметься радикалізація протестувальників. Помірковані лідери, які закликатимуть до компромісів, втрачатимуть суспільну вагу, чим користуватимуться радикальні групи. Час від часу вибухатимуть масштабні протести. Усе це супроводжуватиметься погіршенням економічної ситуації, спричиненим, зокрема, вагомими втратами від занепаду туристичного бізнесу. На цьому тлі можлива зміна влади насильницьким шляхом у результаті масового перевороту, коли частина політичної еліти, яка поки що залишається вірною чинному президентові, вирішить, що країна потребує змін. За таких умов домовлятися з протестними групами буде набагато складніше, а отже, збільшуватиметься ймовірність початку громадянської війни.

Зрештою, є ще й третій, найгірший сценарій розвитку подій, коли ситуація в країні просто вийде з-під контролю. По суті, мова йде про громадянську війну, виокремлення нових лідерів, появу польових командирів, посилену мобілізацію під гаслами «братів-мусульман».

Хай там як, а африканські революції матимуть певний вплив і на Україну. Ми можемо втратити економічно. Між Україною та Єгиптом укладено цілу низку економічних угод. Товарообіг між країнами зростає і був одним із найважливіших для нас, оскільки Єгипет є ключовим партнером нашої країни на Близькому Сході. Постраждає туристичний бізнес. Що ж до політичної складової, то події в Африці актуалізують розмови навколо авторитаризму і того режиму, який будує Віктор Янукович. Відповідно люди приводитимуть паралелі, аналізуватимуть чи можливе виникнення схожої ситуації в нас.

Ігор Семиволос,
директор Центру близькосхідних досліджень

Для порівняння

Данія	
демократії*	3
корупції**	1
свободи преси***	5
Населення, млн	5,5
ВВП на особу, \$ тис.	36,3
Частка населення, молодшого за 25 років, %	30,3

Ліван 15

Наджіб Мікаті
Пришов до влади 2011

демократії*	86
корупції**	127
свободи преси***	115
Населення, млн	4,3
ВВП на особу, \$ тис.	13,4
Частка населення, молодшого за 25 років, %	42,7

Бахрейн 16

Король Хамад бен Іса аль Халіфа
Пришов до влади 1999

демократії*	122
корупції**	48
свободи преси***	153
Населення, млн	1,2
ВВП на особу, \$ тис.	24
Частка населення, молодшого за 25 років, %	43,9

Алжир 17

Абдельазіз Бутефліка
Пришов до влади 1999

демократії*	125
корупції**	105
свободи преси***	141
Населення, млн	35,9
ВВП на особу, \$ тис.	8,2
Частка населення, молодшого за 25 років, %	47,5

Кувейт 18

Шейх Сабах аль Ахмед аль Сабах
Пришов до влади 2006

демократії*	114
корупції**	54
свободи преси***	115
Населення, млн	3,5
ВВП на особу, \$ тис.	40,6
Частка населення, молодшого за 25 років, %	37,7

Оман 19

Султан Кабус
Пришов до влади 1970

демократії*	143
корупції**	41
свободи преси***	153
Населення, млн	3,3
ВВП на особу, \$ тис.	23,3
Частка населення, молодшого за 25 років, %	51,5

Катар 20

Шейх Хамад бен Халіфа аль Тані
Пришов до влади 1995

демократії*	137
корупції**	19
свободи преси***	146
Населення, млн	1,7
ВВП на особу, \$ тис.	66,9
Частка населення, молодшого за 25 років, %	33,8

Судан 21

Омар аль Башир
Пришов до влади 1989

демократії*	151
корупції**	172
свободи преси***	165
Населення, млн	43,2
ВВП на особу, \$ тис.	2,3
Частка населення, молодшого за 25 років, %	59

ОАЕ 22

Шейх Халіфа бен Зайд аль Нахьян
Пришов до влади 2004

демократії*	148
корупції**	28
свободи преси***	153
Населення, млн	6,7
ВВП на особу, \$ тис.	27,2
Частка населення, молодшого за 25 років, %	31

Бізнес із людським о

РОБОТА ДЛЯ КОЖНОГО.
В одному з російських
call-центрів працюють
переважно сліпі люди та
люди зі слабким зором

Соціальне підприємництво змінює життя у Великій Британії на краще та пропонує нову надію Україні

Автор:
Крістін
Форрестер

Про автора:
Крістін Форрестер – британський експерт і консультант багатьох проєктів, присвячених урядуванню, демократизації, вдосконаленню державного управління, соціальному підприємництву. Україну вперше відвідала 1996 року. Зараз є стратегічним радником проєкту ЄС «Громадянин і держава: розвиток партнерства для ефективного урядування», який Британська Рада реалізує на Донеччині та Луганщині.

Відмінність соціального підприємства від звичайного полягає в його основному завданні: генерувати прибутки, які потім буде використано на благо місцевої громади – від допомоги нужденним дітям чи літнім людям до субсидіювання комунальних служб та підтримки мистецтва і спорту. Соціальне підприємство працює так само, як і будь-яке комерційне, але його прибутки реінвестуються в добру справу, а не спрямовуються на збагачення конкретного бізнесмена. Це, можливо, звучить божевільно (з якого дива людина сама або разом із кимось, маючи перспективну бізнес-ідею, не скористалася б нею для самозбагачення?), але соціальні підприємства, які створюють інноваційно налаштовані соціальні підприємці, стають дедалі популярнішими у світі.

БРИТАНСЬКИЙ ДОСВІД

У Великій Британії соціальні підприємства розвиваються

неймовірними темпами. Раніше вони були неефективним сегментом економіки, а тепер у країні їх налічується понад 62 тис. Вони приносять державі близько £21 млрд щороку, причому і їхня кількість, і внесок в економіку зростають. Соціальні підприємства працюють у всіх галузях: опікуються соціально вразливими групами та надають інші послуги (часто за контрактом з органами місцевого самоврядування); займаються утилізацією, наприклад, реставрацією офісних меблів та обладнання, які згодом дешево продаються організаціям, що працюють у сфері соціальних послуг; об'єднуються в продуктивні кооперативи, приміром, такі, що пропонують продукти за принципом справедливої торгівлі (fair trade). Поміж них є навіть комунальні броварні! Спільним між усіма соціальними підприємствами Великої Британії є те, що вони звертають велику увагу на підвищення кваліфікації своїх працівни-

ків, а багато з них навіть спеціалізуються на навчанні та працевлаштуванні певних груп населення, які в іншому випадку стали б маргіналами на ринку праці. До таких належать люди з психічними вадами, обмеженими можливостями до навчання, жінки, які намагаються повернутися на оплачувану роботу, літні люди і молодь з вузькою спеціалізацією.

Один із прикладів – надзвичайно успішна група соціальних підприємств у Единбурзі, яка керує готелем, пральнею і виробництвом високоякісного мила. Працівники цих компаній – здебільшого люди, які лікуються від психічних захворювань: їх навчають і згодом беруть на роботу, де вони продукують такі високоякісні послуги і товари. За рахунок доходів підприємства фінансують подальше навчання й підтримують тих, хто має психічні вади. Ключем до процвітання є те, що ці підпри-

БЛИЧЧЯМ

емства, як і будь-які інші, конкурують на ринку й досягають успіху завдяки якості своїх послуг. А вирізняє їх суто соціальна мета бізнесу, тобто вони керуються не лише бажанням отримати прибуток. Однак соціальні підприємства все ж мають заробляти та конкурувати на ринку, і в цьому полягає їхня відмінність від добродійних організацій.

Інший приклад – значно менша місцева організація, що діє в невеликому містечку Герфордшир на уельському кордоні. Підприємство Marches Action Point (МАР) заснували дві дуже заповзятливі панянки, які хотіли забезпечити роботою себе, але їй не без користі для більш численної громади. Одна з них є кваліфікованим ІТ-інструктором, інша знається на фінансах. Їхні потреби породили надзвичайно ефективну та інноваційну тренінгову організацію, що провадить комп'ютерне навчання безробітних і жінок, які хочуть повернутися на роботу. Таке навчання пропонують за контрактами з державними органами, які реалізують програми розширення можливостей пошуку роботи

АДАПТАЦІЯ. Популярний напрям роботи соціальних підприємств у Великій Британії – навчання неповносправних громадян

для безробітних. Слід зауважити, що МАР працює за угодами, а не покладається на гранти. Це означає, що організація, як і будь-яке комерційне підприємство, має виконати визначені в них завдання й забезпечити належну якість послуг, щоб отримувати такі контракти в майбутньому.

ІДЕЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Не менш важливо орієнтуватися на створення успішного бізнесу. Для цього треба розуміти бізнес-планування, особливості ціноутворення та фінансування, маркетингу, зокрема визначення ніші на ринку для відповідного бізнесу, а головне – забезпечити якісний продукт, який буде цілком конкурентоспроможним порівняно з продукцією будь-якого комерційного виробника. Через програму соціального підприємництва Британська Рада в Україні проводила тренінги з ведення бізнесу для групи тренерів, щоби згодом вони могли працювати над розвитком соціальних підприємств в Україні. Тренінги організувало британське соціальне підприємство, що спеціалізується на навчанні ведення соціального бізнесу.

Однак соціальні підприємства часто плутають із бізнес-структурами, які несуть корпоративну соціальну відповідальність. Останні можуть звертати увагу на етичні засади своєї діяльності, наприклад, коли йдеться про екологію, яку вони завдають довкіллю, або віддавати частину прибутків на добродійність. Але корпоративна соціальна відповідальність відрізняється від соціального підприємства. Першочергова місія соціальних підприємств – служити на користь громаді та суспільству, але досягається вона комерційним шляхом через надання товарів чи послуг. Однак, оскільки саме громада і соціальна користь є для них на першому місці, вони не розподіляють прибутків між акціонерами або власниками, а тільки видають зарплату. Крім того, забезпечують цілкове використання коштів. Натомість головна мета компанії, котра працює за принципом корпоративної соціальної відповідальності, полягає в

тому, щоб отримувати прибутки, які пізніше розподіляються між власниками й акціонерами, хоча якусь частину вона може віддавати на добродійність або турбуватися про довкілля. Тож компанія з корпоративною соціальною відповідальністю та соціальне підприємство дуже різняться між собою.

Етичні принципи, які формують корпоративну соціальну відповідальність, є важливими й для соціальних підприємств. Дбати про довкілля і враховувати можливі негативні наслідки діяльності соціального підприємства теж потрібно, але це складова ефективного планування сучасного бізнесу. Споживачі дедалі частіше роблять свідомий вибір не лише з огляду на якість продукту, що має відповідати їхнім потребам, а й зважаючи на довкілля, принципи справедливої торгівлі та соціальної справедливості. Отже, тут соціальні підприємства мають унікальну точку збуту: вони здатні задовольняти дедалі вибагливіших споживачів, пропонуючи якісні продукти й при цьому забезпечуючи етичні засади та більшу користь завдяки тому, що їхні прибутки спрямовуються виключно на виконання соціальної місії.

Чи має така ідея право на життя в Україні, чи можуть соціальні організації здобути тут підтримку? Перші реакції позитивні; значний інтерес виявляють Донецька, Львівська області та Крим. Група місцевих українських тренерів, які навчалися в одному з провідних соціальних підприємств Великої Британії, пропонує тренінги та підтримку ідей амбітним соціальним підприємцям з абсолютно різних сфер діяльності. Вони виявляють справжній ентузіазм до нового способу генерування доходів та надання послуг, задоволення низки потреб української громади. Перехід від добродійності до соціального підприємництва потребує зміни мислення. Цій справі необхідно посправжньому присвячувати себе. І з часом вона змінить можливості, якими можна буде скористатися для задоволення потреб українського суспільства і місцевих громад. ■

КОРПОС «ПОКАРАНИХ»

Українська пенітенціарна система перетворилася на машину із залякування в'язнів і вичавлювання з них грошей. Про перевиховання злочинців не йдеться

Автор:
Богдан
Буткевич

Фото:
Олександр
Чекменьов

У 2010-му українці скоїли на 20% більше злочинів, ніж у 2009-му. Вже кілька років спостерігається тенденція до стійкого зростання кількості засуджених до позбавлення волі – в середньому на 5–10% щороку. Так, на початок 2011-го в 184 установах виконання покарань перебувають 154 027 осіб, що на 5,24% більше, ніж у 2009-му (145 946 осіб). За даними дослідження Лондонського королівського коледжу, Україна за кількістю ув'язнених посідає десяте місце у світі з-поміж 217 країн. Скільки з цих в'язнів після відбуття терміну покарання повернуться до нормального законслухняного життя? Правозахисники переконані: щонайменше 40% протягом найближчих років після звільнення знову скоять злочин і повернуться до СІЗО та колоній. У нинішніх умовах пенітенціарна система не придатна для будь-якого перевиховання злочинців та забезпечування законслухняних громадян від злочинів.

ТІНІ ЗАБУТИХ В'ЯЗНІВ

Виправно-трудова колонія № 15 у місті Перевальськ Луганської області звичайною аж ніяк не назвеш. Хоча б тому, що вона посідає друге місце в країні за площею – 45 га гігантських цехів, житлових та господарських приміщень.

РАЦІЯ РАННЯ»

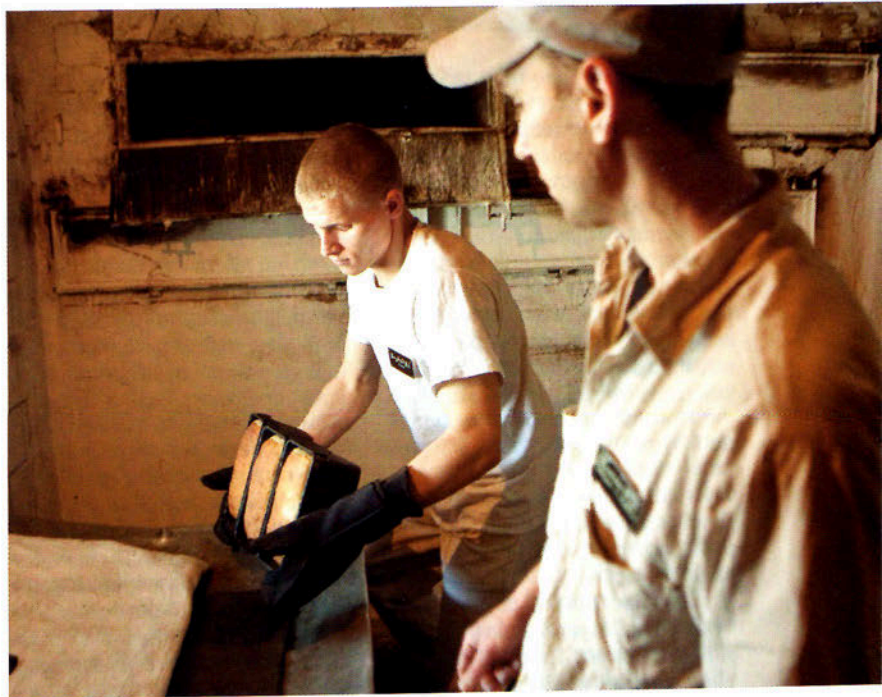
І саме тут у 1974–1977 роках відбував свій тюремний термін відомий режисер Сергій Параджанов, про що відзняв похмуру стрічку «Лебедине озеро. Зона».

Яскраве зимове сонце тут ніби тьмяніє, у повітрі на рівні підсвідомості починають відчуватися важкість та запах пилу. «Це ви, мабуть, відчули смак неволі, – усміхається заступник начальника колонії з господарських справ Андрій Коваленко. – А таки це правда, що на зоні і сонце якось не так світить, і трава не така зелена».

Праворуч від входу – високий паркан із колючим дротом та ряд чотириповерхових будинків, що йде майже за горизонт. Тут живуть неодноразово засуджені. Кілька з них вийшли з корпусу подивитися на нас. Ліворуч здійсмається громада ливарного цеху – колись, за радянських часів, ця зона була відома тим, що тут складали величезні вантажні крани. Проте зараз гігантський цех виглядає напівпорожнім, тільки де-не-де за кількома станками виконується якась робота.

«Серйозних замовлень у нас майже немає, – бідкається в.о. начальника колонії Павло Зиза. – Самі змушені шукати покупців на нашу продукцію та шляхи виробництва чогось нового. Нещодавно ось відкрили цех із випуску пластикових пакетів. Також виготовляємо сувеніри, ікони, ширжиток. Усі гроші, що заробляємо, витрачаються на потреби колонії та особисті рахунки в'язнів».

Правозахисники і численні перевіряльники з-за кордону стверджують, що не завжди праця в'язнів оплачується належним чином – із зарплати вираховується сума на житлово-комунальні послуги, залишок накопичується

На
5–10%
зростає щороку
кількість
засуджених
до позбавлення
волі

154 027
осіб станом
на початок
2011 року
перебувало
в установах
виконання
покарань

на особистому рахунку засудженого. «Проблема використання ув'язнених як дешевої робочої сили дуже актуальна, – стверджує Андрій Діденко, координатор програм Харківської правозахисної групи. – Адже за свою роботу нормальної зарплати вони справді не отримують. Нерідко з ними розраховуються чаєм, цигарками, звільненням від доган, при цьому не зараховуючи грошей на особистий рахунок позбавленого волі».

Проходимо в бібліотеку, де нас зустрічає в'язень-бібліотекар. «Найбільше люблять читати детективи, – розповідає. – Джеймса Чейза дуже часто беруть, класика ж на полицях залежується».

Далі наш шлях – до житлових будівель. «Годують, поять – жити можна, – каже Андрій, який за вбивство отримав 11 років. У день нашого приїзду він чергував у спальному приміщенні. – Ось тільки дуже хочеться побути хоч іноді на самоті».

«Сам факт ув'язнення позбавляє людину багатьох речей, як мінімум будь-якого особистого простору і зв'язку з природою, – зауважує Андрій Діденко. – Особливо враховуючи, що в нас досі в багатьох зонах засуджені живуть у приміщеннях барачного типу по 40–60 осіб, іноді навіть по 100. Тобто це означає, що люди приречені на цілковиту відсутність усамітнення. Повірте, це справді мука – постійно перебувати в чиемусь товаристві, не маючи змоги ні на секунду залишитися сам на сам із собою».

БЕЗ «ПОНЯТІЙ»

«Ми живемо в XXI столітті, «поняття» – це вже повний анахронізм! – запевняє заступник начальника Перевальської колонії із соціальної роботи Артур Могильний, коли ми запитуюмо в нього, чи діють у них неписані закони злочинного світу. – Почнемо з того, що тих самих «злочинців у законі» вже майже не залишилося. Та й «блатних» практично немає, адже працюють усі, а справжньому «блатному» не можна «поганити» руки будь-якою роботою. Навіть якщо говорити про «петухів», то вони майже не виділяються з-поміж основної маси засуджених. Звичайно, ми намагаємося зводити їх в окремі загони. Ну й, зрозуміло, «опускання» як таке вже майже не практикується, та ще й суворо переслідується з нашого боку».

Журналіст Сергій Губченко, котрий достроково звільнився після відбуття п'яти років, присуджених йому за ДТП, у якому загинула людина, розповів, що самі ув'язнені давно відкинули більшість правил-«понятій», за винятком елементарних на кшталт не красти один в одного. Певну роль відіграла й кримінальна війна початку 1990-х років, коли більшість старих авторитетних «злочинців у законі» були або вбиті, або відступилися від злочинського способу життя. Проте головна причина відходу «понятій» – це те, що вони стали непотрібні самій адміністрації як надійний засіб контролю над ув'язненими.

Тепер необхідний порядок підтримується за допомогою ін-

шого засобу – статті 391 Кримінального кодексу. «Ця стаття карає за злісну непокору вимогам тюремної адміністрації, – роз'яснює Андрій Діденко. – Ув'язненому може бути доданий строк. Проступки, які лягають в основу обвинувачення у справах за цією статтею, взагалі кримінально не караються. Але такі тонкощі тюремну адміністрацію не хвилюють. Справу можуть порушити, навіть якщо ліжко не застелене. І таких випадків дуже багато – цю практику застосовують у всіх без винятку колоніях України».

Більшість усіх бунтів в історії незалежної України сталися внаслідок непродуманої та жорстокої політики адміністрацій колоній, які просто не хотіли знаходити з ув'язненими спільного вирішення проблем. Причому завжди однаковий: засуджені починають вимагати дотримання якихось своїх законних прав, їм кажуть заткнутися пельки – і почалося. Чи умови утримання нестерпні, як, наприклад, було свого часу в колонії № 58, що в Ізяславі, де в'язні перебувають у приміщенні колишнього монастиря. Найчастіше всі бунти придушують підрозділи тюремного спецназу. І роблять це дуже жорстоко – майже завжди все закінчується як мінімум поламаними ребрами. Бунт не має шансів на успіх, але в такий спосіб можна хоча б привернути увагу до своїх проблем.

У 2006 році Україна ратифікувала протокол ООН щодо запобігання катуванням. Відповідно до нього в нас має бути створено громадський орган контролю над пенітенціарною системою з правом безперешкодного відвідування будь-яких її установ і подальшим винесенням зауважень до цієї системи, до того ж обов'язкових для виконання. Тобто якісь зрушення в сенсі громадського контролю є, але вони лише показові. «Місця позбавлення волі й надалі залишаються закритими, – підтверджує Андрій Діденко. – Право їх відвідувати мають лише так звані спостережні комісії, які складаються переважно з колишніх працівників самої пенітенціарної системи. Вони не мають жодного досвіду громадської роботи. Він їм не надто й потрібен, тим більше що працюють вони на

Понад
2 млрд грн
передбачено
цьогоріч на
пенітенціарну
систему

1,164 млрд грн
– зарплата
персоналу всіх
в'язниць і колоній

громадській основі, тобто грошей не платять. Як наслідок – особисто я не знаю жодного випадку, коли б представники цих спостережних рад хоч десь порушили питання про недотримання прав в'язнів. Допоки ці ради комплектуватимуться за таким принципом, у їхньому існуванні немає особливої доцільності».

ЦІНА НЕСВОБОДИ

«Тепер від в'язня потрібна не так робота, як гроші, – стверджує екс-засуджений Сергій Губченко. – Бо у всіх офіцерів зарплата маленька, і вони пішли працювати в тюрму не від гарної долі».

Згідно із Законом «Про бюджет на 2010 рік» загалом на пенітенціарну систему цього року виділено понад 2 млрд грн. З них 1,164 млрд грн – на зарплату персоналу, 567 млн – на придбання предметів постачання та матеріалів, 224 млн – на оплату комунальних послуг. Решта грошей – це ремонти, реконструкції, програми розвитку тощо. Астрономічна сума на зарплату не повинна викликати ілюзій: рядовий інспектор отримує близько 900 грн на місяць, старший оперуповноважений – 1300 грн, начальник департаменту – близько 2200 грн.

«Хабарництво на українських зонах – це звичайна річ, – стверджує Андрій Діденко. – Певна річ, головний «бізнес» – за гроші заносити чи передавати щось таке, чого за режимом та правилами не можна. Є ще одна дуже прибуткова схема. Кожен в'язень залежно від тяжкості злочину має право через певний термін подати прохання про умовно-дострокове припинення покарання або переведення на м'якші умови утримання. Але для того, щоб мати таку можливість, потрібно не тільки просто відсидіти певний термін, а й продемонструвати хорошу поведінку, зафіксовану в заохоченнях від адміністрації та відсутності стягнень. А отже, тільки-но наближається час, коли можна подавати прохання про дострокове звільнення, одразу в засудженого з'являються стягнення. Під будь-якими, хай і сміхотворними, приводами. Потім позбавленому волі пропонують заплатити за вилучення стягнення з особистої справи. Дуже часто,

900 грн
на місяць отримує
рядовий інспектор,

1300 грн
– старший
оперуповноважений,
близько

2200 грн
– начальник
департаменту

60%
може сягати
реальний рівень
скоєння повторних
злочинів в Україні,
тоді як за
офіційною
статистикою – це
4–5%

Рівень рецидивізму
(повернення до
в'язниці раніше
засуджених):

Італія –

68%

США –

67,5%

Японія –

38,6%

Швеція –

35%

для власної безпеки, адміністрація не йде на прямий хабар грошима. Кошти сплачуються, наприклад, шляхом купівлі ув'язненим будматеріалів для колонії. Сума – від 100 до 3 тис. грн за стягнення залежно від тяжкості проступку. Інший варіант – якщо зек має хист до чогось, він починає працювати виключно на «кума», себто керівника колонії».

ТРУДНОЦІ ПЕРЕВИХОВАННЯ

Пенітенціарна система України лише сприяє збільшенню злочинності в країні, адже філософія ставлення держави до тих, хто перебуває за ґратами, так і не змінилася. «Для того щоб людина, яка скоїла злочин, не захотіла нічого подібного зробити надалі, потрібно змінити її ставлення до криміналу, – каже соціопсихолог Сергій Таршинський. – Каральні заходи у вигляді позбавлення волі нічого самі по собі не вирішують, тим більше їхні жорсткі варіанти. Наприклад, навіть у давнину, коли кишенькових злодіїв карали посеред площі на горло, саме під час страти, на яку збіглося подивитися багато людей, скоювалося багато нових крадіжок. На мій погляд, набагато важливішою є психокорекційна робота з моменту арешту. Потрібно чітко з'ясувати, чому саме людина переступила межі закону, чим хоче зайнятися, після того як вийде на волю. Потрібно впроваджувати програми супроводу, а не тільки контролю людини після її звільнення».

«Українська пенітенціарна система досі спрямована аж ніяк не на перевиховання людини, а виключно на її приниження, – констатує Катерина Левченко, керівник правозахисного центру «Ла Страда Україна». – Адже в нас дуже високий відсоток рецидивних покарань, особливо якщо мова йде про підлітків. Тому, якщо це не випадковий злочинець (наприклад, винуваець ДТП), він просто не має шансів на персвиховання. А виходить і починає знову відтворювати єдині можливі для нього злочинні моделі поведінки. Його конфлікт із суспільними цінностями після перебування в пенітенціарних закладах не зникне, а ще більше посилюється».

За інформацією Державної пенітенціарної служби, відсоток рецидивних злочинів в Україні не перевищує 4–5%. Але річ у тому, що, за нашим законодавством, злочин вважається повторним у тому разі, якщо його скоєно після дострокового звільнення або впродовж першого року після відбування покарання. Якщо екс-убивця вб'є через день після того, як спливе рік з моменту його звільнення, то до статистики рецидивних злочинів він уже не потрапить. Саме це й дає владі змогу з року в рік знижувати показники повторних злочинів, хоча, як свідчить практика і як стверджують незалежні експерти, спостерігається якраз зворотна тенденція. За песимістичними оцінками, реальний рівень повторних злочинів в Україні може сягати 60%. ■

Друг «ворогів режиму»

Адвокат Неля Немиринська відстоювала в суді дисидентів, цеховиків, релігійних діячів. Вона вважає, що політичні арешти почалися знову

Автор:
Ігор Кручик

Більшість кримінальних справ, які вела адвокат Неля Немиринська, не містили жодного складу злочину, але її підзахисні виражали словом або ділом незгоду з радянською владою, читали заборонені цензурою книжки, конкурували з одержавленою економікою, вірили в Бога. І за це каралися.

Пані Нелі нині 80 років. Із 1954-го працює в Луганській адвокатурі. Більш ніж піввіковий досвід роботи в юриспруденції дає Немиринській змогу зіставляти сьогодні з резо-

нансними справами минулих днів.

«Я пам'ятаю Голодомор – мені було три роки, ми жили на Одещині, в селі Петровівка. А в самій Одесі голоду не було, і ми туди переїхали», – розповідає пані Неля. Батько Немиринської, директор заводу, за наклепом потрапив у тюрму ще за сталінського наркома Єжова. У дев'ять років вона вперше почувала, які бувають репресії, побувала й у суді. Немиринська навчалася в українській школі, в одеському виші. Згодом і хлопця, з яким пані Неля зу-

стрічалася вже студенткою, теж заарештували – за правління Хрущова. Тож захист у неправовій державі людських прав та цінностей, своїх і суспільних, став водночас її фахом і долею.

РЕЛІГІЙНІ «ЗЛОЧИНЦІ»

Неля Немиринська відстоювала права віруючих, зокрема євангельських християн-баптистів, буддистів. Служіння в церквах за СРСР роботою не визнавалося, було таким собі небезпечним «хобі». Тож священників, пасторів, лам або мул, надто тих, хто не хотів співпрацювати

Вела Немиринська також справу бурятя Бідії Дандарона. Він народився в сім'ї буддійського лами. Напередодні Жовтневого перевороту 1917-го маюка визнали втіленням тибетського лами Джаягси Гегена. Однак батька Дандарона комуністи репресували, та й сам він також усю молодість, загалом 14 років, провів у таборах як «син ворога народу». І ось, коли, здавалося б, настали часи «вегетаріанського комунізму», хрущовсько-брежневського, Дандарон став усесвітньо відомим буддологом. До нього потягнулися учні. Але... «Його звинуватили у створенні буддійської секти. Зокрема, в тому, що навернув у свою віру працівника райкому компартії – нечуване зухвальство!» – продовжує адвокат.

Коли Дандарона ув'язнили, здійнявся міжнародний галас, навіть у тоді комуністичному В'єтнамі почалися демонстрації на його захист. «Але нічого не допомогло. Дандарон помер у таборах. За інакодумство – яка різниця, релігійне чи світське».

ГЕЛЬСІНЦІ

Немиринська захищала також дисидентів із Української Гельсінської групи: її очільника Миколу Руденка, згодом – дружину Раїсу Руденко та члена УГГ Йосипа Зісельса.

Бос КДБ Юрій Андропов 1977 року підготував у ЦК КПРС цидулу «Про заходи для припинення злочинної діяльності Орлова, Гінсбурга, Руденка й Венцлова». І звелів арештувати керівників правозахисних гельсінських груп. Зокрема, у цій записці пропонувався «Руденка заарештувати за ст. 62 КК УРСР, слідство провести не в Києві, а в Донецьку». Звернімо увагу: рішення приймав не суд, а КДБ, й затверджувати вирок мав теж не суд, а керівний орган правлячої партії. А навіщо ж тоді судочинство? Його роль була суто декоративною – продемонструвати, що людину за її переконання карають «по справедливості». Й найостаннішою дрібничкою «декору» тут мав виступати адвокат.

«На всіх політичних процесах був повний зал людей із КДБ», – згадує пані Неля. Спец-

службісти маскувалися під «публіку з вулиці» – це робилося, щоб продемонструвати світові гласність судочинства й при цьому не допустити поширення небажаних ідей, які озвучували підсудні. Абсурдна влада влаштовувала абсурдне шоу з нездійсненною метою: приховати правду.

«Йосип Зісельс давав друзям читати Солженіцина, – пані Неля знову всміхається: отакий «рецидивіст» її підзахисний. – Так, зараз це смішно. А тоді було сумно. Хоча я й тоді в судах казала: хіба це злочин – читати книжки? У дисидента Некипелова в звинуваченні було написано: «Исходя из своих ошибочных заблуждений, он клеветал на советскую власть». Якщо в нього були переконання і він їх висловлював, то яка ж це «клевета»? Якщо ж справді свідомо брехав, то до чого тут узагалі його переконання?»

Позиція Немиринської була незмінною: «По всіх справах дисидентів я порушувала в суді питання про виправдання». Хоча зазвичай тодішні адвокати підходили до своїх обов'язків інакше, на кшталт того адвоката, який нібито «захистив» Василя Стуса, насправді ж заявив у суді, що «всі злочини Стуса заслуговують на покарання». І не варто кивати на тодішні жажливі закони. Справжній юриста умів не тільки бачити застиглий параграф, часом неоконкретний, а й розуміти, де справедливість, і принаймні проголосити її, навіть не розраховуючи на перемогу.

Однак суди карали політичних, як-то кажуть, на всю катушку, по максимуму. «Україна у цих справах поведилася гірше, ніж навіть Росія», – хитає головою Немиринська. Тобто українські суди в політичних справах виносили зазвичай суворіші вирoki, ніж на інших теренах СРСР.

«Справу Зісельса вів суддя Іщенко. Гарна людина, ми були з ним у приятельських стосунках. Але я пам'ятаю, як під час розгляду в кабінеті Іщенка сидів підполковник КДБ. Тобто навіть найкращі судді були у своїх рішеннях несамостійні. Іщенко пропонував мені: нехай Зісельс визнає себе винним – я дам йому трохи менше. А я кажу: на

з КДБ, судили за «тунєядство» (дармоїдство) – була така стаття в Кримінальному кодексі СРСР. Віруючим інкримінувалися й інші, ще несусвітніші «злочини». Скажімо, баптист Степан Германюк отримав строк за «зазіхання на права громадян у вигляді виконання релігійних обрядів». Германюка арештували, коли він прийшов до Луганська, як зазначено в прокурорських документах, «нелегально», щоб відсвяткувати Великдень. «Як можна в межах України нелегально прибути з Харкова до Луганська?» – сміється адвокат.

скільки менше? На півроку? І заради цього він мусить втрачати своє обличчя? А Іщенко: ну, може, ти й маєш рацію... Тобто він теж усе прекрасно розумів».

Згодом армада КДБ таки розгромила гельсінські групи в СРСР – усі, крім української. З наших дисидентів когось саджали в тюрму, іншого примушували до позірної покаяння або еміграції, а ще когось допроваджували й до могили. Та на місце вибулого завжди знаходився інший сміливець, хто вступав до УТГ, проголошуючи свою позицію відкрито, гласно, через західні ЗМІ й самвидав. Уперті дисиденти з України не дали забути Радянському Союзу про підписані ним же Гельсінські угоди, про права людини й нації – й УТГ проіснувала аж до розпаду СРСР.

НЕМАЄ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ – ЩО Є?

«Радянська влада не могла терпіти, коли люди збиралися до купи більш як удвох, – каже пані Неля. – Боялася. Коли ж бачила організоване угруповання, як та сама гельсінська група, взагалі шаліла. Був випадок, коли в 1970-ті розстріляли хлопця (за статтею «бандитизм») лише тому, що він організував «Братерський союз молоді» зі своїм

СТАТТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УРСР, ЯКІ ЗАСТОСОВУВАЛИ ДО «ВОРОГІВ РЕЖИМУ»

Ст. 62 – антирадянська агітація і пропаганда, розповсюдження або виготовлення чи зберігання літератури такого ж змісту – позбавлення волі на строк до семи років із засланням на строк до п'яти років.
Ті ж дії, вчинені особою, раніше засудженою, – позбавлення волі на строк до десяти років із засланням на строк до п'яти років.

Ст. 64 – участь в антирадянській організації, що має на меті вчинити антидержавні злочини, – позбавлення волі до 15 років з конфіскацією майна і засланням на строк до п'яти років або смертна кара з конфіскацією майна.

Ст. 138 – порушення законів про відокремлення церкви від держави – до трьох років позбавлення волі.

Ст. 187 – поширення вигадок, що паплюжать радянський державний і суспільний лад, розповсюдження в письмовій, друкованій чи іншій формі творів такого самого змісту – позбавлення волі до трьох років.

Ст. 187-3 – участь у групових діях, що порушують громадський порядок або якщо вони спричинили порушення роботи транспорту, державних або громадських підприємств, установ або організацій, – позбавлення волі до трьох років.

Ст. 209 – керівництво групою, діяльність якої здійснюється під приводом проповідання релігійних віровчень, поєднане зі спонуканням громадян до відмови від громадської діяльності чи виконання громадянських обов'язків, – позбавлення волі на строк до п'яти років із засланням на той самий строк, із конфіскацією власності.

статутом. Згуртував навколо себе людей, осіб, може, шість, не більше. Але для тієї держави це було небезпечно, й статут альтернативної організації видавався страшнішим за пістолет».

Немиринська багато їздила: до дисидента Валентина Мороза у Владимирський централ, до

УКРАЇНСЬКІ СУДИ В ПОЛІТИЧНИХ СПРАВАХ ВІНОСИЛИ ЗАЗВИЧАЙ СУВОРИШІ ВИРОКИ, НІЖ НА ІНШИХ ТЕРЕНАХ СРСР

Миколи Руденка в Мордовію. «Я жила в Луганську, але захищала людей по всьому Союзу: в Кемєрові, Улан-Уде, Владимирі», – згадує пані Неля. Чи обов'язково було аж так напружуватися, коли результат видавався очевидним, мало не задалегідь визначеним? Ну яка юстиція, якщо строки давали в партійних кабінетах? Але ж адвокат – це представник громади й суспільства. «Захист дисидентів мав радше не юридичне, а моральне значення», – каже Немиринська.

Що таке для адвоката брати участь у політичних процесах? Хоч як поводить, псується стосунки з владою. «Прокурор області кричав на мене: «Або ви тут працюватимете, або я!» Я тільки знизала плечима – що за дивний ультиматум? Я лише адвокат, яких чимало, а він на обласній один... Але коли його справді зняли за зловживання, то всі колеги сміялися: сам собі обрав оцю долю».

Здавалося, абсурдні справи мали припинитися ще з початком перебудови. «Горбачов у 1986 році вирішив звільнити дисидентів. Але як? Усім запропонували написати клопотання про помилування, а Горбачов, мовляв, задовольнить. Але багато хто з політичних вимагав не помилування, а повного виправдання. Мовляв, без мого дозволу мене посадили – хай без мого дозволу й звільняють».

ЕКОНОМІЧНІ ПАРТИЗАНИ Й ДИВЕРСАНТИ

«Про дисидентів пишуть книжки, знімають фільми. А скільки людських доль скалічила радянська система не в політич-

них справах, а в господарських? Дотепер комуністи кажуть, що при них економіка працювала нібито добре. Не дай Боже! – згадує Немиринська. – Плани ґрунтувалися невідомо на чому, звіти були суцільною неправдою. Тоді до Кримінального кодексу УРСР було внесено ст. 147-1 «Приписка й інші перекручування звітності про виконання планів». Скільки людей постраждало внаслідок застосування цієї статті, зараз навіть важко уявити».

За приписки почали давати до трьох років таборів, однак це не врятувало планового радянського господарства від банкрутства. Тоді ж існували й паралельні економічні відносини – тіньові. «На Заході нашу тіньову економіку називали другою економічною системою СРСР на противагу першій – офіційній, плановій», – каже адвокат. Тобто перукарі, автослюсарі, модистки-швачки, цеховики-виробничники надавали людям такі потрібні послуги... всупереч законам СРСР, діючи як партизани! Декого з них за це притягали до суду, саджали в тюрми.

У 1985 році Немиринська виступила адвокатом братів Крейніних. Їм «шили» організацію підпільного відеосалону в Луганську. Крейніни справді мали рідкісний на той час відеоплеєр і показували чотирьом чи п'яти друзям класику європейського кіно, фільми про карате, археологію. Звідки виникла ця справа? Виявляється, післяандрошівський шеф КДБ Віктор Чебриков власноруч написав для газети «Правда» статтю про шкоду для радянських людей від імпортової відеотехніки, яка нібито «пропагує чужі нам ідеї». Це був сигнал для зачисток у всьому СРСР, й жертвами ставали люди, які замість ходити в легальні кінотеатри на радянське кіно воліли дивитися відео вдома. Під час обшуків у Крейніних знайшли п'ять (!) відеокасет. Братів одразу ж узяли під варту як небезпечних злочинців. Адвокат Немиринська поїхала до Києва – на прийом до заступника голови Верховного Суду України Петра Цупренка. «Цупренко мені відверто сказав, що стосовно цієї категорії справ ЦК КПУ домовився з КДБ і він нічим не може допомогти... Таке було наше правосуддя».

Братам Крейніним дали по чотири роки з конфіскацією майна. Але адвокат не полишала цієї справи й зрештою домоглася їхньої реабілітації «за відсутністю складу злочину». Хоча вони встигли хильнути лиха.

Немиринська захищала керівників, що погоріли на приписках, цеховиків і бухгалтерів тіньового сектору. Розуміла: винні не ці люди, а викривлена система суспільних відносин, увесь радянський устрій, що відкинув Бога, приватну власність і права людини. Він спотворював і тих, хто йому служив.

ЧИМ ПАХЛО ЗОЛОТО?

Пані Неля цікаво розповідає й про «спортивні» справи 1970-х років. Найгучніша – про футбольну команду «Зоря», що стала чемпіоном СРСР у 1973-му, обставивши таких грандів, як київське та московське «Динамо», «Шахтар», «Зеніт», «Спартак» тощо. Невдовзі стало очевидно, що «золото» здобуто шаленими хабарами, які йшли через очільника Ворошиловградського обкому компартії Володимира Шевченка. «Під приводом витрат на спорт бралися хабарі, розкрадалися величезні суми державних коштів», – каже адвокат. Тягли неправдами гроші з шахт, заводів, магазинів, ресторанів, щоб потім підкупати футбольних арбітрів і суперників. За це луганського партбоса тихо прибрали з посади, «першого секретаря обкому допитувати в суді не дозволило Політбюро ЦК КПРС», як згадує Немиринська. Натомість покарали крайніх: партійну дрібноту рангу секретарів міськкомів і профспілкових активістів.

НИНІ Й ПРІСНО

Пані Неля цікавиться й кульбітами нинішньої юриспруденції. «У судовій системі корупція просто важко уявити яка. Ми стикаємося з цим щодня. Вся ця судова система негідна, – робить висновок адвокат із більш ніж піввіковим стажем. Але й зізнається: «Якщо чесно, я не знаю, як її змінити. Хтось каже, що нам потрібен прогресивний Піночет. Ну не вірю я в прогресивних диктаторів. Тоталітарні режими не бувають гарними... І попередня влада, і нинішня не

поважає закону. Я – за люстрацію. Чехи, естонці провели люстрацію, але в нас це зробити вкрай важко».

Немиринська починає поіменно пригадувати «еліту» Луганщини. «Ви погляньте, хто керує Луганською областю, хто став губернатором? Володимир Пристюк. Я його знала ще секретарем Ворошиловградського обкому комсомолу. Хто в парламенті керує найбільшою фракцією? Олександр Єфремов, теж замолоду – секретар райкому комсомолу. Хіба вони змінилися? І всі пов'язані. Зараз знову прийшли до влади, і нічого доброго з цього не буде. Як Леонід Фесенко став головою Вищого спецсуду з розгляду цивільних і кримінальних справ? Це ж наш камбродський суддя (з району Кам'яний Брід міста Луганська. – Ред.), грамотний і об'єктивний. Я його ще студентом пам'ятаю й поважаю. Але

як його призначили і хто? Віктор Янукович. Президент запропонував йому цю посаду. Ви ж розумієте: Фесенко виконуватиме те, що Янукович скаже. Немає сумнівів у цьому?»

Коли ж з пані Нелею пригадуємо арешти вже цього року, мимоволі виникає питання: чи можуть повернутися часи політичних в'язнів?

«Я вважаю, що й повернення репресій у принципі можливе. А вони вже почалися, тільки мають повзучий характер. Хоча стара система навряд чи відновиться: колишні комуністи, а нинішні олігархи вже в цьому не зацікавлені».

Можливо, роботи для чесних і принципових адвокатів побільшає. Але де їх узяти? «Раніше в адвокатурі плинність кадрів була невеликою, – згадує пані Неля. – А зараз приходять і невдовзі йдуть геть, бо бачать, що чесно тут багато не заробиш».

ПІДЗАХИСНИ НЕЛІ НЕМИРИНСЬКОЇ

Бідія
Дандарон

Микола
Руденко

Йосип
Зісельс

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ (МАУП)

НАПРЯМИ (СПЕЦІАЛЬНОСТІ)

- УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТА ЕКОНОМІКА ПРАЦІ
- МАРКЕТИНГ
- ФІНАНСИ І КРЕДИТ
- ОБЛІК І АУДИТ
- ПРИКЛАДНА МАТЕМАТИКА
- ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

- МЕНЕДЖМЕНТ
- ФІЛОЛОГІЯ
- ПОЛІТОЛОГІЯ
- СОЦІОЛОГІЯ
- ПСИХОЛОГІЯ
- ПРАВО
- КРАЇНОЗНАВСТВО

Конкурсний відбір вступників на I курс здійснюється за сертифікатами Українського центру оцінювання якості освіти (УЦОЯО). Вступники мають право подавати сертифікат УЦОЯО, виданий у 2008, або у 2009, або у 2010, або у 2011 роках. Особи, які здобули повну загальну середню освіту у 2007 році і раніше, приймаються за результатами ЗНО або за результатами вступних екзаменів з конкурсних предметів у ВНЗ.

Державна акредитація Міністерства освіти і науки України

Підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання

МАУП є членом Міжнародної асоціації університетів, Європейської мережі університетів безперервної освіти, Інституту міжнародної освіти (США)

03039, м.Київ, 490-95-05, 494-47-47

вул.Фрометівська, 2, МАУП www.maup.com.ua,
iapm@iapm.edu.ua

У Дні відкритих дверей – 19 ЛЮТОГО та 12 БЕРЕЗНЯ – знижка 15%

Ліцензія МОН України АГ №508226 від 08.12.2010 р.

Провісник незалежності України

Виповнилося 100 років від дня народження Роналда Рейгана

Автор:
Аркадій
Сидорук

Роналд Рейган – важлива постать у визволенні народів Східної та Центральної Європи від комуністичного режиму. З цього погляду він є антиподом президента-демократа Франкліна Рузвельта, який віддав їх на поталу Сталіну в Ялті. Саме Рейган став головним архітектором пост'ялтинського світу, завдяки йому історичну несправедливість було виправлено.

ДРУГ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Лідер «Солідарності» і перший президент посткомуністичної

Польщі Лех Валенса вважав: «Йому ми завдячуємо своєю свободою. Це рідко говорять ті, хто жив під гнітом півстоліття, поки 1989 року комунізм не було повалено. Поляки боролися за свою свободу тривалий час, тому вони особливо шанують тих, хто надавав їм підтримку. Ця підтримка була випробуванням дружби. Президент Рейган був таким другом. 9 жовтня 1982 року у відповідь на те, що «Солідарність» було поставлено поза законом, він у радіозверненні оголосив про запровадження торговельних

санкцій проти Польщі. Я розрізняю два типи державних діячів. Деякі з них ставляться до політики як до тактичної гри, в якій вони не розкривають своєї особистості і втрачають своє обличчя. Однак є лідери, для яких політика – засіб захисту та утвердження цінностей. Для них – це моральне прагнення. Лише такі політики великі. Роналд Рейган був одним із них».

Рейган не був байдужим до України. У 1960-х роках, коли він був актором Голлівуда, входив до складу Комітету з будів-

ництва пам'ятника Тарасу Шевченку у Вашингтоні, спорудженому всупереч дипломатичному тискові Кремля і протидії потужних антиукраїнських сил в Америці. Саме в період перебування Рейгана в Білому домі українська громада мала найбільший вплив на державну політику США. На Тиждень поневолених народів він запрошував у Білий дім не лише представників балтійських держав, анексії яких Радянським Союзом офіційний Вашингтон ніколи не визнавав, а й політичних діячів української діаспори. За півтора десятиліття до того, як в Україні було проголошено День пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій, він перший із президентів США звернувся до американців, згадавши про найбільшу національну трагедію в нашій сучасній історії. У жовтні 1984 року Рейган скріпив своїм підписом закон, що санкціонував створення Комісії з дослідження голоду в Україні. Вона перша на державному рівні дійшла висновку, що «Сталін і його оточення вчинили геноцид проти українців у 1932–1933 роках».

НЕ БОЯЧИСЬ КРЕМЛЯ

Важлива сторінка в діяльності 40-го президента США – це боротьба проти політичних репресій у комуністичному світі, зокрема, в Україні. Рейган публічно оголосив, що поліпшення ситуації з правами людини в СРСР – необхідна передумова розвитку двосторонніх відносин з Америкою. Він був першим американським президентом, котрий знав багатьох українських політв'язнів поіменно. У зв'язку зі смертю закатованого в радянському концтаборі Валерія Марченка Рейган заявив, що «його загибель ставить нас перед фактом трагічної ситуації з людськими правами в Радянському Союзі, яку рішуче засуджують усі американці». Відтоді його ставлення до цього питання стало жорсткішим, а солідарність із в'язнями сумління виходила за межі різких політичних декларацій. Напередодні переговорів з Михайлом Горбачовим він передавав радянському лідеру списки тих, кого необхідно звільнити, і

Про автора:
політолог,
журналіст-
міжнародник.
У 1979–1980 рр. –
власкор РАТАУ
при ООН.
У 1980–1988 рр. –
кореспондент
ТАРС
у Нью-Йорку.
У 1992–1996 рр. –
кореспондент
ІТАР-ТАРС
у Вашингтоні.
У 1997–1998 рр. –
редактор часо-
пису МЗС
України «Politics
and the Times»

той змушений був йти на поступки.

Безпрецедентною подією стала зустріч Рейгана у посольстві США під час його візиту до Москви у травні 1988 року зі 150 дисидентами, проведення якої він домігся всупереч протидії Кремля. Зі Львова на цю зустріч від Комітету захисту Української греко-католицької церкви (УГКЦ) запросили його голову Івана Геля та Ольгу Горинь, а від Української Гельсінкської групи (УГГ) та редакції «Українського вісника» – В'ячеслава Чорновола та Михайла Гориня.

Михайло Горинь – один із засновників УГГ, колишній голова Української всевітньої координаційної ради, який був у складі нечисленної української делегації, згадує зустріч Рейгана з в'язнями ГУЛАГів як «сміливий крок далекоглядного державного діяча». Після цього були легалізовані національні церкви – Українська греко-католицька та Українська автокефальна православна,

колізіях, помилки щодо неї західних політиків, важливість її геополітичного становища для безпеки та мирного співжиття держав Східної та Центральної Європи. Михайло Горинь вважає Рейгана провісником незалежності України. Дисонансом на цьому тлі сприймається заява В'ячеслава Чорновола під час виборчої кампанії 1990 року, в якій він згадав про зустріч з Роналдом Рейганом у Москві. «Не знаю, як це назвати – честь чи не честь, бо це чужий керівник, – казав він. – Не треба нам так дуже кланятися Заходу, не принесуть вони нам визволення на тарілочки [...]. Я не звертався до якогось боса, а до керівника держави, яка має зобов'язання перед нашою державою. Лише кивнув головою...»

НА ЗАХИСТІ В'ЯЗНІВ СУМЛІННЯ

Колишній в'язень сумління і митець Петро Рубан, який вперше зустрівся з Рейганом у Москві, а згодом у Вашингтоні, в інтерв'ю американському часопису National Interest казав: «Тривалий час Конгрес США намагався змусити комуністичну владу звільнити мене з тюрми як в'язня сумління. Та цього домігся лише Рейган. Мене відпустили на волю в травні 1988 року, буквально за кілька днів до його візиту в Москву. Для мене Рейган – це президент, який дарував мені свободу. Крім того, я вважаю, що в американській історії не було іншої такої видатної політичної фігури з яким розумом і рішучістю, яка спромоглася б зруйнувати «імперію зла» – Радянський Союз».

За свідченням Рубана, список політв'язнів, серед яких було і його ім'я, передав 1988 року Рейгану академік Андрей Сахаров. Президент США зажадав від Горбачова їхнього звільнення, і той під тиском мусив задовольнити його вимогу. Які ще українські в'язні сумління, крім Петра Рубана, зобов'язані Рейгану своєю свободою, поки що лишається білою плямою. ■

Автор висловлює вдячність колишньому політв'язню Василю Овсієнку за сприяння у написанні цієї статті

РЕЙГАН БУВ ПЕРШИМ ПРЕЗИДЕНТОМ США, КОТРИЙ ЗНАВ БАГАТЬОХ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТВ'ЯЗНІВ ПОІМЕННО. 1988 РОКУ ЇХНІЙ СПИСОК РЕЙГАНУ ПЕРЕДАВ АКАДЕМІК АНДРЕЙ САХАРОВ

ліквідовані концтабори для політв'язнів, а окуповані республіки за деякий час перетворилися на відроджені держави. Не з подачі радників, а спілкуючись з нашою політичною еміграцією, Рейган (як жоден інший президент США) зрозумів роль України в історичних

БІОГРАФІЧНА НОТА

Рональд Рейган (06.02.1911 – 06.06.2004)

Другий у післявоєнній історії США президент, котрого обирали два строки поспіль. Вважається, що після Франкліна Д. Рузвельта ніхто не здійснив таких радикальних змін як Рейган. Вони увійшли в історію як «консервативна революція Рейгана». Вибрані висловлювання: «Нам не варто очікувати, що уряд вирішить наші проблеми. Уряд і є нашою проблемою»; «Кажуть, що політика – друга найдавніша професія. Але я дійшов висновку, що у неї набагато більше спільного з першою»; «Ось моя стратегія щодо холодної війни: ми виграємо, вони програють».

Патріархат-рейдер

Не лише підпорядкування Москві Київської митрополії, а й сама поява Московського патріархату були далекими від поняття «канонічності», й супроводжувалися шантажем та підкупом

Автор:
Олександр
Крамар

Загострення міжконфесійних відносин, що відбувається останнім часом на тлі майже неприхованого тиску партії влади на альтернативні Московському патріархату церкви, змушує серйозно замислитися над реальністю загрози застосування в Україні силового сценарію розривання гордієвого вузла розколу, який ще влітку 2010 року Віктору Януковичу запропонувала Одеська єпархія УПЦ МП. Тоді речник митрополита Агафангела отець Сергій (Лебедев) заявив: «Подивіться, як швидко покінчили з розколом у Болгарії: уряд ухвалив рішення, і буквально протягом тижня воно було втілено в життя. Розкол зник дуже швидко, тому що це було штучне утворення. Тож якщо буде політична воля, якщо керівництво країни проявить цю політичну мудрість, то розкол зникне як дим. Можливо, не за тиждень, як у Болгарії, але протягом місяця про нього забудуть як такий».

Дарма, що ситуація в Болгарії кардинально різниться від тієї, якою її змальовують в Одеській єпархії УПЦ МП, а рішення уряду цієї країни щодо скасування реєстрації альтернативного патріархату насправді призвело не до вирішення проблеми, а просто загнало значну частину віруючих у підпілля. При цьому УПЦ КП, з якою пропонують зробити «те саме, що й у Болгарії», за даними Державного комітету України у справах національностей та релігій, на початок 2010 року мала 4281 парафію, об'єднану в 32 єпархії, а

ПАТРІАРХ ЯКИМ
(1621-1690).
Підпорядкував
в 1685 р.
Київську
митро-
полію
Москви

кількість її прихожан була найбільшою в країні й налічувала приблизно 14 млн осіб (проти 9,5 млн в УПЦ МП).

ПРИВИД «КАНОНІЧНОСТІ»

Головним аргументом боротьби з альтернативними православними церквами представники Московського патріархату називають власну «канонічність» та їхню «неканонічність». Наприклад, відповідаючи на запитання щодо можливого примирення із Київським патріархатом, Патріарх Кіріл напередодні минулорічного літнього візиту заявляв: «Що стосується питання примирення Української православної церкви Московського патріархату та Київського патріархату, то якраз слово «примирення» тут не зовсім підходить. Примирити кого з ким? Є 15 помісних православних цер-

ков, жодна з них не визнала розкольніцької церкви пана Михайла Антоновича Денисенка (Патріарх Філарет. – Ред.). Примирення можливе лише за умови, якщо ця людина звернеться в лоно Матері-Церкви, з усвідомленням своїх помилок і публічно покається».

Тим часом прихильники КП категорично не сприймають такого аргументу і вважають себе спадкоємцями Київської митрополії, яка завжди перебувала в канонічній єдності з Константинопольським патріархатом, а до Московського була прилучена у досить специфічний спосіб. З огляду на це варто звернутися до історії та з'ясувати, з одного боку, як з'явився сам Московський патріархат, і з іншого – як під його юрисдикцію потрапила Київська митрополія, яка, до речі, існувала вже

тоді, коли на території сучасної Блокам'яної не було жодної християнської церкви.

СВАВОЛЯ ШАНТАЖУ

Усе розпочалося з того, що у 1299 році тогочасний митрополит Київський Максим утік із «неспокійного Києва» до російського Володимира над Клязьмою. А його наступник Петро 1325-го перебрався уже до Москви. При цьому, щоправда, відмовлятися від титулу «Київського» ані вони, ані їхні наступники не збиралися, оскільки в такому разі втратили б власну легітимність. Усе змінилося лише через століття. Хоч як парадоксально це виглядає, але свою автокефалію псевдо-Київська (Московська) митрополія здобула менш канонічно, аніж сучасний «розкольницький» Київський патріархат.

Відбулося це так: Собор єпископів тогочасної Московії 15 грудня 1448 року обрав митрополитом рязанського єпископа Іону без узгодження й не отримуючи благословення патріарха Константинопольського. Хоч Іона за інерцією все ще іменував себе «Київським», але його наступники відмовилися від цього атавізму, який нагадував їм про зв'язок із Константинополем та почали титулуватися по факту – «митрополитами Московськими». Після цього Московська митрополія залишилася за межами Матері-Церкви і 141 рік (з 1448-го по 1589-й) не мала офіційного визнання від жодної іншої православної церкви світу.

В не менш специфічний спосіб був створений і Московський патріархат. Тоді вперше якраз заявило про себе тяжіння російської церкви до силового, рейдерського вирішення власних завдань. Тогочасний регент сина Івана Грозного, а пізніше цар Борис Годунов запропонував Константинопольському патріархові Іеремії II переїхати із захопленого турками Константинополя до Москви. Коли ж довірливий патріарх прийшов для переговорів, виявилось, що кремлівське керівництво підступніше, ніж турки. Фактично взявши патріарха під домашній арешт, Годунов почав вимагати від нього не лише визнати тогочасного, до того ж невизнаного іншими православними церк-

ЙОСИП НЕЛЮБОВИЧ-ТУКАЛЬСЬКИЙ
(з 1668 по 1676 рр.).

Митрополит Київський. Розпорядився в усіх церквах не поминати московського царя, як глави держави.

Заслав ставленика Москви Мефодія Филімоновича до Умані в монастир

МИТРОПОЛИТ КИЇВСЬКИЙ ГЕДЕОН
(з 1685 по 1690 рр.).

Зрікся підпорядкування Константинополю і прийняв вірність Москві

вами, митрополита Московського Іову, а й надати йому титул Патріарха. І взятий у полон Іеремія мусив виконати вимогу. Щоправда, навіть у таких обставинах він визнав за МП юрисдикцію лише над власне російськими єпархіями, без українських та білоруських.

До речі, постаті самого новоявленого в такій оригінальній спосіб «патріарха» Іова характерна для усієї подальшої історії РПЦ. Він був типовим прислужником світської влади, а його підвищення відбувалося під час правління сумнозвісного царя Івана Грозного. Останній, як відомо, відзначився терором проти усіх церковних діячів, які намагалися протистояти його самодурству та відстоювати традиції православної церкви. Переведений до столиці за наказом царя 1571 року, у 1575-му він стає архімандритом царського Ново-спаського монастиря, через шість років – єпископом, а в 1586-му – архієпископом і митрополитом Московським.

Тим часом, вимушене посвячення патріархом Іеремією глави самопроголошеної церкви в сан Патріарха спричинило хвилю цілком прогнозованого невдоволення у тогочасному православному світі. Результати проведених наприкінці ХХ століття графологічних досліджень засвідчили, що щонайменше 70 зі 105 підписів православних єпископів (учасників Собору 1590 року) під грамотою, якою вони нібито підтверджували рішення Іеремії про створення Московського патріархату, виявилися фальшивими. Очевидно, саме у зв'язку з цим, «московське питання» було розглянуте на черговому «Великому Константинопольському Соборі 1593 ро-

ку. Що стосується поставлених тоді підписів, то експертиза підтвердила їхню автентичність, проте підозрілою є загальна кількість підписантів, яка відповідала кількості оригінальних підписів «за» на попередньому Соборі (всього 42).

ПЕРША РЕЙДЕРСЬКА АТАКА

Ще більш конфліктним було підпорядкування Московському патріархату Київської митрополії. Відразу після укладення Переяславської угоди розпочинається шалений тиск на українське православ'я з метою його передачі під керівництво Російської православної церкви. Як і щодо гетьманів, Москва застосовувала принцип «поділяй та володарюй». Спочатку приведені до влади з допомогою російських військ ставленики Кремля – гетьмани Лівобережної України – не визнають обраного у 1657 році митрополита Діонісія (Балабана). Замість нього на посаду «місцєблюстителя митрополічного престолу», знову ж таки за підтримки військ «союзної» держави, саджають Лазара Барановича (1659–1661), а коли виявляється, що він не готовий виконувати вказівок Москви, його замінюють більш покірним Мефодієм Филімоновичем (1661–1668).

Завершився церковний переворот лише після того, як Кремль достатньо зміцнив свій політичний вплив в Україні. Низка державних переворотів, здійснених московськими емісарами за підтримки розміщених в Україні царських військ у 1660-х роках, та приведення до влади слухняного гетьмана Івана Самойловича у 1672 році створили передумови для остаточного поглинання самостійної української православної церкви. В липні 1685 року Москва інспірувала церковний переворот. Для «обрання» нового митрополита був скликаний нелегітимний та нерепрезентативний Собор. По-перше, Константинопольський Патріарх, якому підпорядковувалася Київська митрополія не дав згоди на його скликання; по-друге, більшість українських церковних ієрархів на цій підставі відмовилися від участі у ньому. Проте легітимність цього «Со-

ЦІКАВО

11 травня 1872 року болгарські ієрархи Константинопольського патріархату в односторонньому порядку проголосили автокефалію. Константинопольський Патріархат та інші православні церкви засудили цей крок як «розкольницький», а сам Константинопольський патріарх визнав автокефалію Болгарської православної церкви лише у 1945-му. Цей крок болгар був фактично підтриманий лише РПЦ, Синод якої з цього приводу написав Вселенському Патріарху: «Те, чого не хотіла дати болгарам влада церковна за своєю доброю волею, вирішила дати їм місцева влада світська... будь-хто незаангажований має погодитися, що через такі незначні суперечності було б несправедливо відлучати від церкви та називати розкольниками болгар».

бору» Москву не обходила, її цікавив лише результат.

Цей Собор «обрав» митрополитом задалегідь узгоджену кандидатуру Гедеона (у миру князя Святополка-Четвертинського, який, до речі, був святом московського ставленика гетьмана Івана Самойловича). Варто зазначити, що підпорядкування Москві Київської митрополії не відбулося б без допомоги української світської влади. Після цього були пройдені наступні сходинки в цьому сценарії. У листопаді 1685 року Гедеон прибув до Білокам'яної, де у присутності царів Івана та Петра був посвячений Патріархом Якимом на митрополита. При цьому російський Патріарх не переймався ані канонічністю, ані моральним боком цієї справи. Без будь-яких докорів сумління він... зняв з Гедеона обов'язок підкорятися Вселенському Константинопольському Патріарху із надзвичайно «цікавим» формулюванням: «...з-під його пастирства за віддаленістю дальнього путі цілком відстати».

Водночас Москва працювала й у Константинополі. Ще в грудні 1684 року цар послав до Константинопольського Патріарха 200 рублів та просив віддати йому Київську митрополію. Тоді Патріарх не погодився. Після призначення Гедеона було направлено нове посольство, яке спочатку звернулося до Єрусалимського Патріарха Досифея, але той заявив, що й «навіть за більшу суму» свого благословення на незаконну справу не дасть.

Цілком зрозуміло, що Константинопольський Патріарх Діонісій теж не визнав рейдерського захоплення Київської митрополії Московським патріархатом, а скликавши з його дозволу легітимний Собор українських церковних ієрархів відмовився визнати Гедеона митрополитом та підпорядкування РПЦ. Проте думка підданих ніколи не відіграла серйозної ролі в традиції російської як світської, так і духовної еліт. Незгодні ж із церковним переворотом українські ієрархи зазнали переслідувань і тиску. Що ж стосується Константинопольського Патріарха Діонісія, то московські послани звернулися

ЛАЗАР БАРАНОВИЧ (1616–1693). Місцєблюститель Київської митрополії (у 1657, 1659–1661, 1670–1685 рр). Попри орієнтацію на Москву, був проти повного її підпорядкування

по допомогу до... влади Туреччини, на території якої й була його резиденція, пообіцявши мир в обмін на «вмовляння» Вселенського Патріарха. Діонісій, перебуваючи під такою ж владою турків, як і 1589 року Ієремія II, уже постфактум у травні 1686 року змушений був визнати «рейдерську атаку» Московського патріархату, отримавши 400 золотих і 120 соболіних шкурок «відступних». Проте єпископи Константинопольського патріархату на спеціально скликаному Соборі не лише не визнали дій Діонісія, а й за порушення церковних канонів позбавили його патріаршого престолу. Цікаво, що коли він після цього попросив допомоги Москви, то його

ЛІКВІДАЦІЯ АВТОКЕФАЛІЇ

Відроджена самостійність української церкви була знищена за допомогою сталінського режиму

У жовтні 1927 року відбувся II Всеукраїнський православний Собор УАПЦ. Були розглянуті звинувачення з боку державних органів на адресу Всеукраїнської православної церковної ради і особливо митрополита Василя Липківського. Попри те що на Соборі була доведена безпідставність звинувачень у контрреволюційності, представники адмінорганів наполягали на усуненні митрополита від керівництва церквою. Внаслідок адміністративного тиску Собор був змушений усунути Василя Липківського та обрати митрополитом Миколу Борецького. У 1929 році почалися арешти у справі «Спілки визволення України» (СВУ), за якою проходили і деякі діячі УАПЦ. У січні 1930-го, ймовірно, на вимогу НКВС, скликали III Всеукраїнський православний церковний Собор, який ухвалив рішення про саморозпуск УАПЦ. Вона стала однією з перших жертв адміністративно-командної системи.

«кинули», заявивши що «відступлення Київської митрополії – така дрібничка, що не заслуговує на окрему подяку».

Після входження до складу РПЦ українська церква швидко відчула на собі традиційні для авторитарної Москви речі, наприклад, цензуру, яку наполегливо нав'язували видавництву Києво-Печерської лаври уже з кінця XVII століття. З приходом до влади царя-самодура Петра I українська церква, підпорядкована МП, втратила рештки самостійності. Було брутально порушено таємницю сповіді, а сама церква фактично перетворилася на окремий відділ таємної поліції Російської імперії, виконуючи водночас функції міністерства великодержавної пропаганди і одного з основних інструментів русифікації підкорених Московією православних народів. Відповідна тенденція посилилася після того, як у 1721-му інститут патріарха в РПЦ було замінено Синодом, що завершило формальну деградацію РПЦ та її перетворення на державну інституцію, контрольовану обер-прокурором – світським державним достойником, якого називали царським оком.

Останні події в Україні свідчать, що актуальність такої ситуації не лише не втрачена, а, навпаки, різко зросла. Незаконна побудова каплиці біля фундаментів Десятинного храму в Києві, блокування Катерининської церкви в Чернігові, рейдерська атака у Переяславі, антидержавна діяльність навколоцерковних «православних» братств і союзів – усе це кілька одного ланцюга. Патріарх Кіріл не приховує, що при Януковичі він розраховує на негласний державний тиск на УПЦ КП та УАПЦ. І, як видається, небезпідставно. УПЦ МП відмовляється від попереднього курсу на автокефалізацію та демонструє готовність до сприйняття ідеології «Русского міра». Імовірно зміщення митрополита Володимира та його заміна воїновничим представником «російського православ'я» можуть відкрити шлях для пропонованого раніше прес-службою Одеської єпархії розробування гордієвого вузла розколу за болгарським сценарієм. ■

безкомпромісно про музику

КОНТРАПУНКТ

номер шість

музика, яку не транслюють мас-медіа

лютий 2011

Тижень

спеціально для тижневика
«Український тижень»

фестивальний номер

українські музичні фестивалі, які було варто відвідати 2010-го

jazzinkiev

хербі хенкок, діно салуці, oregon

найвідоміший джазовий імпресаріо

ДЖОРДЖ ВЕЙН

jazzbez

коктебель

джеррі
бергонці
леррі
епгльбаум

тетяна
польт-луценко
кріс ботті
captain beefheart
ТОМ ВЕЙТС

очікуйте у лютому

Затоплені асиміляцією

Історія українців Словаччини: від незнання до безпам'ятства

**Автор:
Любомир
Белей**

Останнім часом українці почали масово відкривати для себе Словаччину. Однак, відвідуючи цю невеличку центральноєвропейську країну, вони часто навіть не підозрюють, що в її культурі дуже помітною є українська присутність. Тут, звичайно, не йдеться про якісь окремі, хай навіть дуже промовисті, випадки, як-от: у селі Венеція, що біля Бардієва, була записана перша надрукована ще 1571 року українська пісня; легендарний засновник поп-арту Енді Ворхол має українське коріння, бо народився в родині українців-греко-католиків із села Микового біля Міжлабірців.

У Словаччині, зокрема в східній її частині, українська присут-

ність помітна всюди: у місцевій говірці, топонімах та прізвиськах, які явно виказують своє українськомовне походження, вишуканому вигляді дерев'яних церков, увінчаних багатораменими хрестами, церковних наспівах, традиційній народній архітектурі, місцевій кухні... Словом, усюди уважне око помітить український слід, хоча самих українців, як свідчить офіційна статистика, напрочуд мало: у 2001 році у Словаччині їх проживало 10 814 осіб (ще 24 201 словацький громадянин записався русином).

Вражаюча невідповідність між повсюдністю української культури у Східній Словаччині та офіційно ствердженою відсутністю, точніше, нечисленністю самих носіїв цієї культури зму-

шує прискіпливіше проаналізувати демографічну ситуацію у східних районах сучасної Словаччини. Академік Володимир Гнатюк у відомій праці «Русини Пряшівської єпархії і їх говори» на підставі офіційного перепису населення 1891 року оцінює кількість українців у Східній Словаччині в 383 395 осіб. Різниця між числами 383 395 та 10 814, що відповідають кількості українців на теренах Словаччини в 1891 та 2001 роках, є такою разючою, що декому може здатися неправдоподібною.

Саме такі приголомшливі масштаби безкровної асиміляції українців Словаччини підтверджують дані про конфесійний склад місцевого населення: за результатами офіційного пере-

пису населення 2001 року, на території Словащини проживають 219 831 греко-католик і 50 363 православні. Оскільки ні словаки, ні представники інших національних меншин Словащини (угорці, поляки, цигани, німці, чехи тощо) традиційно не сповідували православ'я, ніхто, окрім як українці, й не міг становити помітну кількість – 270 194 особи – словацьких греко-католиків та православних. Якщо до цієї цифри додати ніким не оцінену, проте, поза сумнівом, значну чисельність нащадків українців, які відійшли від віри предків і стали римо-католиками, протестантами або ж атеїстами, то Гнатюкові 383 тис. українців Пряшівщини виглядають цілком реально.

УПОСЛІДЖЕНА ГІЛКА УКРАЇНИ

Масову асиміляцію словацьких українців спричинили одвічні українські лиха: низький рівень національної самосвідомості місцевої української людної, край обмежені матеріальні можливості, нечисленність та слабкість інтелігенції, представлені здебільшого духівництвом. Проте до цих проблем доклали руку й сусіди, коли на початку XIX століття вони довідалися, що упосліджені місцеві селяни «руської віри» є частиною більш ніж 20-мільйонного народу, який 1842 року Павел-Йозеф Шафарік на карті «Слов'янські землі» розмістив «від Кубані аж до Сяну-річки». Вочевидь, відтоді в людної, що заселяла найзахідніші українські етнічні терени, почали вбачати серйозну потенційну загрозу, а це лише загострило й без того гіпертрофовану національну нетерпимість та асиміляційний інстинкт з боку угорської, а згодом чехословацької та словацької влади.

Ще наприкінці XIX – на початку XX століть деякі чільні представники словацького національного відродження для боротьби з українством почали використовувати москвофільство. Так, Йозеф Шкульгеті в листі до відомого київського українофоба Тімофея Флорінського писав: «...перед нами, словаками, росіяни не потребують виправдовуватися у цій справі. В усьому, що робиться в ім'я малоруської мови, ми бачимо прагнення послабити

ПАВЛО ГОЙДИЧ (1888–1960). Пряшівський греко-католицький єпископ. У 1950 р. арештований з метою змусити до переходу церкви в православ'я, помер у в'язниці. Беатифікований у 2001 р.

ЄПІСКОПСЬКИЙ ГЕРБ ПАВЛА ГОЙДИЧА

російську єдність, російську могутність...» Йозефу Шкульгеті вторить ще один приятель Тімофея Флорінського Светозар Гурбан-Ваянський. Він, борець за права упослідженої в Угорському Королівстві словацької мови та літератури, без будь-яких аргументів зверхньо відмовляє у праві на існування українській словесності: «Кожна «по-русинськи» видана книга – борець проти славізму [...] Хто буде вичитати нескладні «мови» всіляких Франків, хто буде у великому світі читати слабкі плоди невідомих «українських» величин? Ніхто, ані душа!»

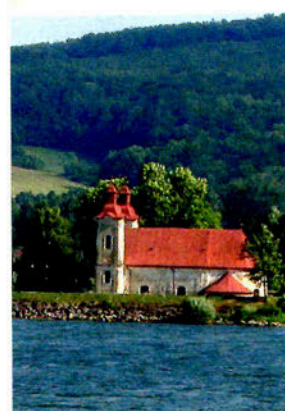
Не поліпшилося становище українців Пряшівщини й у слов'янській і, як багато хто хибно вважає, дуже ліберальній Чехословащині. Адже саме з появою Чехословацької Республіки було завершено розчленування українського історичного Закарпаття, розпочате ще 1818-го угорськими політичними колами, коли з Мукачівської єпархії штучно виокремили понад 190 парафій, які й утворили Пряшівську єпархію. У 1919 році, незважаючи на домовленості одного з ініціаторів приєднання Закарпаття до Чехословащини Григорія Жатковича та Томаша Масарика, за якими все Закарпаття та Пряшівщина мали отримати статус єдиної автономної частини Чехословащини, українські етнічні терени Південної Лемківщини було все ж приєднано до словацької частини Чехословацької Республіки.

Якщо в період угорського панування денационалізація українців відбувалася тоталітарними методами (заборона кирилиці, запровадження угорської мови в

богослужінні тощо), то за часів Чехословащини або профашистської Словацької держави 1939–1944-го її намагалися прибрали в «демократичні» шати. У цей період місцева словацька влада докладала максимум зусиль, щоб на переписах населення 1930 і 1940 років місцеві українці записувалися словаками. Для забезпечення потрібного результату здійснювали безпрецедентний тиск на учительство та священників. Чимало учителів Пряшівщини, які відмовлялися перекопувати місцевих селян-греко-католиків у належності до словацького народу, втратили роботу.

Пряшівський єпископ Павло Гойдич навіть подав прохання Папі Римському звільнити його від обов'язків адміністратора Пряшівської єпархії з політичних причин. Коли Ватикан відхилив прохання і надалі висловив йому свою довіру та підтримку, Йозеф Тісо, президент профашистської Словащини та католицький священник, під час візиту до Пряшева демонстративно не подав руки єпископу Павлові Гойдичу за його антисловацьку політику, якою кваліфікувався захист найелементарніших прав місцевого автохтонного українського населення Пряшівщини. Тогочасний міністр пропаганди Шаньо Мах публічно називав Гойдича «зрадником і ворогом словацької держави, негідним єпископського достоїнства». У контексті такого нетерпимого ставлення до українства з боку керівництва Словацької держави немає нічого дивного в тому, що деякі члени її уряду, як писали тогочасні газети, у квітні 1939 року дозволяли собі глузувати з трагедії Карпатської України: «Тепер Волошин може понести свою Україну в наплічнику».

САМОТНІСТЬ ЗА КАРПАТАМИ

У центрі Пряшівщини, по дорозі зі Стропкова до Вранова, є штучне озеро Домаша, на березі якого самотньо височіє розкішна барокова будівля української церкви. Мало хто з подорожніх знає, що на дні цього озера спочивають українські села. Саме так і виглядає життя українців Словащини: села, затоплені тихою водою асиміляції, над якою стоїть тільки церква, але й та вже безлюдна.

У СОЦІАЛІСТИЧНОМУ ЗАПОВІДНИКУ

За часів соціалістичної Чехословащини доля словацьких українців також не стала щасливою. Заборона та переслідування українства у міжвоєнний і воєнний періоди були на руку місцевим москвофілам, які майстерно маніпулювали подібністю традиційної самоназви місцевої людної «руський» (український) та етнонімом «русский» (російський). У пово-

енний період прямишівські москвофіли були такими впливовими, що місцевих українців ще навіть на початку 1950-х часто офіційно вважали «руськими» й аж до 1954 року вони навчалися здебільшого не в українсько-, а в російськомовних школах та гімназіях. Сучасні представники старшої та середньої генерації українців Пряшівщини, виховані у школах, де панували москвофільський дух, російська мова або язичіє, і стали соціальною базою сучасного українськомовного неорусинства.

У другій половині 1950-х – на початку 1960-х років москвофільство в середовищі українців Пряшівщини маргіналізується, натомість усе вагомішими стають здобутки місцевої української культури: відкрито Музей української культури у Свиднику, понад сотню шкіл з українською мовою викладання, відділ української мови та літератури при філософському факультеті у Пряшеві, український театр, українське видавництво, засновано авторитетний Науковий збірник Музею української культури, кілька газет і журналів, україномовну редакцію радіо та телебачення тощо. Протягом нетривалої «праської весни» словацькі українці намагалися сповна використати цензурні послаблення комуністичного режиму. Так, невтомний Михайло Мольнар наважився підготувати та опублікувати книжку оповідань Володимира Винниченка, поетичні збірки «націоналістів» Василя Гренджі-Донського, Марка Бараболі, звернення Тараса Волі та ін. Сучасні неорусини часто наголошують, що, мовляв, українізація Пряшівщини відбулася за диктату місцевої Компартії, через українізацію ліквідовано греко-католицьку церкву, однак при цьому забувають, що саме за своє українство поневірялися тюрмами соціалістичної Чехословаччини єпископи Павло Гойдич та Василь Гопко, отець Мар'ян Поташ та ін., а академіка Миколу Мушинку вигнали з роботи в університеті, тому він був змушений спочатку пасти худобу в рідному селі, а потім працювати кочегаром у Пряшеві.

ЧЕРВ РУСИНСТВА

У посттоталітарний період у незалежній Словаччині відчутно

ІКОНОСТАС
У С. ПРИКРА.
Народна
культура
українців
Пряшівщини
збережена
у 18-ти
дерев'яних
храмах
лемківського
і бойківського
стилю

активізувалося антиукраїнське політичне лобі, яке під личиною неорусинства оголосило себе виразником і захисником прав місцевого русинського населення. Деукраїнізація культурного життя української меншини в Словаччині стала основним напрямом діяльності місцевих неорусинів. На початку 1990-х років за потурання та навіть підтримки певних словацьких політичних кіл неорусини докладали максимум зусиль, щоб табувати все українське. Так, Український національний театр було перейменовано на Театр імені Александра Духновича, відбулася низка рейдерських атак на Музей української культури у Свиднику та Руський дім у центрі Пряшева.

У руслі оголошеної політики деукраїнізації було проведено перепис населення 1991 року, під час якого реалізовано штучний поділ автохтонної східнослов'янської людності на дві окремі національності: українців та русинів. Понад те, за серйозної підтримки словацького уряду, Словацької академії наук у 1994 році було кодифіковано так звану русинську мову, а згодом і видано низку підручників та словників із цієї мови. Однак апологети місцевого неорусинства (можливо, за попередніми угодами з певними словацькими політичними колами) не поспі-

шають засновувати русинські школи, вони цілком задовольняються тим, що місцеві національні українські школи перетворюються на словацькі, в яких лише як окремий предмет вивчається русинська мова. Через таку безвідповідальну ренегатську діяльність апологетів неорусинства кількість національних українських і ще тоді російських шкіл зменшилася з 373 у 1948 році (наприкінці 1980-х було 282 українські школи) до 20 українських та русинських на початку 1998-го. Прикметно, що очільники русинського руху в Словаччині не втомлюються наголошувати, що «культура русинів є складовою частиною словацької культури і не має нічого спільного з українською»: лексичні та граматичні норми прямишівського варіанта так званої русинської літературної мови зорієнтовані на словацьку. Неорусини дискримінують кирилицю, видаючи книжки частково латинкою (приміром, Євангеліє). Не визнають загальноукраїнського або західноукраїнського походження багатьох виявів місцевої духовної та матеріальної культури.

Вельми дієвим асиміляційним інструментом словацьких українців стала місцева греко-католицька церква. Ні тисячолітні українські християнські

Різниця між числами 383 395 та 10 814, що відповідають кількості українців на теренах Словаччини в 1891 та 2001 роках, є такою разючою, що декому може здатися неправдоподібною

«Ця земля не перестає бути рідною, твоєю. Незалежно від того, якій державі належить, які люди нею ходять, якою мовою говорять, у якій культурі купаються і якій історії моляться. На цих українських ландшафтах навіть лишайники на мертвому дереві чи розколеному камені залишаються вірними нашим міфам...»

Тарас Прохасько
(про Пряшівщину)

традиції, ні високі зразки офірного служіння рідному народові блаженних священномучеників єпископів пряшівських Павла Гойдича та Василя Гопка, які, попри переслідування комуністичного режиму, вчили вірних бути добрими християнами й пам'ятати про своє русько-українське походження, не стали на заваді запровадження в богослужінні словацької мови, тоді як українську, навіть у формі місцевого діалекту, не використовують, зокрема й у проповідях. Жертвою асиміляційної політики стали і церковнослов'янські тексти, які почали масово транслітерувати латинською графікою. Кирилиця через своє явно несловацьке походження практично витіснена з ужитку як у богослужбовій літературі, так і в церковній періодиці. Словакізаційний потенціал проводу місцевих греко-католиків зріс, коли 2008 року Пряшівській греко-католицькій єпархії було надано статус митрополії, а також засновано дві нові єпархії: Кошицьку та Братиславську.

Дуже прикро, але в певних сучасних словацьких наукових колах стало правилом не лише замовчувати факт належності місцевої східнослов'янської людності до українського народу, а й не визнавати українськими визначні пам'ятки місцевої матеріальної та духовної культури. Так, традиційні українські дерев'яні церкви, ікони, писанки вперто називають не українськими, а карпатськими, словацькими, східнославацькими, східнослов'янськими або візантійськими, слов'яно-візантійськими, східними тощо. Крім того, деякі наукові співробітники Словацької академії наук видали об'ємні монографії, в яких численні кириличні рукописні пам'ятки XVII–XVIII століть, зокрема конфесійного жанру, беззастережно зараховують до словацької культури, хоча всім добре відомо, що словаки ніколи кирилиці не використовували. Дивує, але Братислава залишається чи не єдиною слов'янською столицею, де в місцевому університеті не викладають україністики, тоді як словацьку літературу та мову, якою розмовляє близько 4,5 млн осіб, вивчають у двох університетах Києва, а також у Львові, Ужгороді, Дніпропетровську. ■

dec
education

Дізнайся про освіту в Британії та Канаді!

Найкраще в британській освіті

Освіта в Канаді

4 березня, Донецьк

готель «Донбас Палац»

6 березня, Київ

готель «Хаятт Рідженсі»

6 березня, Київ

готель «Хаятт Рідженсі»

Години роботи виставок
12.00 – 18.00

Вхід безкоштовний за реєстрацією на www.dec-edu.com (044) 390 76 24

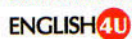
За участі представників найкращих мовних коледжів, приватних шкіл, університетів Канади та Великобританії! Повний список учасників на сайті організатора заходів www.dec-edu.com

Відвідай виставки!

За підтримки

Медіа-партнери:

Ексклюзивний медіа-партнер

Інтерактивний партнер

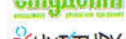
Головні медіа-партнери

Освітні партнери

Молодіжні медіа-партнери

Чужі серед своїх

FM-лабіринт України може вмістити все, однак для класичної музики та креативної української культури в ньому немає місця

Автор:
Олександр
Євтушенко

Нещодавно Верховна Рада ухвалила у першому читанні законопроект про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» депутати від ПР Олени Бондаренко, який скасовує 50-відсоткову квоту на трансляцію в радіомережах творів українських авторів чи виконавців. Окрім посилань на Європейську конвенцію про трансграничне мовлення, за якою в радіоэфірі левова частка музики має бути європейського походження, пані Бондаренко аргументувала свою ініціативу тим, що українських творів замало, щоб установлювати на них квоти. Насправді ця теза є доволі сумнівною, адже проблема полягає не так у дефіциті українського музичного продукту, вважає Олена Бондаренко, як у специфіці українського радіопростору, який здебільшого ігнорує вітчизняний продукт і живе за своїми дивними правилами. Наприклад, у нашому радіопросторі фактично майже немає станцій, які зосереджували б увагу слухача на найкращих зразках світової музики. Натомість є десятки однаковісних за кон-

тентом ефемок, що з усіх сил пнуться заволодіти увагою в гонитві за «найгарячішими хітами» з поп-конвеєрів. Найбажанішим є московський конвеєр із відповідним – часто не вищим за плінтус – рівнем якості слів і музики. Не треба ілюзій – це не в наших із вами широтах популярними й запитаними стають ефемки з класичною музикою, це десь-інде успішно функціонують і джазові, і рокові станції, що мають вдячних слухачів та рекламодавців. А поки що в ранзі популярних й активно слухабельних прийнято вважати кілька українських ефемок, які пропагують так званий окултурений шансон і які українськими є тільки за місцем прописки. Найвпливовішими вважають мережеві радіостанції, такі як «Русское радио», що пройшли обкатку на безмежних просторах РФ.

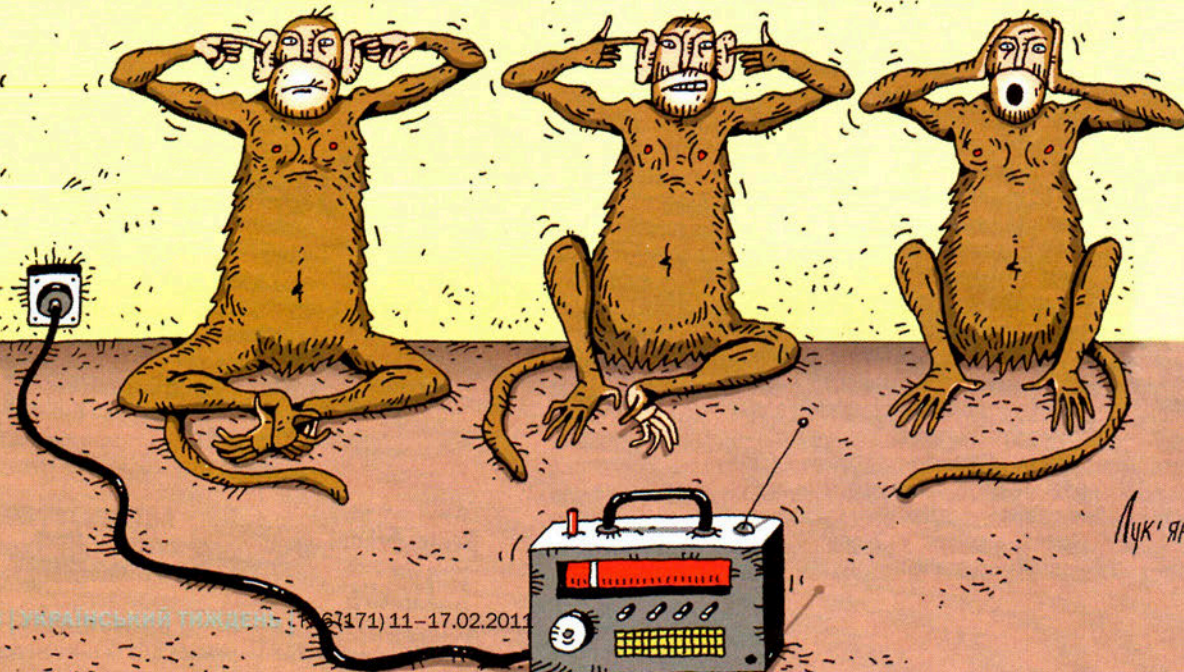
Назагал ми маємо щільно заповнений ефір, що жодним чином не відображає ані нашої ментальності, ані ідентичності, ані природних культурних потреб. До того ж більшість горе-радіостанцій перебувають поза правовим полем, порушуючи всі

цивілізовані нормативи. Однак обійти заборони Національної ради з питань радіомовлення і телебачення – справа не надто складна.

БИТВА ФОРМАТІВ

«Головною умовою повноцінного розвитку є беззастережне оволодіння інформаційним простором країни і встановлення чітких правил гри для власників мас-медіа. Вони здебільшого не є громадянами України й розглядають її як територію для просування свого продукту. Тобто ведеться така гра, щоб не пускати на наш ринок українського продукту, а якщо й пускати, то на дискримінаційних умовах. До речі, це й пояснює той факт, чому в нас домінує та сама російська поп-культура. Якщо ми будемо пасивними, а держава не захищатиме свого виробника, це загрожує цілковитим витісненням із ринку всього українського», – каже культурний і громадський діяч, викладач і музикант Кирило Стеценко.

В Україні нині налічується кілька сотень ефемок, зокрема в Києві – близько сорока. Вони не

Лук'яненко

претендують на роль «рушія культурного прогресу», не орієнтовані на те, щоб відкривати й пропагувати нові яскраві явища в культурі. Це так собі музичні машинки, які зайняті перетягуванням ковдри рекламного ринку країни. Ковдра ця значно менша за телевізійну, тому перше завдання кожної ефемки – відірвати собі якомога ласіший шматок. Звідси й відповідна репертуарна політика, у центрі якої – його величність Формат. Вважається, що дотримання жорсткого музичного формату збере і цільову аудиторію слухачів, і замовників реклами.

Усе нібито правильно. Але є тут і інший бік медалі. Керуючись стереотипами, ефемки вражають гнітючою одноманітністю. А найбільший мінус – це тотальний космополітизм. Про те, що станція розташована не в Тамбові, а в Києві, ви можете зрозуміти, лише якщо почнете новини або рекламу українською. Та й то не завжди. Та й то через вимоги ліцензійної угоди Національної ради з телебачення та радіомовлення.

ПРОГРАНИЙ ЕФІР

«Наших ефемок, – каже директор фестивалю «Славське-Рок» Сергій Харчук, – я майже не слухаю. У мене в бардачку авто завжди є стос нових українських дисків. Ось це я і слухаю, бо почути те, що мені подобається, на хвилях наших ефемок неможливо. Чому мене, громадянина України, позбавили права слухати українське?»

Свої права Сергій Харчук відстоює тим, що проводить хороші фестивалі й видає CD-збірки з музикою учасників тих імпрез. Таких, як Сергій, дуже багато. І всі вони, замість натиснути кнопку радіоприймача, змушені шукати якісь альтернативні варіанти. А що ж українські музиканти? На моїй пам'яті було кілька великих акцій щодо збору підписів під відкритими

листами до президента, уряду, Нацради про ганебний стан справ у телерадіопросторі. Усі підписалися, усі протестували. Багато було зламано списів у ефірних суперечках. Щось змінилось? Майже нічого. Як була українська пісня попелушкою ефірів, так і залишилася. Є великий міф програмних директорів FM-станцій про брак якісного українського музичного матеріалу. Зворотний бік цього міфу – лицемірна брехня.

Щомісяця наші аудіокомпанії випускають десятки дисків різножанрової української музики. У каталозі мистецької агенції «Наш формат», що акумулює всі нові видання, півтори тисячі найменувань аудіо- та відеодисків. Невже цього мало? Україна не змогла вчасно захистити свій інформаційний простір. «Ми не побудували власної медіа-бази ні в державному, ні в приватному секторах, – констатує Роман Кальмук, директор компанії «ФДР-Радіоцентр», яка створює та розповсюджує ефірні продукти. – І це є причиною колосальної диспропорції між вітчизняним і закордонним ефірним продуктом», – каже він. Сім років тому Роман Кальмук був програмним директором радіо «Столиця». Це була єдина станція, орієнтована на якісну українську й західну альтернативну музику. Але одного дня власники в гонитві за «довгим рублем» вирішили змінити формат. Тепер це одна із середньостатистичних попсових станцій, яких безліч. Щось подібне трапилося і з «Люкс-FM». Київське «Молоде радіо», яке орієнтується виключно на модерну українську музику, розпочинало два роки тому як ефірна станція, а нині це інтернет-радіо. Одне з перших у країні. «У цивілізованому світі, – каже директор радіостанції Стас Шумлянський, – в інтернет-просторі вже активно працюють радіомовники. У на-

ТОЧКА ЗОРУ

МУЗИКАНТИ І МЕНЕДЖЕРИ ПРО МОЖЛИВЕ СКАСУВАННЯ 50-ВІДСОТКОВОЇ КВОТИ НА ТРАНСЛЯЦІЮ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКИХ АВТОРІВ ЧИ ВИКОНАВЦІВ

Олег Гнатів, директор гурту «Перкалаба»:

– Скасування квот – це відверто ворожий крок зі знищення цілого сегмента української культури з боку п'ятої колони. Нам не звикати. І водночас насправді це нічого не змінює. Реально в Україні україномовний FM-простір відсутній. Якщо порівняти нашу ситуацію з польською, стає очевидним факт, що їхні провідні радіостанції, на відміну від українських, є ідеально збалансованими проєвропейськими джерелами інформації без дискримінації музичного продукту.

Станіслав Шумлянський, директор «Молодого радіо»:

– Як можна говорити про якісь наслідки скасування квот, якщо наш слухач чув українську музику у вигляді якихось крапель до того й так само не матиме до неї широкого доступу після того. Проблема в іншому. Попри низку спроб створити хоча б одну стовідсотково українську радіостанцію, у нас не з'явилося жодної. Водночас усі навколо згодні з тим, що сучасна українська музика як повноцінне явище є і розвивається. А окремої станції як не було, так і немає. Щодо квот на національний продукт, то в них можуть бути зацікавлені молоді артисти, початківці. Адже їхня відсутність не вплине на популярність давно розкручених «Океану Ельзи» чи «Скрябіна».

Марія Бурмака, співачка:

– В ідіотську ситуацію українські артисти потрапили вже давно. Маю на увазі ганебну практику радіотелевізійників транслювати все українське пізно вночі, наче ми у себе в країні неформат. Більше або менше крутитимуть пісні Бурмаки – мене це не дуже хвилює. Річ в іншому. Щойно ухвалить закон – відкриється скринька Пандори, адже всі ці наїзди на українську мову, історію, літературу та музику мають свою межу. У цьому випадку йдеться про те, що вчора української музики не було в ефірі де-факто, а тепер її не буде ще й де-юре.

ший країні це поки що дивина. Але я впевнений, що в нас є майбутнє».

Війна форматів, тотальна комерціалізація медіапростору на тлі суцільного вихолодження культурної складової – це наслідки відсутності в державі власної інформаційної політики та стратегії культурного розвитку. ■

РУСИФІКАЦІЯ РАДІОЕФІРУ

Восени 2010 року на своєму засіданні Нацрада з питань телебачення і радіомовлення переформувала ліцензії ДП «ТРО «Довіра» («Авторадіо») і ТОВ «ТРК «НБМ-Радіо» («Радіо 5 – Ретро FM»), що обґрунтовувалося змінами в їхній програмній політиці.

Компанії звернулися до Нацради, аби їм було знижено частку української мови зі 100% до «не менше ніж 75%» (ведення програм україн-

ською було однією з умов конкурсів, у яких вибороли свої ліцензії компанії). Програмний директор «Авторадіо» зауважив, що організація провела соціологічні опитування аудиторії. «Наша мережа зміщена в бік східних російськомовних регіонів. Аудиторія – дорослі люди, виховані в часи Радянського Союзу... Їхні очікування стосуються появи російськомовних програм і великої кількості музики», –

підсумував він. Схожі аргументи були і в шеф-редактора «Ретро FM», який, посилаючись на регіональні опитування, заявив, що понад 75% слухачів прагнуть збільшення частки російської мови: «Ядро нашої аудиторії – 35–50 років, люди, які вирости в радянські часи, спілкувалися російською мовою». Раніше українську мову до 75% також зменшили «Європа плюс» і «Наше радіо».

Свято, яке завжди з кимось іншим

Попри поширений міф, міжнародні кінофестивалі
не мають нічого спільного з розвагою

Колись, багато років тому, на зорі моєї діяльності кінооглядача, одна відома кінокритикеса-метр сказала мені: «Люба моя, тільки тоді ви зможете вважатися критиком-професіоналом, коли навчитися без проблем засинати в кіно, а потім писати рецензію на цей фільм». Тоді її слова обурили мене до самого серця. Шкода, що через багато років я не можу відзвітувати перед тією пані, – її давно немає серед живих. А мені так хотілося б сказати їй, що я цілком виправдала її довіру, – ось уже кілька років можу вважати себе професіоналом. Цим я зобов'язана кінофестивалям, які примудряються розпочинати покази о восьмій ранку.

МІФ ПРО ВІЧНЕ СВЯТО

Перший і головний міф: кінофестиваль – це свято.

Виник він через телебачення, яке готове матір рідну продати за вдалий репортаж із зіркової доріжки, якою в режимі нон-стоп крокують мегазнаменитості в мегавбраннях від мегакютюр'є. Насправді ж їхня хода триває щонайбільше півгодини на день, решту часу і в Каннах, і в Берліні, і у Венеції займає абсолютно рутинна робота.

Ще років 15 тому, коли страдянські країни тільки-но починали відряджати своїх журналістів на міжнародні фестивалі, сказати комусь про рутину або втому після фестивалю вважалося несосвітним кокетством. Утім, чим більший фестиваль, тим озвіріліша на ньому рутинна і тим сильніше відчуття армійських буднів. На Каннському фестивалі доводиться переглядати в середньому чотири-п'ять фільмів щодня, у Берліні можна обійтися трьома, Венеція в цьому сенсі непередбачувана. Плюс потреба відпрацьовувати акредитацію й писати ночами тексти...

Відчуття свята, яким дихають усі репортажі з великих фестивалів, може спочатку вразити людину непризвичасну. Щоправда, у Венеції та Берліні більшість туристів ні про які фестивалі й не здогадуються. Канни ж на 12 днів у середині травня стають містом смокінгів і декольте. Гарно вбраних чоловіків і жінок можна зустріти в будь-який час, навіть рано-вранці, ну а ввечері центр містечка перетворюється на су-

Автор:
Катерина
Барабаш

цільний натовп откутор. Діловито й повагом прямують у фестивальний палац смокінги та вечірні сукні... А потім зупиняються, трохи не дійшовши до будівлі, дістають заготовлені аркушики з проханням про зайве запрошення, постоять тоскно півгодини й розбрідаються по ресторанах і кафе. Вони ж і створюють цей ошатний натовп та відчуття свята, яке проходить повз...

Вважається, що Берлінале (який саме розпочався в столиці Німеччини) відкриває щорічний фестивальний марафон. З нього й почнемо.

БЕРЛІН

У Берліні все набагато демократичніше й ліберальніше, ніж у Каннах чи Венеції. Настільки демократичніше, що навіть сходи зіркової доріжки ведуть не вгору, як у гламурних Каннах, а трохи вниз. Зірки під'їжджають фестивальними лімузинами до Berlinale Palast без натяків на зи-

ЗА КІЛЬКАХВИЛИННОЮ ТЕЛЕГЛАМУРНІСТЮ КІНОФЕСТИВАЛІВ КРИЮТЬСЯ РУТИНА І БУДНІ

мовий одяг, виблискуючи оголеними частинами тіла та фірмовими усмішками, незважаючи на лютий. Чим помітніша знаменитість, тим довше її перебування на доріжці: фотосесія, коротке інтерв'ю для місцевого телебачення, автографи.

Берлінський фестиваль заснували 1951 року, але тоді він був не Берлінським, а Західноберлінським. Тому СРСР у ньому, як правило, участі не брав, а поодиноким його присутність зазвичай супроводжувалася скандалом. У 1977-му, наприклад, уся радянська делегація покинула зал під час показу фільму «Мисливець на оленів», за сюжетом якого у В'єтнамі діяли американські солдати російського походження. Утім, до радянського кіно в Берліні завжди ставилися тепло й навіть присудили «Золотого ведмедя» двом стрічкам: «Сходженню» Лариси Шепітько і «Темі» Глеба Панфілова.

Після падіння Берлінської стіни на місці пустирів навколо неї в самому центрі тепер уже об'єднаного Берліна, на Потс-

дамер-плац, виріс новий запаморочливий хайтек-квартал, дивоурбаністичної архітектури, частиною якого став фестивальний комплекс. Спочатку не всі сприйняли адекватно переїзд Берлінале зі старенької напівімперської будівлі до нового Berlinale Palast, місця проведення всіх головних фестивальних заходів, скляного багатоповерхового будинку, абсолютно прозорого, немов пронизаного лініями внутрішніх сходів.

Коли стало зрозуміло, що Берлінале за художніми параметрами значно поступається Венеції та Каннам, його керівництво придумало собі новий, майже офіційний імідж: тут запанувала політика. Тепер неможливо уявити собі цей захід без купи фільмів про біженців усіх мастей, порушення прав людини в усьому світі й цілого «фестивалю у фестивалі» гейсько-лесбійського кіно, підсумком якого стає вручення спеціального «голубого» ведмедика Тедді.

Берлін узагалі вважають гейською столицею світу, а під час Берлінале фестивальний комплекс на Потсдамер-плац схожий на планетарну сходку секс-меншин і трансвеститів.

КАННИ

Канни у середині травня нагадують вавилонське стовпотворіння – щоразу не можеш зрозуміти, як таке маленьке містечко з року в рік вміщує всю Францію і кіноманів з усього світу. При цьому це єдиний фестиваль, на якому публіку на покази не пускають. Квитки тут не продають узагалі. Канни – лише для акредитованих професіоналів. Лише журналістів щороку акредитують близько 5 тис. При цьому внутрішня фестивальна ієрархія не знає аналогів. Преса має п'ять ступенів акредитації!

Каннський фестиваль вважається найгламурнішим. І це правда, адже такої кількості зірок не знає жоден кінофестиваль. Тому з ночі доколишні пальми обвішані зіваками – звіди добре видно сходи. Вони приносять із собою харчі й приводять родичів або друзів, які пильнують заповітне місце на пальмі, якщо тобі потрібно відлучитися. Здається, багато хто на пальмах і живе всі 12 днів, доки триває фестиваль.

Вечорами й до ранку на всьому узбережжі вирує світське

47
кінофестивалів
у світі офіційно
визнає Міжна-
родна асоціація
продюсерів

життя. Вечірки влаштовують переважно на закритих пляжах, де з певного часу охорону виставляють і з боку моря. Сталося це після того, як один російський журналіст занадто голосно вихвалявся своєю кмітливістю: не маючи можливості потрапити на якийсь престижний party легально, він відійшов на кількасот метрів від заповідного пляжу, роздягнувся і приплив на вечірку морем, тримаючи одяг у зубах. І якби він не хизувався на кожному розі, це могло б стати тихою традицією.

Повертаючись до міфів: у Канны ніхто не приїжджає просто потусуватися. Практично всі ідуть сюди працювати: від першої зірки до останнього журналіста. Зрештою, всі займаються однією справою – розкручують кіно. Зірки – своє, журналісти – чуже. Увесь тріск і блиск навколо Круазетт – лише крихітна частина величезного айсберга, що має святкову назву «Каннський фестиваль». А його підводна частина спочиває далеко від Palais de Festival, на розкішних віллах вище в горах, якнайдалі від метушні – там укладаються багатомільйонні угоди, здатні часом змінити хід світового кіно.

ВЕНЕЦІЯ

Дуже довго Венеційський кінофестиваль асоціювали з іменем Муссоліні – він був створений за активного сприяння дуче й провадився навіть у роки Другої світової. Захід усіяло підтримував гітлерівський режим (наприклад, присудив двом пронацистським фільмам Лені Ріфеншталь головні призи), чого йому досі не можуть пробачити. Коли фашизм упав, фестиваль почав відхрещуватися від свого минулого. Та так активно, що витратив на це всі свої сили й безславно загас. Кілька років його взагалі не проводили, всі вважали, що він помер. Але наприкінці 1970-х несподівано відродився й почав кувати імідж такого собі естетського дійства, далекого від політики й комерції та орієнтованого лише на мистецтво для мистецтва.

Венеційський фестиваль найбільш клопіткий. Він відбувається не в самому місті, а на острові Лідо, до якого приблизно півгодини потрібно пливати морським трамвайчиком – вапорето. Прибувши туди, треба ще хвилин

НЕ ГЛАМУРОМ ЄДИНИМ. Дефіле у розкішних сукнях – лише верхівка Каннського «айсбергу»

двадцять йти до фестивального центру. А на Лідо ніщо не нагадує про стару красуню Венецію – тут звичайне напівсонне село, що прокидається раз на рік від нашествия кіноманів. Тільки в самому центрі острова клубочиться фестивалеве життя, але якщо відійти вбік бодай на крок, накриє тиша.

Зірки припливають на фестиваль гондолами, що, певна річ, неймовірно романтично, живуть у розкішних палацах у місті, які колись належали венеційським дожам. Точніше, на морі вони пересуваються звичайним катером, а на острові пересідають на гондоли й по спеціальному каналу підпливають до головної фестивальної будівлі – палацу Cinema. Ця споруда, зведена саме при

ж це просто чотири стіни, які утворюють глядацьку залу, – без фойє, вестибюля, гардероба та інших звичних для таких споруд приміщень. До зали потрапляєш просто з вулиці, вистоявши для початку чималу чергу. Сама атмосфера на Венеційському фестивалі куди більш розслаблена, ніж, приміром, у Каннах чи Берліні. Венеційський – єдиний з усіх великих фестивалів, котрий принципово не обзаводиться власним кіноринком. Як і раніше, вдає, ніби цурається комерції. По-друге, його віддаленість від міста й натовпів туристів. Звісно, зіваки-синефіли є й тут, але їх значно менше, ніж у Каннах чи навіть Берліні, та й прибувають вони на Лідо не лише подивитися на зірок, а й сходити в кіно – на шасть, квитки тут є у вільному продажу й коштують не більше ніж €10.

У КАННИ ПРИЇДЖАЮТЬ ПРАЦЮВАТИ: ВІД ПЕРШОЇ ЗІРКИ ДО ОСТАНЬОГО ЖУРНАЛІСТА

Муссоліні, нагадує часи розквіту італійського кіно, викликаючи в пам'яті привид Вісконті. Тим більше що саме тут, за два кроки від Cinema, в готелі Grand Hotel des Bains він знімав свою знамениту «Смерть у Венеції» за новелю Томаса Манна. Зовні будівля надзвичайно солідна, насправді

ФЕСТИВАЛЬНІ СМАКИ

Канни люблять вдихати нові радикальні вітри. Ти можеш бути тричі класиком, але до конкурсу тебе включать радше для оздобы. Каннська програма зазвичай прикрашена такими іменами – улюбленцями місцевого начальства, як Девід Лінч, Ларс фон Трієр, Тео Ангелопулос, Квентін Тарантіно, Вуді Аллен, Кен Лоуч, але «Золоту пальмову гілку» зазвичай отримують новачки на

ФОТО: EPA

кшталт торішнього тріумфу тайландського режисера Апічатпонга Вірасетакуна за фільм «Дядечко Бунмі, який пам'ятає свої минулі життя» або несподіваної перемоги румунського дебютанта Крістіана Мунджу зі стрічкою «Чотири місяці, три тижні і два дні».

Венеційський «Золотий лев» усіма своїми кітгами чіпляється за імідж безсрібляника, але він уже немолодий, тому періодично промахується. Чого було варте, приміром, присудження головної венеційської нагороди три роки тому «Рестлеру» з Міккі Рурком – чистої води комерційному мейнстриму!

А ось берлінський «Золотий ведмідь» найневибагливіший. Якщо в конкурсі не виявиться пристойного фільму про порушення прав людини або геїв, «Ведмідь» може спрямувати стопи в бік якогось негритянського мюзиклу.

ГРА, ПОЛІТИКА І КОМЕРЦІЯ

Скільки у світі кінофестивалів – рахувати безглуздо. Навіть Міжнародна асоціація продюсерів, на яку покладено обов'язок фіксувати їх і стежити за фестивальним рухом, здається, махнула рукою на некерований процес. Кіноогляди виникають, умирають, відроджуються, ді-

СХІДНИЙ ЛЕВ. Азійські режисери не втрачають темпу кіноекспансії

ляться, дробляться, змінюють назви. Офіційно Асоціація визнає 47 фестивалів – їм видано спеціальне посвідчення, що підтверджує їхній статус. Утім, за приблизними оцінками фахівців, на сьогодні у світі уживається близько 1 тис. кінооглядів. Бувають фестивалі регіональні: країн Азії, Латинської Америки, Африки, скандинавського кіно тощо. Поряд із ними – незлічен-

РОТТЕРДАМСЬКИЙ КІНОФЕСТИВАЛЬ

ЕКЗОТИКА У ФАВОРИ

Роттердамський фестиваль майже не знають в Україні. Хоча це один із артхаузних форумів світу й найважливіших майданчиків для кіно. Роттердам принципово антибуржуазний. Це справжня робоча імпреза, де щодня відбуваються зустрічі, консультації, ті чи інші тренінги з різними представниками індустрії.

Це перший міжнародний кінофестиваль, куди 1988 року привезли Сергія Параджанова після відсидки в українській в'язниці. Тоді світова громадськість не дала замучити його до смерті.

Роттердамський фестиваль, як і фонд Хуберта Белса, особливу увагу звертає на фільми з екзотичних країн. Наприклад, цьогорічне Гран-прі отримали «Мусанські щоденники» корейця Пак Чан Бума і «Вічність» тайського режисера Сівароджа Конгсакуна. Фестиваль вбачає свою місію у створенні кінематографа в тих країнах, де його майже не існує. Саме тому увагу сфокусовано передусім на Африці, Азії, Близькому Сході, а також Латинській Америці. Фонд Хуберта Белса щороку отримує близько 700 заявок лише з Аргентини!

Фільм із Роттердамських програм «Яскраве майбутнє» чи «Сигнали» складно побачити в Україні чи на теренах СНД. У нас під маркою «артхаус» прийнято прокатувати якийсь посереднє французьке повидло з бюджетом 3–5 млн, яке не дуже дивляться на батьківщині. У цьому сенсі Роттердам – це рай для синефіла. Цілком можливо, саме тому він і не потрапляє у фокус наших медіа, оскільки синефілська культура як така в Україні загалом відсутня. Де ви ще побачите кілометрову чергу на філіппінський фільм чи нове творіння режисера зі Шрі-Ланки, не кажучи вже про Африку? До речі, про Африку – там майже немає кінотеатрів, але є кіно, бо тамтешні режисери можуть розраховувати на підтримку міжнародних кінофондів. На жаль, Україна не входить до переліку країн, на які ці фонди звертають увагу.

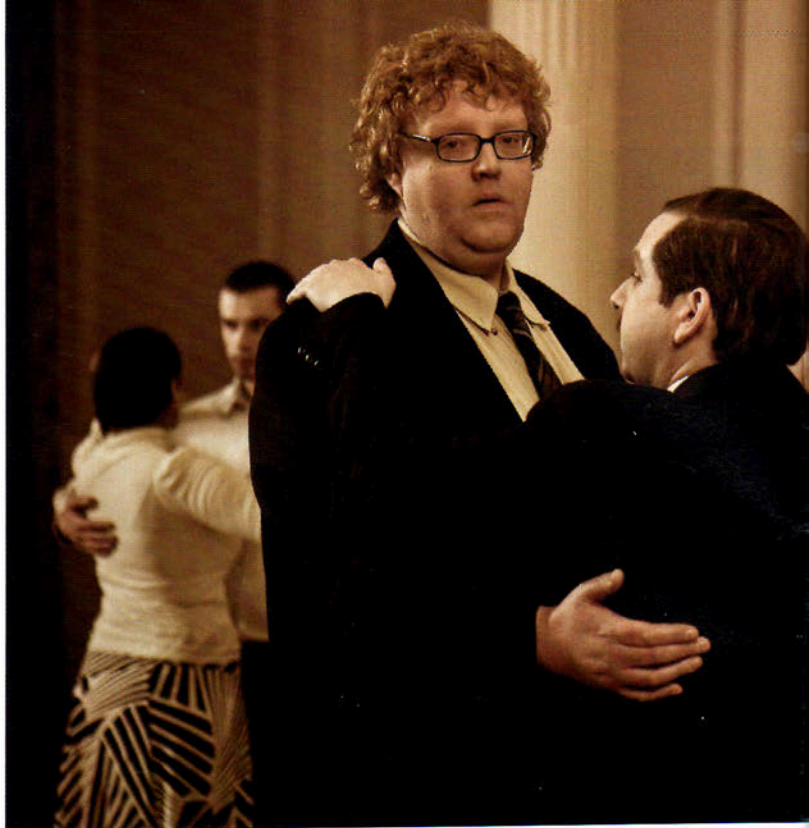
Мирислав Слабошпицький, кінорежисер

Бюджетна дотепність

Вдале втілення фразеологізму про скелети в шафі: захопливе, розумне і без дорогих спецефектів

Напевно, фільм «Скелети» є найкращою відповіддю на запитання, де взяти гроші для постановки фантастичного кіно: та ніде, адже багато грошей просто не потрібно. Змагання за глядача шляхом використання колосальних бюджетів на неймовірно складні, дорогі й кропіткі ефекти призводять до фінансових провалів та інтелектуального розчарування (як це сталося з «Троном» і «Принцом Персії»). «Скелети» – чудовий вихід із патової ситуації сучасного бездушного та формотворчого кінобізнесу. Багатий для фантазії образ буквально втілюємо з додаванням наукової фантастики, містики, чорного гумору і переносимо цю дилку суміш до англійської лабораторії кінематографічних експериментів. О! Забули ще одне: відсутність дії, без якої, схоже, глядач засинає в кінотеатрі, компенсуємо лавиною розмов. Результат дегустації можна порівняти з несподіваним кайфом від не надто вражаючого, на перший погляд, коктейлю. Головне – не очікувати джексо-

«Скелети».
У кінотеатрах України з 10 лютого

нівських баталій «Володаря пернів» і розуміти, що перед тобою продукт англійського виробництва. Це важливо. Бо гумор Ніка Вітфілда родом із парадоксальних комедій і скетчів, якими, зокрема, прославилися Х'ю Лорі та його друга Стівен Фрай. Хоча, треба сказати, «Скелети» не так смішні, як дотепні. Яскравий сюжетний хід, за яким британськими регіонами вештаються двоє людей у чорному, товстун і коротун, котрі на замовлення звичайних смертних витягають із шаф «скелетів» минулих гріхів їхніх дітей, чоловіків чи друзин. У мотоциклетних окулярах, чорних гумових рукавичках і зі старанністю екзорцистів вони

Анонси 11 лютого, 19.00

Роберто Лоретті

Оперний театр (Львів, просп. Свободи, 28)
Славнозвісний італійський тенор вперше виступить із концертною програмою у Львові. Унікальний голос ще в дитинстві допоміг Роберто Лоретті здобути славу і визнання. На початку 1960-х років минулого століття його пісня «Ямайка» не сходила з численних радіостанцій по всьому світу. Маєстро стане почесним гостем Свята шоколаду, зустрінеться з учнями львівських музичних шкіл і проведе для них вокальний майстер-клас. Востаннє Лоретті відвідував Україну 12 років тому.

11–12 лютого

«Сліва-фест»

Культурно-мистецький центр Києво-Могилянської академії (м. Київ, вул. Іллінська, 9)
Фестиваль, що розпочинався як зустріч друзів і колег поета Сергія Пантюка, перетворився на гучне свято авторської пісні та поезії. Цього року він святкує п'ятнадцятий ювілей. Музичну складову фестивалю забезпечуватимуть бандурист Ярослав Джусь, кобзар і бард Едуард Драч, гурт «Вперше чую» та ін. Не обійдеться і без уже традиційного Вечора Іро нічної Поезії за участю Юрка Позаяка, братів Капранових, Артема Полежаки, Олександра Ірванця. Також учасники та гості «Сліва-фесту» визначатимуть книгу всіх часів і народів.

12 лютого, 17.30

Вечір подільського року

Култ Ра (Київ, вул. Володимирська, 4)
Одразу два подільських гурти представлять свої нові платівки. Альбом «Пропалої Грамоти» має назву «Чудернацька сила». Це вже третя порція подільського фундаменталу від гурту Павла Нечитайла, до якої увійшли як романтичні композиції «Рано-вранці» та «Літо», так і саркастично-соціальні «Депутат» та «Охранник». Для вінницького гурту «Мартові» альбом «Час» є дебютним. Вдале поєднання духових інструментів, барабаних партій, ніжних віолончелей, гітари та вокалу втілюється в 12 треках нового диска.

CD

Сергій Шишкін. «Западенська зима»

За 20 років творчої діяльності Сергій Шишкін записав п'ять повноцінних сольних альбомів, але не видав жодного. Нарешті побачили світ «Мисляча людина» (найкращі пісні різних років) і диск, складений із нових творів, аранжованих у джазовій стилістиці, й названий за однойменним треком. У створенні цього альбому йому допомагали гітарист і аранжувальник групи «Рутенія» Григорій Лук'яненко, трубач Олег Баковський та саксофоніст Василь Карапулько, власне проект «ШиБаЛукКа».

Едуард Драч. «Про славу і багатство»

Ще з 1988 року, відтоді як заприятелював із Київським кобзарським цехом, Едуард мріяв про власний кобзарський альбом. Диск найкраще характеризує поетичний епіграф: «Історія – дитя влади. Її переписують радо. Наймуть собі Нестора чи Самовидця, той наскребе їм як по чину годиться... Таке вже його ремесло. От епос – дитя моралі. Ні золото, ні коралі, ні коливання ринку не вплинуть на його оцінку». Альбом містить по-своєму проспівані твори знаменитого кобзаря Остапа Вересая.

Юрій Здоренко і «ХАШ». «На здоров'я»

Юрій Здоренко – автор багатьох найдотепніших постпанківських хітів. Його наступний після «ВВ» проект «ЯЯЯ» проіснував недовго, але залишив по собі приємні спогади й кілька справді яскравих хітів. Пізніше у складі гурту «Борщ» він разом із бас-гітаристом «ВВ» Олександром Піпою продовжував ту саму лінію потужного турбо-панку. Сьогодні його стиль і творчий почерк значно змінилися. Ні, драйв, яскраві мелодії і вуличний романтизм – усе на місці. Додалося філософем і глибини узагальнень.

залазять у старі шафи і гардероби, щоб пірнути в минуле й витягти на світ Божий грішні справи замовників. Вітфілд іде далі, вивищуючи двійко науковців-магів до рівня місії, яку вони виконують за покликанням, маючи за начальника вусатого розумника в ролі Джейсона Айзекса, запрошеного, гадаю, навмисно через його протилежний у «Гаррі Поттері» образ Малфоя-старшого, злого поплічника Волдеморта. Небезпечність їхньої справи – інтрига, що розкривається у фіналі. А фінал тішить так, що хочеться продовження.

Ярослав Підгора-Гвиздовський

12 лютого, 21.00**Ultrasonic****Виставковий зал ТЦ «Шувар» (Львів, вул. Чукарина, 6)**

Нова для українського музичного простору подія – фестиваль транс-музики – цього річ відбудеться вперше. У дійстві братимуть участь зірки світової танцювальної культури. Зокрема, голландська легенда Марсель Вудс, яка поєднує чи не всі відомі музичні жанри. Хедлайнерами шоу стануть ді-джеї Quau та Albert

(Німеччина) – лауреати численних відзнак і нагород у галузі транс-музики. За словами організаторів, мета дійства – зруйнувати стереотипи щодо сучасної молодіжної культури та музичних уподобань.

14 лютого, 19.00**«Самотня леді»****Театр «Сузір'я»****(Київ, вул. Ярославів Вал, 146)**

Лірична комедія на дві дії розповідає про похилого віку актрису, яка на сцену і лаштунки перетворює власне життя. Це однойменна п'єса сучасного київського актора і режисера Ігоря Афанасьєва в постановці Ігоря Славінського. Події легкого водевілю-буфонади розгортаються докола дивакуватої актриси, яка з віком не втратила відкритості та довіри до світу. «Я прожила своє життя в казці тому, що прожила його в театрі», – каже головна героїня. З цією роллю блискуче впоралась актриса Ксенія Ніколаєва.

До 17 лютого**«Українська абстракція. Чорно-білі роботи»****Галерея «Боттега»****(Київ, вул. Михайлівська, 226)**

Виставка представляє роботи десяти сучасних українських художників, що працюють у абстрактному стилі. Це Олександр Бабак, Володимир Бовкун, Володимир Будніков, Тиберій Сільваші, Ігор Янович, Іван Нєбєсник, Сергій Момот, Руслан Трємба, Анатолій Криволап, Бадрі Губіанурі. Більшість робіт виконана в ахроматичній гамі, що дає

змогу зосередити увагу глядача на пластичних та ритмічних особливостях композицій. Гра світла й чорного кольору наштовхує на асоціації з аскетизмом та скорботою і водночас створює відчуття сили й захищеності.

Перетворити сміття на газ

Нова технологія ефективно вирішує проблему утилізації сміття

ФОТО: REUTERS

Утилізація побутового сміття – це, на перший погляд, не зовсім те завдання, за вирішення якого мали б відповідати високі технології. Але Гілберн Гіллестад із компанії Georplasma, що в Атланті, штат Джорджія, не погоджується. Закопувати сміття – а так зазвичай його позбуваються – це старомодно, і доквілля забруднюється. Натомість Georplasma, яка належить до конгломерату Jacoby Group, пропонує розбивати його на атоми за допомогою електрики. Чисто. Сучасно. І, що найважливіше, може навіть бути прибутково.

Уже не перший рік деякі особливо токсичні відходи, як-от осад із нафтопереробних заводів, знищуються з використанням штучної блискавки з плазмових пальників – прила-

СМІТТЕВА НАВАЛА.
А якщо спробувати плазмою?

дів, що розігрівають матерію до вищої температури, ніж на поверхні Сонця. За підрахунками австралійської компанії SRL Plasma, яка виготовила пальники для тринадцяти з близько двох десятків таких заводів у всьому світі, донедавна це коштувало немало – до \$2 тис. за тонну відходів.

Однак тепер вартість процесу зменшується. Крім того, на думку доктора Гіллестада, під час такого процесу можна і споживати енергію, і виробляти її. Якщо правильно налаштувати технологію, під час знищення органічних матеріалів (зокрема, паперу і пластику) за допомогою плазмових пальників виробляється суміш окису вуглецю і водню, відома як сингаз, або синтезований газ. Спалюючи, своєю чергою, цей газ, можна виробляти електроенер-

гію. Додайте сюди тарифи на утилізацію сміття, які зникнуть, коли воно просто випаруватиметься, а ще зростання цін на енергоносії, і плазмові пальники виглядатимуть цілком прийнятною альтернативою накопуванню відходів.

Технологія теж не стоїть на місці. В основі плазмового пальника – пара електродів, зазвичай із нікелевого сплаву. Струм проходить між ними дугою і перетворює повітря на плазму, відділяючи електрони від їхніх атомів. Відходи (дрібно посічені, якщо вони тверді) вкидаються в цю плазму. Висока температура й електричний заряд плазми розривають хімічні зв'язки, і відходи випаровуються. Потім, якщо комбінація сміття підібрана правильно, атоми вуглецю і кисню пересполучаються таким чином, що формують окис вуглецю, а атоми водню приєднуються до двоатомних молекул водню. Обидві утворені речовини є паливом (вони горять у повітрі, продукуючи відповідно двоокис вуглецю і воду). Метали та інші неорганічні матеріали, які не перетворюються на газ, випадають на дно камери у вигляді розплавленого шлаку. Після того як цей шлак вистигає, його можна використовувати у виробництві цегли або укладанні доріг.

В умовах електричних дуг працювати складно, тому перші плазмові пальники не відзначалися особливою надійністю. Однак нині якість нікелевих сплавів поліпшилася настільки, що пальники можуть працювати безперебійно. Крім того, відкриття у такій галузі, як обчислювальна гідродинаміка, дають змогу змішувати сміття, що переробляється, так, щоб продукувати максимум сингазу за мінімальних затрат електроенергії.

Перші заводи з переробки сміття на сингаз було збудовано

майже десятиліття тому в Японії, де дефіцит землі зумовлює особливо високі збори за утилізацію відходів. Сьогодні ідея поширюється світом. Цього року Geoplasma планує розпочати будівництво заводу вартістю \$120 млн в окрузі Сент-Люсі, штат Флорида. Він перероблятиме відходи з місцевих домашніх господарств і має виробляти достатньо сингазу, щоб забезпечити електроенергією понад 20 тис. будинків. Представники компанії підраховали, що зможуть заробити на проекті достатньо, щоб повернути кредит, взятий на будівництво заводу, та почати отримувати прибуток із перших днів.

Geoplasma не єдина. За даними компанії Gershman, Brickner & Bratton із Фларфакса (Вірджинія), що надає консалтингові послуги з управління відходами, понад три дюжини американських компаній пропонують побудувати заводи, обладнані плазмовими пальниками. Попит такий великий, що виробник плазмових пальників

Westinghouse Plasma Corporation має змогу здавати в оренду свою випробувальну станцію в Медісоні, штат Пенсильванія, за \$150 тис. на день.

Крім того, сингаз можна перетворювати на інші продукти. Приставка «син» – це скорочення від слова «синтез», а сам сингаз колись був важливою промисловою сировиною. У

ГЕОПАСМА ПРОПОНУЄ РОЗБИВАТИ СМІТТЯ НА АТОМИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕЛЕКТРИКИ

процесі розвитку нафтохімічної промисловості його витіснили, але тепер він знову має нагоду повернути колишнє значення. Компанія Coskata з Уорренвілля, штат Іллінойс, запропонувала новаторську ідею: ферментувати сингаз до етанолу для використання як паливе для автомобілів. Наразі Coskata

використовує плазмовий палик для виробництва сингазу з відходів деревини і тирси, але навряд чи буде дуже складно модифікувати апарат, щоб переробляти й побутові відходи.

Навіть якщо спроби перетворити відходи на сингаз виявляться невдалими, наявні заводи, що використовують плазмові пальники для розкладання небезпечних матеріалів, можна модифікувати так, щоб реалізувати цю ідею. Китайська Beijing Victex Environmental Protection Technology Development Co., наприклад, використовує пальники для знищення відходів нафтопереробних заводів. За словами заступника директора компанії Фіони Кіян, висока вартість такого процесу означає, що деякі нафтопереробники досі викидають токсичні відходи на звалища. Навіть якщо знизити ціну технології і таким чином припинити згадану практику, це вже буде неабияким досягненням. ■

© 2011 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

з Миколою
КНЯЖИЦЬКИМ

Лицензія Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення НР №0494-М від 14.12.04 р. ТОВ «ТРК «ТРС»

НЕЗАБАРОМ НА ТБІ
телеканал

ШУКАЙТЕ ТЕЛЕКАНАЛ ТБІ У ЄОПІ, В КАБЕЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ТА У ВІЛЬНОМУ ДОСТУПІ НА СПУТНИКУ АМОС

НА НЕЙТРАЛЦІ

Маразм і старіння влади, як у 1980-х, бандитизм, як у 1990-х, розігнаний Майдан, як на початку 2000-х, – усе повторюється і не викликає світлої ностальгії. Ми все шукаємо історичні паралелі й знаходимо їх. І всі не на нашу користь. Тим часом Пекін будує по п'ять нових гілок (!) метро на рік, Париж заради чистого повітря відмовляється від джипів, Тбілісі винищує корупцію. А в нас навіть половина дискусій у суспільстві ведеться про минувшину. Ми не рухаємося в жодному напрямку, це Китай кудись летить на шаленій швидкості, це Європа обережно об'їжджає небезпечні ділянки і закладає обережні маневри. Ми стоїмо на нейтральній передачі. ■

Дмитро
Крапивенко

МОЯ КРАЇНА МЕНЕДЖЕРІВ

«Ну і крім того, деякі викладачі не завжди серйозно нас питали: всі розуміли, що зрештою ми підємо працювати менеджерами», – каже моя подруга Ліда. Ця прекрасна дівчина з добрими очима, яка студіювала, до речі, в одному з провідних вітчизняних вишів, наразі викладає в Мюнхенському університеті Людвіга-Максимиліана фізику твердого тіла. «Знаєш, у них тут на лабораторних із фізики для другого курсу стоять прилади по €2 тис. Коли я згадую наші лаби, мені стає погано». А мені погано від переконаності: країна, якій не потрібні фізики і в якій найпрестижніше й найприбутковіше бути посередником або менеджером, має жалюгідне майбутнє. ■

Валентина
Кузик

ДО СЬОМОГО КОЛІНА?

Таксист (як він сам сказав) був вірменин. Українською він тямив не дуже, російською, в принципі, теж, але всю дорогу говорив про політику, що притаманно багатьом таксистам нашої славної столиці. «Вот смотрите: зачем человек воурет?» – спитав він. Я не знав. «Для детей», – пояснив таксист. Я знизав плечима. «Так от, меня би в Верховний Рада, так? Я би один закон прінімал, только один!». Я подивився очікувально. І таксист пояснив. «Украл? Іді, гуляй! А твой ребьонок посадітся в тюрьму». Я не знав, що відповісти, хвилин двадцять. І тільки вже біля дому спромігся: «Я про вашу ідею напишу». Таксист не здивувався: «Давно пора». ■

Олександр
Михельсон

В'ячеслав
Дарпінянц

Таня
Овчар

Дмитро
Вовнянко

ВАЛ ЗА ПЛАНОМ

Серго Орджонікідзе вмів мотивувати до праці, а підлеглі його шанували. Нарком сідав за стіл, діставав маузер і прямо запитував тремтячого по струнці директора: «Усе зрозуміло? Тепер давай обговорювати, як справу робитимеш?» Лець не з глузду їхали заводські керівники від таких нарад із наркомом, але працювати це не заважало. По 16 годин на добу, з кількахвилинною перервою на обід, аби погоджені з Орджонікідзе плани виконати, аби з життя не звільнили. Плани виконувалися, ставали нормами... Через кілька десятиріч з'ясувалося, що в межах норм у країні в шалених обсягах виробляється нікому не потрібна продукція... Напевно, колись не всі й не все зрозуміли при плануванні. Але найприкріше, що його нормою досі вважається «маузер». ■

**РАДЯНСЬКЕ
ХАМСТВО РУЛИТЬ**

Після останніх батьківських зборів у садочку почувуюся так, ніби мене глибоко занурили в радянське болото і там топтали мою гідність. Батьки, які дозволяють собі піднімати голос і руки на дітей, зауважу, чужих, вимагають святкування «святого дня пам'яті отців і дедов – 23 февраля». Їхній генетично гіперболізований страх не дозволяє їм ані вимагати чеків у тих, хто збирає і витрачає кошти всіх батьків, ані відстоювати права своїх дітей, ані відзначати українські свята і розмовляти українською, «потому што всьо ето било только прі Юценко». У столиці України почувашся гірше, ніж за її межами. ■

ПОТРЕБА В МЕСЯХ

Типова ситуація – людський колектив охоплений панікою. Рев, галас, кожен воліє робити щось неповторно своє. І раптом з'являється ВІН! З виглядом людини, втомленої цим шоу безпорадності, він дає по мармізі найгаласливішій особі, нависає над колективом і тоном, що не терпітиме суперечок, рече: робимо те, те й те. І диво – з обличчя людей зникає жах. Вони завзято кидаються до роботи. У їхніх очах віра! Вони не самі! Він врятує! Він знає! Він може! Не те дивно, що такі люди з'являються і керують, часто-густо не перебираючи засобів. Дивно те, з якою готовністю маси людей ладні коритися. Готові, аби хтось думав, зважував ризики та вирішував ЗА НИХ. Хіба не цього жадає вся країна від своїх керманічів? ■

Пошук історичної правди з Андрієм Охримовичем

Ліцензія НР з питань телебачення та радіомовлення НР № 0305-М від 04.04.2007р

представляє

МАШИНА ЧАСУ

щосуботи
21:20

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)[™]

СМІТ-МЕРЕЖА: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42, вул. Саксаганського, 107/47 тел.: (044) 383-61-49,
вул. Велика Васильківська, 38 тел.: (044) 289-77-09

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 272-85-74, вул. Січових Стрільців, 10 тел.: (044) 383-61-49

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (0342) 72-25-02

М. ВІННИЦЯ

пр-т 50-річчя Перемоги, 26 тел.: (0432) 26-59-04

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP